

บทที่ 4

การสร้างและการผลิตซ้ำทุนของชนชั้นนำ

การสร้างความเป็นของชนชั้นนำของบุคคลในแต่ละกลุ่ม ไม่ว่าจะป็นข้าราชการ พ่อค่านักธุรกิจ นักวิชาการ หรือปัญญาชน ย่อมมีทุนที่ทำหน้าที่เป็นทุนหลักที่ทำให้บุคคลคนนั้นก้าวขึ้นเป็นชนชั้นนำในแต่ละด้าน เช่น ชนชั้นนำทางเศรษฐกิจก็ย่อมต้องมีทุนเศรษฐกิจเป็นทุนหลัก ชนชั้นนำทางวิชาการ ข้าราชการ หรือปัญญาชนก็จะต้องมีทุนวัฒนธรรม โดยเฉพาะการศึกษาเป็นทุน แต่ลำพังเพียงทุนหลักชนิดเดียวไม่สามารถทำให้คนๆ หนึ่งสามารถก้าวสู่การเป็นชนชั้นนำได้ จะต้องมีทุนชนิดอื่นประกอบร่วมอยู่ด้วย และสิ่งที่มีความสำคัญไม่ด้อยไปกว่าการมีทุนคือ *ฮาบิตุส* ไม่ว่าจะป็น *ฮาบิตุส* ของบุคคลคนนั้นที่ได้รับการถ่ายทอดจากบิดามารดาและครอบครัว หรือเกิดจากสภาพสังคมแวดล้อมที่ประกอบสร้างขึ้นมา หรือ *ฮาบิตุส* ของเชื้อชาติและชนชั้น เพราะ *ฮาบิตุส* คือ การแสดงออกมาของสิ่งที่ถูกสร้าง สั่งสม และขัดเกลาทั้งจากบุคคลและจากโครงสร้าง และได้กลายเป็นกลไกหลักที่ทำให้บุคคลกระทำการต่างๆ ไม่ว่าจะป็นการสร้างทุน หรือสั่งสมทุนให้กับตัวเอง ครอบครัว และตระกูล ความสัมพันธ์ระหว่างทุนกับชนชั้นนำที่จะนำเสนอในบทนี้ *ส่วนแรก* จะกล่าวถึงกระบวนการสร้างทุนชนิดต่างๆ ของชนชั้นนำไทย ใน *ส่วนที่สอง* จะกล่าวถึงกระบวนการผลิตซ้ำทุนชนิดต่างๆ ของชนชั้นนำไทย ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 กระบวนการสร้างทุนของชนชั้นนำ

ชนชั้นนำแต่ละกลุ่มจะมีจำนวนและชนิดของทุนแตกต่างกันไป เช่น ชนชั้นนำทางเศรษฐกิจคือ พ่อค่านักธุรกิจจะมีทุนเศรษฐกิจมากกว่าทุนประเภทอื่น ชนชั้นนำกลุ่มปัญญาชนจะมีทุนวัฒนธรรม โดยเฉพาะการศึกษา ความสามารถด้านภาษา งานเขียนงานวรรณกรรม หนังสือบทความมากกว่าทุนประเภทอื่น ในขณะที่ชนชั้นนำที่เป็นเจ้านายเชื้อพระวงศ์จะมีชนิดของทุนมากกว่าชนชั้นนำกลุ่มอื่น โดยเฉพาะทุนวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนสัญลักษณ์ ดังนั้นบุคคลผู้สามารถสร้างตนเองจนกลายเป็นชนชั้นนำได้ ก็จะมีวิธีการในการสร้างทุนแตกต่างกันไปตามแต่ธรรมชาติของพื้นที่ที่บุคคลคนนั้นอยู่และตำแหน่งที่บุคคลนั้นต้องการก้าวไปสู่

4.1.1 กระบวนการสร้างทุนเศรษฐกิจ

1) *พ่อค้าขุนนางชาวจีน* ในอดีตที่ปัจจุบันได้กลายเป็นนักธุรกิจชั้นนำของประเทศ เป็นกลุ่มที่สามารถเห็นวิธีการในการสร้างทุนเศรษฐกิจได้ชัดเจนที่สุด ไม่ว่าจะป็นเงิน ที่ดิน สิ่งปลูกสร้าง หุ่น ฯลฯ สิ่งที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จในการสร้างทุนเศรษฐกิจของพ่อค้าชาวจีนที่อพยพเข้ามายังประเทศไทย คือ การต่อสู้ดิ้นรนให้พ้นจากความไม่มีเงินและความยากลำบาก บวกกับความสามารถในการทำการค้า ด้วยเงื่อนไขภายในและภายนอกได้ส่งเสริมให้คนจีนโพ้นทะเลยุคแรกๆ หรือรุ่น

แรกๆ ของตระกูลที่เข้ามา เริ่มสร้างตัวจากการเรียนรู้การทำธุรกิจต่างๆ ด้วยการเป็นพนักงาน เสมียน หลงจู้ ในร้านค้า จากนั้นเมื่อเก็บหอมรอมริบเงินทุนได้จำนวนหนึ่ง ก็มักจากเริ่มกิจการขนาดเล็กๆ ก่อน และจึงค่อยๆ ขยายใหญ่โตขึ้น โดยปกติแล้วพ่อค้าชาวจีนมักไม่หยุดการสร้างทุนเศรษฐกิจด้วยการมีเพียงกิจการเดียว แต่จะขยายกิจการออกไปยังกิจการที่ทั้งเกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับกิจการเริ่มต้น และวิธีการหนึ่งที่พ่อค้าชาวจีนใช้คือ การร่วมทุนทางธุรกิจระหว่างเจ้านายเชื้อพระวงศ์ ขุนนาง และพ่อค้าชาวจีนด้วยกันเอง เช่น เจ้านายเชื้อพระวงศ์ร่วมกับพ่อค้านายทุนจีนลงทุนในกิจการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการขุดคลอง การให้เช่าที่ดิน การทำธุรกิจโรงสี การลงทุนในบริษัท ปูนซีเมนต์ หรือกิจการธนาคาร นอกจากนี้อีกรูปแบบหนึ่งที่ปรากฏคือ การสร้างความสัมพันธ์กับเจ้านายและต่อมานำไปสู่การมีตำแหน่งราชการที่เอื้อต่อการขยายธุรกิจเป็นอย่างมาก เช่น นายอากร เต็ง ต้นตระกูลโสภโณธร (สุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, 2536) ได้รับสัมปทานไม้สักสามารถผูกขาดการค้าตั้งแต่เชียงใหม่ถึงปากน้ำโพเพราะมีความสัมพันธ์อันดีกับเจ้าเมืองเชียงใหม่ ต่อมาได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กของกรมหลวงดำรงราชานุภาพ เสนาบดีมหาดไทย และได้ตั้งห้างกิมเซ่งหลีซึ่งเป็นบริษัทที่ใหญ่ที่สุดสมัยรัชกาลที่ ห้าและมีกิจการอื่นๆ ทั้งในและนอกประเทศ นอกจากนี้อากรเต็งยังได้สร้างความสัมพันธ์กับเจ้านายเชื้อพระวงศ์และขุนนางคนสำคัญ ทำให้มีโอกาสในการประมูลและผูกขาดการค้าอากร หวย บ่อนเบี้ย อันนำไปสู่การสร้างทุนเศรษฐกิจอีกทางหนึ่ง

ในปัจจุบัน กลุ่มที่มีศักยภาพในการสร้างทุนเศรษฐกิจและครอบครองทุนเศรษฐกิจจำนวนมากยังคงเป็นกลุ่มพ่อค้านักธุรกิจ ความโดดเด่นของกลุ่มพ่อค้านักธุรกิจโดยเฉพาะชาวจีนทำให้มีการศึกษารวบรวมรายละเอียดเกี่ยวกับความเป็นมา ความคิด ปัจจัยสู่ความสำเร็จ ไว้จำนวนหนึ่งผ่านงานเขียนเชิงชีวประวัติของตระกูลหรือของบุคคล *ดังนั้นการพิจารณาการสร้างทุนเศรษฐกิจของนักตระกูลธุรกิจที่ยังคงมีบทบาทอยู่มากในปัจจุบัน* จึงนำเอาข้อมูลที่ได้มีการรวบรวมประวัติของตระกูลนักธุรกิจที่โดดเด่นเอาไว้แล้วมาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ คือหนังสือชื่อ 55 ตระกูลดัง โดย ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบุลย์ (2543, 2544) ที่ได้คัดเลือกตระกูลนักธุรกิจชั้นนำมาแล้วชั้นหนึ่ง ประกอบกับหนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมรายละเอียดเกี่ยวกับตระกูลนักธุรกิจชั้นนำไว้เป็นจำนวนมาก ทำให้สามารถวิเคราะห์และเปรียบเทียบตระกูลต่างๆ ได้ชัดเจนมากขึ้น อย่างไรก็ตาม อาจมีตระกูลนักธุรกิจชั้นนำในปัจจุบันอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้ถูกกล่าวถึง เนื่องจากการนำเสนอในส่วนนี้มุ่งนำเสนอถึงการสร้างทุนทางเศรษฐกิจของพ่อค้านักธุรกิจซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วเป็นชาวจีน โพนทะเลจนสามารถก้าวขึ้นเป็นนักธุรกิจชั้นนำของประเทศได้

ตาราง 4.1 รายชื่อตระกูล และผู้นำตระกูลจาก 55 ตระกูล

ตระกูล	ผู้นำตระกูล ¹
กรรมสูต	น.พ.ชัยยุทธ กรรมสูต
กาญจนจारी	ชีว กาญจนจारी
กาญจนพาสน์	อนันต์ กาญจนพาสน์
จันทร์ศรีชวลา	สุระ จันทร์ศรีชวลา
จันทร์านุกุล	สงวน จันทร์านุกุล
จาคิกวนิช	เกษม จาคิกวนิช
จิราธิวัฒน์	สัมฤทธิ์ จิราธิวัฒน์
จตุตระกูล	อภิชาติ จตุตระกูล
เจียรนวนนท์	ธนินท์ เจียรนวนนท์
ชินวัตร	ทักษิณ ชินวัตร
โชควัฒนา	เทียม โชควัฒนา
ครากานนท์	คำริห์ ครากานนท์
ดำเนินชาวนุวิชัย	กิตติ ดำเนินชาวนุวิชัย
ตั้งการวคุณ	ประจักษ์ ตั้งการวคุณ
ตั้งมดิธรรม	ประทีป ตั้งมดิธรรม
เตชะไพบูลย์	อุเทน เตชะไพบูลย์
นิมมานเหมินท์	ไกรศรี นิมมานเหมินท์
บุลกุล	ศิริชัย บุลกุล
เบญจรงค์กุล	บุญชัย เบญจรงค์กุล
ปิยะอุย	ท่านผู้หญิงชนัตย์ ปิยะอุย
เพ็ญโชค	วิเชียร เพ็ญโชค
พรประภา	ถาวร พรประภา
พุดวรลักษณ	จำเริญ พุดวรลักษณ
โพธิวรคุณ	ประพัฒน์ โพธิวรคุณ
ภัทรประสิทธิ์	ประคิษฐ์ ภัทรประสิทธิ์
ภิรมย์ภักดี	ประจวบ ภิรมย์ภักดี
มหาดำรงค์กุล	คิลก มหาดำรงค์กุล

¹ รายชื่อผู้นำตระกูลดังที่ปรากฏในตาราง 4.1 กำหนดจากผู้ที่มิมีบทบาทในการสร้างธุรกิจที่ยังคงสืบทอดมาจนปัจจุบัน ซึ่งอาจเป็น ลูกหลานของตระกูลรุ่นที่สอง รุ่นที่สาม หรือรุ่นที่สี่ ฉะนั้นรายชื่อผู้นำตระกูลจึงอาจไม่ตรงกับที่ปรากฏในหนังสือ 55 ตระกูลดังของ ชนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์

รัตนรักษ์	ชวน รัตนรักษ์
-----------	---------------

ตระกูล	ผู้นำตระกูล
ลำซำ	บัญชา ลำซำ
ลิปตพัลลภ	วิศว์ ลิปตพัลลภ
สินุดพงษ์	อรรถพร-อรรถพงษ์ สินุดพงษ์
สีสวัสดิ์ตระกูล	สมศักดิ์ สีสวัสดิ์ตระกูล
ลีอิสสระนุกูล	ทง ลีอิสสระนุกูล
เลิศสุมิตรกุล	สุมิตร เลิศสุมิตรกุล
เลี้ยวไพรัตน์	ประชัย เลี้ยวไพรัตน์
ว่องวานิช	บุญยง ว่องวานิช
วัธนเวคิน	เกียรติ วัธนเวคิน
วิริยะประไพกิจ	คุณหญิงประภา วิริยะประไพกิจ
วิไลลักษณ์	เชิดชัย วิไลลักษณ์
วีระเมธีกุล	สุชัย วีระเมธีกุล
ศรีเพ็ญฟูง	เกียรติ ศรีเพ็ญฟูง
ศรีวิกรม์	เฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์
สารสิน	พจน์ สารสิน
ศิริวัฒนภักดี	เจริญ ศิริวัฒนภักดี
โสภณพนิช	ชิน โสภณพนิช
หวังหลี	ตันฉิมมิ่ง
หอรุ่งเรือง	สวัสดิ์ หอรุ่งเรือง
เหลืออมรเลิศ	ไชยวัฒน์ เหลืออมรเลิศ
อยู่วิทยา	เฉลียว อยู่วิทยา
อังอุบลกุล	สนั่น อังอุบลกุล
อัมพูช	สุภชัย อัมพูช
อัสวโกคิน	อนันต์ อัสวโกคิน
เอาพาร	ทรงศักดิ์ เอาพาร
เอื้อวัฒนสกุล	ยอดยิ่ง เอื้อวัฒนสกุล
โอสถานุเคราะห์	สวัสดิ์ โอสถานุเคราะห์

จากข้อมูลทศนิยมมี นักรูทิจทั้ง 55 ตระกูล(ชนวัฒน์ ทรัพย์ไพบุลย์, 2543 และ 2544) อาจแบ่งออกได้เป็นสี่รุ่น โดยใช้การอพยพเข้ามาสู่ประเทศไทยเป็นเกณฑ์การแบ่ง กล่าวโดยคร่าวๆ คือ

ตาราง 4.2 ประเภทธุรกิจโดยรวมของนักธุรกิจทั้ง 55 ตระกูล

ตระกูล	กิจการ ธุรกิจในอดีต	กิจการ ธุรกิจปัจจุบัน
กรรมบุตร	ก่อสร้าง อุโมงค์เรือ ต่อเรือ โรงแรม ตัวแทนนำเข้า โรงงานอุตสาหกรรม ผลิตไวน์	รับเหมาก่อสร้าง โครงการขนาดใหญ่ อสังหาริมทรัพย์ โรงงานอุตสาหกรรม โรงแรม
กาญจนจารี	เครื่องใช้ไฟฟ้า คอมพิวเตอร์ อสังหาริมทรัพย์ ประกันภัย	เครื่องใช้ไฟฟ้า ถ่านไฟฉาย-แบตเตอรี่ คอมพิวเตอร์ อสังหาริมทรัพย์ ประกันภัย การเงิน
กาญจนพาสน์	แวนตา-นาฟิกา สัมปทานเก็บรังนก อสังหาริมทรัพย์ ธนาคาร โทรคมนาคม ก่อสร้าง ขนส่งมวลชน	นาฟิกา อสังหาริมทรัพย์ ก่อสร้าง ขนส่งมวลชน
จันทร์ศรีชวลา	เงินทุนหลักทรัพย์ ประกันภัย ธนาคาร(หุ้น) โรงแรม อสังหาริมทรัพย์ หนังสือพิมพ์	ประกันภัย อสังหาริมทรัพย์ โรงแรม
จันทร์านุกูล	อาหารสัตว์-ยาสัตว์ เกษตรอุตสาหกรรม อสังหาริมทรัพย์	อาหารแปรรูป อาหารสัตว์
ชาติกวนิช	ผู้บริหาร โครงการขนาดใหญ่ทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น ไฟฟ้า ธนาคาร การเงิน น้ำมัน ขนส่ง รถไฟฟ้า	ผู้บริหาร โครงการขนาดใหญ่ทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น ไฟฟ้า ธนาคาร การเงิน น้ำมัน ขนส่ง รถไฟฟ้า
จิราธิวัฒน์	โรงสี ร้านขายหนังสือ นำเข้านิตยสาร ห้างสรรพสินค้า โรงแรม พัฒนาอสังหาริมทรัพย์ ค้าปลีก-ค้าส่ง ฟาสต์ฟู้ด ตัวแทนจำหน่ายสินค้ายี่ห้อดัง	ห้างสรรพสินค้า โรงแรม พัฒนาอสังหาริมทรัพย์ ค้าปลีก-ค้าส่ง ฟาสต์ฟู้ด ตัวแทนจำหน่ายสินค้ายี่ห้อดัง
จตุระกุล	การเงิน พัฒนาอสังหาริมทรัพย์ ธนาคาร(หุ้นส่วน) สิ่งทอกระสอบ	ศูนย์การค้า กีฬากอล์ฟ อสังหาริมทรัพย์

ตระกูล	กิจการ ธุรกิจในอดีต	กิจการ ธุรกิจปัจจุบัน
เจียรนวนนท์	เกษตรอุตสาหกรรมและอาหาร เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยและเคมีเกษตร พลาสติก อสังหาริมทรัพย์ โทรคมนาคม ซุปเปอร์มาร์เก็ต ค้าปลีก ปีโตรเคมี ยานยนต์และอุตสาหกรรมทั่วไป พืชครบวงจร และธุรกิจอาหารสัตว์เลี้ยง ในและต่างประเทศ อุตสาหกรรมยานยนต์	อุตสาหกรรมอาหารครบวงจร อุตสาหกรรมการเกษตร ประกันภัย โทรคมนาคม เคเบิลทีวี ร้านค้าปลีก อสังหาริมทรัพย์
ชินวัตร	ผ้าไหม ธุรกิจโทรคมนาคม คอมพิวเตอร์	ผ้าไหม สื่อสารโทรคมนาคม สัญญาณดาวเทียม ดาวเทียม สโมสรกีฬา มหาวิทยาลัย สายการบิน บริการเงินด่วน
โชควัฒนา	ธุรกิจสินค้าอุปโภคบริโภค (สหพัฒนาฯ)	ธุรกิจสินค้าอุปโภคบริโภค (สหพัฒนาฯ)
ครากานนท์	ธุรกิจสิ่งทอ และอุปกรณ์ตัดเย็บเสื้อผ้า(สหยูเนี่ยน) คอมพิวเตอร์ (IBM) ยาง การพัฒนา อสังหาริมทรัพย์ รถไฟฟ้าในประเทศจีน	อสังหาริมทรัพย์ ก่อสร้าง
ดำเนินชาวนิชย์	ธุรกิจพืชไร่ สวนไม้ เยื่อกระดาษ โรงสี ข้าว ส่งออกข้าว	ส่งออกผลิตผลทางการเกษตร อสังหาริมทรัพย์ เยื่อ กระดาษ
ตั้งคารวคุณ	ธุรกิจสี วัสดุก่อสร้าง สเตนเลส อลูมิเนียม ท่อพีวีซี ปีโตรเคมี และเคมีภัณฑ์ กระจกรถยนต์	สี เคมี ปีโตรเคมี วัสดุก่อสร้าง อะไหล่ยานยนต์
ตั้งมิตรธรรม	อสังหาริมทรัพย์ ผลิตจำหน่ายวัสดุก่อสร้าง	อสังหาริมทรัพย์ วัสดุก่อสร้าง
เตชะไพบูลย์	ธนาคาร ข้าว ประกันภัย สัมปทานสุรา เบียร์ ฟีน โรงภาพยนตร์ อสังหาริมทรัพย์ สนามกอล์ฟ	ธนาคาร ศูนย์การค้า นิคมอุตสาหกรรม
นิมมานเหมินท์	บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ ผู้บริหารบริษัท-กิจการขนาดใหญ่ โดยเฉพาะในภาคเหนือ	ผู้บริหารบริษัท-กิจการขนาดใหญ่ โดยเฉพาะในภาคเหนือ

ตระกูล	กิจการ ธุรกิจในอดีต	กิจการ ธุรกิจปัจจุบัน
บุลกุล	โรงสี ข้าว(ในและต่างประเทศ) ประกันภัย ธนาคาร ส่งออกข้าวและพืชผลทางการเกษตร ส่งออกและนำเข้าอุตสาหกรรมเบา หัตถกรรมและเฟอร์นิเจอร์ โรงแรม ศูนย์การค้า ตึก ฟาร์ม โคนม	ข้าว ศูนย์การค้า เครื่องดื่มนมแพะ สนามกอล์ฟ ฟาร์ม โคนมครบวงจร
เบญจรงค์กุล	ประมูลตัดเย็บเครื่องแบบทหาร ตัวแทนจำหน่ายอุปกรณ์สื่อสาร Motorola โรงแรม ประกันภัย ธนาคาร การเงิน ห้องเย็น โทรคมนาคม สายการบิน (ร่วมทุนกับภิรมย์ภักดี)	โทรคมนาคม
ปิยะอุย	ธุรกิจโรงแรม ที่ดิน อพาร์ทเมนต์(คนแรกที่บุกเบิก) ศูนย์การค้า	โรงแรม อสังหาริมทรัพย์ การท่องเที่ยว
เพ็ญไชย	อุตสาหกรรมประกอบรถยนต์ ตัวแทนจำหน่ายรถยนต์ ซื้อมาขายเครื่องยนต์และเครื่องมือทาง จักรกล โรงงานประกอบตัวถังรถยนต์ ผลิตอะไหล่รถยนต์	ผลิต จำหน่าย และตัวแทนจำหน่ายรถยนต์
พรประภา	ผลิตชิ้นส่วนรถยนต์และจักรยานยนต์ ตัวแทนนำเข้ารถยนต์ ผลิตเครื่องทำความเย็น เครื่องปรับอากาศ การเงิน ประกอบรถยนต์ โรงงานผลิตเครื่องยนต์ โรงเรียนดนตรี สนามกอล์ฟ	ผลิต จำหน่าย และตัวแทนจำหน่ายรถยนต์ อสังหาริมทรัพย์ เครื่องยนต์การเกษตร โรงเรียนดนตรี
พลวรัถกษณ์	โรงภาพยนตร์ ภาพยนตร์	โรงภาพยนตร์ สร้างภาพยนตร์ ศูนย์การค้า อสังหาริมทรัพย์
โพธิวรคุณ	เครื่องใช้ไฟฟ้า ชิ้นส่วนเครื่องใช้ไฟฟ้าและคอมพิวเตอร์ อสังหาริมทรัพย์ ยางรถยนต์ หนังสือรายเดือน	เครื่องใช้ไฟฟ้า วัสดุก่อสร้าง อะไหล่รถยนต์ เหล็ก พลาสติกสำหรับอุตสาหกรรม
ภัทรประสิทธิ์	สัมปทานโรงยี่สิบ ผลิตและจำหน่ายสุราในต่างจังหวัด การเงินการธนาคาร พัฒนาที่ดินและอสังหาริมทรัพย์	โรงแรม สนามกอล์ฟ
ภิรมย์ภักดี	ผลิตและจำหน่ายเบียร์ ตัวแทนจำหน่ายรถยนต์ต่างประเทศ เติมน้ำมันโดยสาร ผลิตขวด ก่อสร้าง ลังพลาสติก ฝ้ายดิบ ทำเหล็กท่อ นำเข้าเบียร์ต่างประเทศ ต่อเรือยอร์ช โรงไฟฟ้า ให้เช่าเครื่องบินเล็ก	เบียร์ ตัวแทนจำหน่ายรถยนต์ต่างประเทศ ฝ้ายดิบ ต่อ เรือยอร์ช โรงไฟฟ้า ให้เช่าเครื่องบินเล็ก การบิน ท่องเที่ยว อสังหาริมทรัพย์ โทรคมนาคม

ตระกูล	กิจการ ธุรกิจในอดีต	กิจการ ธุรกิจปัจจุบัน
มหาเศรษฐีกุล	นาฬิกา สัมปทานเก็บบรรณก ผลิตภัณฑ์ใส่สินค้ามีระดับ อสังหาริมทรัพย์ ธนาคาร โรงแรม	นาฬิกา อสังหาริมทรัพย์ กล้อง กระจาข โฆษณา
ลีไอสรระนุกูล	ตัวแทนจำหน่ายจักรยาน จักรยานยนต์ รถยนต์ (Mitsubishi) ผลิตและจำหน่ายยางรถ รถยนต์ รถกระบะ หลอดไฟ-โคมไฟ โรงเรียนอาชีวะอาชีวะ	ตัวแทนจำหน่ายจักรยาน จักรยานยนต์ รถยนต์ (Mitsubishi) ผลิตและจำหน่ายยางรถ รถยนต์ รถกระบะ หลอดไฟ-โคมไฟ โรงเรียนอาชีวะ
ลีสรวัตต์ตระกูล	อุตสาหกรรมเหล็ก ธุรกิจอุปกรณ์ก่อสร้าง ธุรกิจก่อสร้างและวิศวกรรมทั่วไป พัฒนาที่ดิน-อสังหาริมทรัพย์ โรงพยาบาล โรงแรมและศูนย์การค้า คอม โคมินิยม ผลิตไฟฟ้า	อุตสาหกรรมเหล็ก ก่อสร้าง อสังหาริมทรัพย์ โรงพยาบาล ศูนย์การค้า
เลียวไพร์ตัน	อุตสาหกรรมเม็ดพลาสติก ปีโตรเคมี ปูนซีเมนต์ โรงสีไฟ ค่าขายพีซีไร่ ประกันภัย	อุตสาหกรรมเม็ดพลาสติก ปีโตรเคมี ปูนซีเมนต์
รัตนรักษ์	ธนาคาร ห้างเมืองทอง(นาฬิกา) สัมปทานเก็บบรรณก พัฒนาอสังหาริมทรัพย์ พัฒนาที่ดิน บ้านจัดสรร ศูนย์การค้า โรงแรม ผลิตและจำหน่ายปูนซีเมนต์ วัสดุก่อสร้าง ขนส่งและโซโล บริหารสถานีโทรทัศน์	ธนาคาร ห้างขายนาฬิกา อสังหาริมทรัพย์ โรงแรม ศูนย์การค้า ขนส่ง
ล้ำชำ	โรงสีข้าว น้ำตาล เหล็ก ไม้ กระสอบป่าน ประกันภัย สัมปทานป่าไม้ ธนาคาร คลังสินค้า	ประกันภัย ประกันชีวิต อสังหาริมทรัพย์ ธนาคาร โทรคมนาคม เคมีภัณฑ์
ลิปดพัลลภ	รับเหมาก่อสร้าง รถบรรทุกรับจ้าง	รับเหมาก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่
ลีนุดพงษ์	ค้าเศษเหล็กและอะไหล่รถเก่า จำหน่ายรถจ๊อบ	ตัวแทนจำหน่ายและโรงงานผลิต-ประกอบรถยุโรป รถจักรยานยนต์ น้ำมันเครื่อง
เลิศสุมิตรกุล	เครื่องใช้-เครื่องครัวพลาสติก	พลาสติก-เมลามีนสำหรับครัวเรือน และอุตสาหกรรมหนัก
ว่องวานิช	ยาและเครื่องสำอางค์	ยาและเครื่องสำอาง อาหาร ข้อมูลและบริการ อสังหาริมทรัพย์

ตระกูล	กิจการ ธุรกิจในอดีต	กิจการ ธุรกิจปัจจุบัน
วัธนเวคิน	สุรา น้ำตาล รับเหมาก่อสร้าง ธนาคาร ประกันชีวิต อสังหาริมทรัพย์ โรงแรม	สุรา น้ำตาล รับเหมาก่อสร้าง ธนาคาร ประกันชีวิต อสังหาริมทรัพย์ โรงแรม นิคมอุตสาหกรรม
วิริยะประกันภัย	ค้าเศษเหล็ก ตัวแทนจำหน่ายคอมพิวเตอร์	ผลิตและจำหน่ายเหล็ก การเงินการธนาคาร ผลิตและจำหน่ายคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ การเกษตร กระจาย อสังหาริมทรัพย์
วิไลลักษณ์	ร้านรับซ่อมนาฬิกา เครื่องใช้ไฟฟ้า ผลิตเสาอากาศวิทยุโทรทัศน์-จานดาวเทียม อสังหาริมทรัพย์ ร้านอาหาร	งานรับสัญญาควบคุมความเที่ยม สื่อสาร โทรคมนาคม โทรศัพท์พื้นฐาน-เคลื่อนที่ สัมปทานข้อมูลผ่านดาวเทียม ชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์
วิระเมธิกุล	อสังหาริมทรัพย์ กัมปะโค ผลิตแร่ธาตุและก๊าซ การเงิน ธนาคาร สนามกอล์ฟ	อสังหาริมทรัพย์ และธนาคาร ในไทยและจีน
ศรีเพ็ญพูน	กระจก โรงสีข้าว การเงินการธนาคาร ประกันภัย คลังสินค้า โรงงานทอผ้าปั่นด้าย	กระจก ประกันภัย ประกันชีวิต ยางรถยนต์ เคมีภัณฑ์ อสังหาริมทรัพย์ ขนส่งสินค้า
ศรีวิกรม์	อสังหาริมทรัพย์ ทองคำ โรงแรม ร้านอาหาร การเงิน	อสังหาริมทรัพย์ โรงแรม โรงเรียน มหาวิทยาลัย ชูปเปอร์มาร์เก็ต พรม กระเบื้อง เครื่องสุขภัณฑ์
สารสิน	โรงสี อสังหาริมทรัพย์ ธนาคาร การเงิน ปูนซีเมนต์ สุรา ผลิตอุปกรณ์ก่อสร้าง กระเบื้อง ยางรถยนต์ ประกันภัย น้ำอัดลม น้ำดื่ม เครื่องดื่มชูกำลัง	สุรา ผลิตอุปกรณ์ก่อสร้าง กระเบื้อง ยางรถยนต์ ประกันภัย น้ำอัดลม น้ำดื่ม เครื่องดื่มชูกำลัง
สิริวัฒนภักดี	สุรา เบียร์ ธนาคาร การเงิน ประกันภัย ประกันชีวิต ศูนย์การค้า น้ำตาล กระจาย อสังหาริมทรัพย์ คลังสินค้า โรงแรม อาคารสำนักงาน	สุรา เบียร์ ประกันภัย ประกันชีวิต ศูนย์การค้า อสังหาริมทรัพย์ คลังสินค้า โรงแรม อาคารสำนักงาน
โสภณพนิช	เครื่องเหล็ก-วัสดุอุปกรณ์ก่อสร้าง รับเหมาก่อสร้าง ธนาคาร ค้าทองคำเงิน พลอย การเงินและประกันภัย คลังสินค้า ห้าสรรพสินค้า	ธนาคาร การเงิน คลังสินค้า ประกันภัย โรงพยาบาล

ตระกูล	กิจการ ธุรกิจในอดีต	กิจการ ธุรกิจปัจจุบัน
หวังหลี	โรงสีไฟ ข้าว ธนาคาร-การเงิน ประกันภัย เรือ-การขนส่งทางน้ำ ตัวแทน-นายหน้าบริษัท ต่างประเทศ นำเข้า-ส่งออก ประกันภัย ยาสูบ พืชผลเกษตร คลังสินค้า อสังหาริมทรัพย์ ศูนย์การค้า	ธนาคาร-การเงิน ประกันภัย นำเข้า-ส่งออก ประกันภัย คลังสินค้า อสังหาริมทรัพย์ ศูนย์การค้า เกษตรอุตสาหกรรม
หอรุ่งเรือง	ธุรกิจโรงเหล็กโรงกลึง น้ำตาล ผลิตและจำหน่ายเครื่องผสมคอนกรีตและเครื่องสูบน้ำ ผลิตและจำหน่ายเหล็กเส้น ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ธุรกิจนิคมอุตสาหกรรม ธุรกิจท่าเรือน้ำลึก ธุรกิจให้เช่าวีดีโอและเลเซอร์ดิสก์	เหล็ก อสังหาริมทรัพย์ นิคมอุตสาหกรรม ท่าเรือน้ำลึก
สารสิน	โรงสี อสังหาริมทรัพย์ ธนาคาร การเงิน ปูนซีเมนต์ สุรา ผลิตอุปกรณ์ก่อสร้าง กระเบื้อง ยางรถยนต์ ประกันภัย น้ำอัดลม น้ำดื่ม เครื่องดื่มชูกำลัง	สุรา ผลิตอุปกรณ์ก่อสร้าง กระเบื้อง ยางรถยนต์ ประกันภัย น้ำอัดลม น้ำดื่ม เครื่องดื่มชูกำลัง
เหลืองอมรเลิศ	ธุรกิจพัฒนาที่ดิน ผลิตและจำหน่ายพันธุ์ปลา สวนสนุก การเงิน สาธารณูปโภคเกี่ยวกับประปา บ้านจัดสรร ก่อสร้างและจัดสรรอาคารพาณิชย์	สวนสนุก อสังหาริมทรัพย์
อู่วิทยา	เครื่องดื่มชูกำลัง(ในและต่างประเทศ) น้ำเกลือแร่ - ยา สุรา ปุ๋ย บริษัทโฆษณา หนังสือพิมพ์ อสังหาริมทรัพย์	เครื่องดื่มชูกำลัง(ในและต่างประเทศ) น้ำเกลือแร่ - ยา สุรา ปุ๋ย สนามกอล์ฟ อสังหาริมทรัพย์
อึ้งอุบลกุล	อุตสาหกรรมพลาสติก เมลามีน ตัวแทนจำหน่ายสีโป้วรถยนต์ โฟมกันกระแทก	อุตสาหกรรมพลาสติก เมลามีน ตัวแทนจำหน่ายสีโป้วรถยนต์ โฟมกันกระแทก
อัมพูช	ศูนย์การค้า กาค้าปลีก โรงภาพยนตร์ สถานบันเทิง	ศูนย์การค้า ห้างสรรพสินค้า กีฬาอล์ฟ อสังหาริมทรัพย์
อัสวโภคิน	อสังหาริมทรัพย์ (ในและต่างประเทศ) โรงแรม ปลุกที่พักอาศัยขนาดใหญ่ ค้าที่ดิน พัฒนาที่ดิน(ในและต่างประเทศ) จำหน่ายวัสดุก่อสร้าง การธนาคาร สถาบันการเงิน	อสังหาริมทรัพย์ (ในและต่างประเทศ) โรงแรม จำหน่ายวัสดุก่อสร้าง การธนาคาร สถาบันการเงิน

ตระกูล	กิจการ ธุรกิจในอดีต	กิจการ ธุรกิจปัจจุบัน
เอาพาร	ดอกไม้ประดิษฐ์ อสังหาริมทรัพย์ นำเข้าและจำหน่ายสินค้า	ดอกไม้ประดิษฐ์ อสังหาริมทรัพย์ นำเข้าและจำหน่ายสินค้า
เอื้อวัฒน์สกุล	สี่ล้อผ้าและสินค้าอุปโภคชั้นนำ โรงพิมพ์ โรงเลื่อย โรงสีผ้า กิจการทอผ้า ค้าข้าว ประกันภัย ธุรกิจนำเข้า-ส่งออก ธุรกิจประกันภัย เดินเรือทะเล อสังหาริมทรัพย์ การธนาคาร การเงิน กิจการเดินเรือ กิจการทำเรือ โรงงานไฟ	ปุ๋ยเคมี เคมีภัณฑ์ ยางสังเคราะห์ สีทาบ้าน เสื้อผ้า รถยนต์และรถบรรทุก จักรเย็บผ้า ตู้คอนเทนเนอร์
โอสถานุเคราะห์	ธุรกิจยา เครื่องดื่มชูกำลัง อาหารเสริมสุขภาพ เครื่องอุปโภคบริโภค อสังหาริมทรัพย์ สนามกอล์ฟ มหาวิทยาลัย การเงิน คอมพิวเตอร์	ยา เครื่องดื่มชูกำลัง อาหารเสริมสุขภาพ เครื่องอุปโภค อสังหาริมทรัพย์ สนามกอล์ฟ มหาวิทยาลัย การเงิน คอมพิวเตอร์

ความมั่งคั่งจากการประกอบกิจการ จากการร่วมทุนกับนักธุรกิจทั้งชาวไทยด้วยกันเองและกับชาวต่างชาติในรูปของการเป็นเจ้าของ การเป็นหุ้นส่วน หรือ การถือหุ้นของตัวอย่างนักธุรกิจ 55 ตระกูล พบว่า ทรัพย์สินเมื่อถูกตีค่าออกมาสามารถบ่งบอกถึงทุนเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดีและจากการจัดอันดับมหาเศรษฐีไทยโดยนิตยสารฟอร์บส์ปี 2550 มีนักธุรกิจไทยจำนวนสามคนที่มีความมั่งคั่งติดอันดับเศรษฐีพันล้านดอลลาร์ 3 คน คือ นายเจเลียว อู่วิทยา จากกลุ่มธุรกิจยา อาหารเสริม และเครื่องสำอางกำลัง นายเจริญ สิริวัฒนภักดี จากธุรกิจเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และนายธนินท์ เจียรวนนท์ จากกลุ่มธุรกิจอาหาร การเกษตรครบวงจร อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่านอกจากธุรกิจหลักแล้ว นักธุรกิจแต่ละคนยังประกอบธุรกิจอื่นๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับธุรกิจหลักด้วย และหนึ่งในธุรกิจที่นักธุรกิจทั้งสามคนเข้าไปร่วมประกอบการด้วย คือ ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งเป็นธุรกิจที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับที่ดินซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด และมีมูลค่าสูง ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์หรือการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์จึงเป็นธุรกิจที่จะต้องการเงินลงทุนมาก และมีความคุ้มค่าในการลงทุน

ตาราง 4.3 ประเภทธุรกิจของนักธุรกิจระดับพันล้านดอลลาร์

นักธุรกิจ	ทรัพย์สิน (ล้าน US ดอลลาร์)	ประเภทธุรกิจ								
		อสังหาริมทรัพย์/พัฒนาอสังหาริมทรัพย์	อาหาร-การเกษตรครบวงจร	ประกันภัยประกันชีวิต	สื่อสารโทรคมนาคม	โรงแรม/อาคารสำนักงาน	ศูนย์การค้า/ห้างสรรพสินค้า/ร้านค้าปลีก	ยา/อาหารเสริม/เครื่องสำอางกำลัง	เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	สนามกอล์ฟ
เจเลียว อู่วิทยา	3,500	✓						✓	✓	✓
เจริญ สิริวัฒนภักดี	3,300	✓		✓		✓	✓		✓	
ธนินท์ เจียรวนนท์	2,800	✓	✓	✓	✓		✓			

นอกจากนักธุรกิจทั้งสามข้างต้น ยังมีนักธุรกิจอีก 9 คนจากตระกูลนักธุรกิจที่นำมาเป็นตัวอย่างและติดอันดับมหาเศรษฐีของประเทศไทยจากการจัดอันดับของนิตยสารฟอร์บส์ปี 2550 โดยมีข้อสังเกตสำหรับประเภทธุรกิจที่บรรดานักธุรกิจมหาเศรษฐี เข้าไปเป็นหนึ่งในผู้ประกอบการนอกจากธุรกิจหลักๆ ของตน กล่าวคือเกือบทั้งหมดของมหาเศรษฐีเข้าไปมีตำแหน่งในสนามของธุรกิจอสังหาริมทรัพย์/พัฒนาอสังหาริมทรัพย์ เช่นเดียวกับนักธุรกิจระดับพันล้านเหรียญสหรัฐฯ ธุรกิจนี้เป็นธุรกิจที่มีมูลค่าในตัวเอง ที่ดินคือทรัพยากรที่มีจำนวนจำกัด ราคาของที่ดินจึงไม่ลดลงและโดยเฉพาะเมื่อการถือครองที่ดินในย่านใจกลางเมืองจำกัดอยู่ในมือของคนจำนวนน้อยที่มี

เงินทุนในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับที่ดินด้วยการสร้างกิจการสาธารณะเช่นอาคารสำนักงาน ซึ่งเป็นธุรกิจที่สามารถสร้างรายได้จำนวนมากจากการให้เช่าพื้นที่เป็นอาคารสำนักงานที่ได้ อีกสนามที่นักธุรกิจเข้าไปมีตำแหน่งคือ ในสนามของการเงินการธนาคารซึ่งเป็นธุรกิจประเภทแรกๆ ที่สร้างพ่อค้าชาวเงินจากสื่อพื้นหมอนใบและทำให้ก้าวสู่การเป็นนักธุรกิจที่มั่งคั่งเพราะเป็นการระดมเงินทุนจากนักธุรกิจและประชาชนทั่วไป เพื่อนำไปหากำไรหรือขยายกิจการอื่นๆ เพิ่มเติม ลักษณะของธุรกิจเช่นนี้ไม่ต่างจากธุรกิจประกันภัยประกันชีวิต และสนามสุดท้ายคือธุรกิจสื่อสารโทรคมนาคม สถานีโทรทัศน์ ธุรกิจเหล่านี้เป็นธุรกิจการให้บริการที่จะต้องมีความทันสมัย ต้องมีการลงทุน ขณะเดียวกันก็มีลักษณะผูกขาดอยู่ในมือของนักธุรกิจไม่กี่ราย ฉะนั้นกลุ่มธุรกิจนี้จึงมีความสำคัญต่อความเป็นไปของยุคสมัยในปัจจุบันและเป็นแหล่งเงินมหาศาลที่กลุ่มธุรกิจอื่นๆ ก็ต้องการเข้ามามีตำแหน่งด้วยเช่นกัน ดังมีรายละเอียดจากการจัดประเภทธุรกิจโดยคร่าวๆ ดังปรากฏในตาราง

ตาราง 4.4 ประเภทธุรกิจของนักธุรกิจไทยที่ได้รับการจัดอันดับจากนิตยสารฟอร์บส์

นักธุรกิจ	ทรัพย์สิน (ล้านUSD)	ประเภทธุรกิจ													
		ปูนซีเมนต์/ ก่อสร้าง/ อุปกรณ์ ก่อสร้าง	อสังหาริมทรัพย์/ พัฒนา อสังหาริมทรัพย์	การเงิน การธนาคาร	ประกันภัย ประกันชีวิต	สื่อสารโทรคมนาคม/ การบิน/ คอมพิวเตอร์ สถานี โทรทัศน์	โรงแรม/ อาคาร สำนักงาน	ศูนย์การค้า/ ห้างสรรพ สินค้า/ ร้านค้าปลีก	ยา/อาหาร เสริม/ เครื่องดื่ม ซูกำลัง	เครื่องดื่ม แอลกอฮอล์	สนาม กอล์ฟ	สถาน ศึกษา	อุตสาหกรรม เหล็ก	โรง ภาพยนตร์/ โรงโม่ลิ่ง	อื่นๆ
ศศิธร รัตนรักษ์และ ครอบครัว	450	✓	✓	✓		✓		✓							
อนันต์ อัสวโกคิน	365	✓	✓	✓				✓							
วนิดา จิราชีวัฒน์และ ครอบครัว	310		✓					✓							
วิชา พูนวรลักษณ์	200		✓					✓						✓	
บุญชัย เบญจรงค์กุล	195			✓	✓	✓	✓								
สุรัตน์ โอสถาน เคราะห์และครอบครัว	180		✓	✓					✓		✓	✓			
เปรมชัย วรรณสุด	173	✓	✓					✓							✓
จ้านงศ์ ภิรมย์ภักดีและ ครอบครัว	160		✓			✓					✓				✓
วิทย์ วิริยประไพกิจ และครอบครัว	157		✓	✓		✓							✓		✓

ความมั่งคั่งซึ่งในที่นี้พิจารณาจากทรัพย์สินที่ถูกตีค่าเป็นเงินตรา บ่งชี้ถึงการมีทุนเศรษฐกิจจำนวนมากจนสามารถก้าวสู่การเป็นนักธุรกิจชั้นนำผู้ประสบความสำเร็จ และมั่งคั่งร่ำรวยจนได้รับการจัดอันดับเป็นมหาเศรษฐี มาจากการประกอบกิจการการค้าด้วยความขยันอดทน ต่อสู้มุ่งมั่นและมีวิสัยทัศน์ และไม่ใช่ว่าเพียงธุรกิจขนาดเล็กๆ อย่างเดียว แต่จะต้องเป็นธุรกิจขนาดใหญ่ และขยายออกไปยังธุรกิจใกล้เคียง โดยอาจออกมาในรูปของบริษัทในเครือ บริษัทที่เกี่ยวข้องกับกิจการหลัก เช่น หากเป็นเจ้าของธุรกิจเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์หรือการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ ก็อาจมีกิจการเกี่ยวกับวัสดุก่อสร้าง ผลิตภัณฑ์สิ่งสุกภัณฑ์ หรือหากมีกิจการเกี่ยวกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ก็อาจมีบริษัทที่เกี่ยวกับน้ำดื่ม เครื่องดื่ม หรือการผลิตขวด เป็นต้น นอกจากนี้ยังอาจขยายไปยังธุรกิจอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้อง การขยายขอบเขตธุรกิจออกไปในธุรกิจอื่น เป็นสิ่งหนึ่งที่ดูจะเป็นความท้าทายที่นักธุรกิจแทบทุกคนกระทำกัน โดยเฉพาะในธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ การเงินการธนาคาร การประกันภัย และการสื่อสารโทรคมนาคม อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณานักธุรกิจไทยผู้ร่ำรวยติดอันดับโลก ก็เห็นได้ชัดเจนว่าการก้าวไปสู่การมีทุนเศรษฐกิจจำนวนมากจนติดอันดับโลกอย่างเช่น นายเจ็ลียว อยู่วิทยา นายเจริญ สิริวัฒนภักดี และนายชนินท์ เจียรวนนท์ นักธุรกิจจะต้องมีความกล้าหาญบวกกับการมีสายตาอันยาวไกลในการส่งสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ออกไปสู่ตลาดโลก ซึ่งเป็นการขยายฐานผู้บริโภคให้ไกลกว่าภายในประเทศ อันจะนำมาซึ่งการขยายทุนเศรษฐกิจของตนเอง

จากการเข้าไปมีตำแหน่งในสนามทางธุรกิจชนิดต่างๆ ของนักธุรกิจที่ติดอันดับมหาเศรษฐีสามารถแสดงแบบแผนของการมีทุนเศรษฐกิจจากการประกอบธุรกิจในกลุ่มที่มีโอกาสสร้างความมั่งคั่งได้มาก จากความถี่ในประเภทธุรกิจที่นักธุรกิจเข้าร่วมประกอบการ ดังแผนภาพด้านล่าง ทั้งนี้ในส่วนของธุรกิจหลัก หากเป็นธุรกิจที่มีผู้ประกอบการน้อยราย หรือมีลักษณะผูกขาด จะมีผลอย่างยิ่งต่อการเพิ่มพูนความมั่งคั่ง

ภาพ 4.1 แบบแผนการประกอบธุรกิจของนักธุรกิจที่ได้รับการจัดอันดับเป็นมหาเศรษฐี

ธุรกิจในระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ส่วนใหญ่ล้วนแต่เป็นธุรกิจครอบครัวแทบทั้งสิ้น และวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ได้ส่งผลให้ธุรกิจครอบครัวต้องประสบปัญหาอย่างมาก ธุรกิจของหลายตระกูลต้องล้มไป และธุรกิจของหลายตระกูลต้องวางแผนฟื้นฟูหรืออาจต้องร่วมทุนกับต่างชาติ ธุรกิจที่ประสบปัญหาอย่างมากในช่วงเวลานั้น คือ ธุรกิจการเงิน การธนาคาร อสังหาริมทรัพย์ แต่ในปี 2549 กลุ่มธุรกิจครอบครัวได้ฟื้นตัวขึ้นมา โดยสัดส่วนของกลุ่มธุรกิจครอบครัวไทยได้เพิ่มขึ้นมากกว่าก่อนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ทั้งนี้ธุรกิจธนาคารพาณิชย์ซึ่งเคยเป็นธุรกิจหลักและผูกขาดอยู่ในมือของนักธุรกิจไม่กี่ตระกูล เช่น โสภณพนิช รัตนรักษ์ ลำชำ หวังหลี ถือเป็นธุรกิจที่ได้รับผลกระทบอย่างมากและความมั่งคั่งก็ลดลง แนวโน้มการลงทุนของกลุ่มธุรกิจครอบครัวโดยเฉพาะที่เคยประกอบการธนาคารและการเงินในปัจจุบัน คือ การหันไประดมทุนผ่านตลาดทุน นอกจากนี้ ภายหลังจากวิกฤต 2540 กลุ่มธุรกิจภาคบริการ เช่น กลุ่มทุนสื่อสารโทรคมนาคม กลุ่มสื่อ-บันเทิง ได้ก้าวขึ้นมามีบทบาทหลักในระบบธุรกิจและตลาดทุนในระบบเศรษฐกิจไทย เช่น ตระกูลชินวัตร โภธารามิก เจียรนนท์ มาสินนท์ ฯลฯ ตระกูลเหล่านี้สามารถสะสมความมั่งคั่งและเริ่มมีบทบาทแทนกลุ่มนักธุรกิจเดิม เห็นได้จากการที่กลุ่มธุรกิจของตระกูลเหล่านี้ คิดอันดับต้นๆ ในอันดับรายชื่อผู้ถือครองหุ้นรายตระกูลในตลาดทุนไทย (เนตรนภา ไวยเลิศศักดิ์, 2549) ฉะนั้นการลงทุนและร่วมลงทุนกับกลุ่มธุรกิจประเภทเดียวกันคือ สื่อสารโทรคมนาคม หรือธุรกิจที่นำเอาระบบการสื่อสารคมนาคมเข้าไปสร้างประโยชน์ เช่น ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ที่ได้นำเอาระบบสื่อสารโทรคมนาคมเข้าไปสร้างรูปแบบใหม่ของที่พักอาศัย ดังตัวอย่างของโครงการบ้านแลนด์แอนด์เฮาส์ และบ้านวิลโลว์คันทัน และการระดมทุนเพื่อสร้าง ความมั่งคั่งผ่านตลาดหลักทรัพย์ เหล่านี้ได้กลายเป็นแบบแผนของการสร้างทุนเศรษฐกิจปัจจุบันที่ นอกเหนือจากแบบแผนในอดีต

2) *กลุ่มเจ้านาย-เชื้อพระวงศ์-ลูกหลานราชสกุล* แม้จะเป็นกลุ่มชนชั้นนำที่มีทุนเศรษฐกิจมาก แต่ภาพของการสร้างทุนไม่ชัดเจนเท่ากลุ่มพ่อค่านักธุรกิจชาวจีน เพราะทุนเศรษฐกิจที่มีส่วนใหญ่มามากจากการสืบทอดมรดกจากบรรพบุรุษและการได้รับพระราชทานจากพระมหากษัตริย์มากกว่า โดยส่วนใหญ่จะเป็นที่ดิน และวัง หากจะมีการทำธุรกิจการค้าอยู่บ้างก็ไม่มากนัก และไม่มีภาพลักษณ์ที่เด่นชัดเหมือนพ่อค่านักธุรกิจชาวจีน ในอดีตเป็นการทำการค้าร่วมกับเจ้านายราชสกุลอื่นๆ ขุนนาง และพ่อค้าชาวจีน เช่น การทำกิจการโรงสี การตั้งธนาคาร เป็นต้น และภาพของความสำเร็จในการสร้างทุนเศรษฐกิจก็ไม่ชัดเจนเท่ากลุ่มพ่อค่านจีน ปัจจุบันนอกจากการเป็นข้าราชการที่ถือเป็นอาชีพที่มีเกียรติและสืบต่อตำแหน่งในสนามจากบรรพบุรุษแล้ว การได้มาซึ่งทุนเศรษฐกิจสามารถได้มาจากการประกอบธุรกิจที่คนกลุ่มนี้ได้หันมาทำมากขึ้น ประเภทของธุรกิจก็มีหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นนิตยสาร หนังสือ ตัวแทนนำเข้าและจำหน่ายสินค้าจากต่างประเทศ เช่น รถยนต์ ฯลฯ หรือแม้แต่การเข้ามาทำงานในวงการบันเทิง

3) *กลุ่มข้าราชการ-นักการเมือง* การเป็นข้าราชการหรือการเป็นนักการเมืองกับการสร้าง

ทุนเศรษฐกิจด้วยการทำธุรกิจดังเช่นนักธุรกิจควบคู่ไปด้วยกัน เป็นสิ่งที่ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมมากนัก ในส่วนของข้าราชการนอกจากความไม่เหมาะสมไม่ควร ที่อาจเบียดบังเวลาราชการ ยังอาจนำไปสู่การทุจริตคอร์รัปชันได้ อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่าก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ขุนนางชั้นสูงที่มีอำนาจทางการเมืองการปกครองนอกจากจะหาประโยชน์จากที่ดินที่ได้รับพระราชทาน ยังหันไปประกอบธุรกิจ เช่น ขุนนางตระกูลขุนนาค ที่ประกอบธุรกิจโรงสีข้าว ข้าราชการระดับสูง

4) **นักการเมือง** ในอดีตการทำธุรกิจอาจเป็นในรูปของการที่นักการเมืองเป็นผู้รับเหมาประมูลงานก่อสร้างเสียเอง ซึ่งเป็นการใช้ตำแหน่งอำนาจที่มีชอบ หรือหากไม่ได้เป็นนักธุรกิจก็อาจเอื้อประโยชน์ให้กับนายทุนพรรค หรืออาจออกมาในรูปแบบที่ไม่ซับซ้อนมากนัก คือ การทุจริตคอร์รัปชัน หรือที่ปัจจุบันนักธุรกิจได้เข้าไปเป็นนักการเมืองเสียเองและออกนโยบายที่เอื้อประโยชน์ให้กับธุรกิจของตนเองและพวกพ้อง ที่เรียกว่าผลประโยชน์ทับซ้อน ภาพลักษณ์เหล่านี้เป็นเงื่อนไขที่กีดกันนักการเมืองเหล่านี้ให้เป็นนักการเมืองชั้นนำ ที่จะต้องมีคุณสมบัติของการเป็นชนชั้นนำ ดังเช่นชนชั้นนำกลุ่มอื่นๆ ตัวอย่างนักการเมืองชั้นนำปัจจุบัน เช่น

ดร.อาทิตย์ อุไรรัตน์ จบการศึกษาระดับปริญญาตรีรัฐศาสตร์ สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระดับปริญญาโทสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จาก Fletcher School of Law and Diplomacy มหาวิทยาลัยทัฟท์ส ประเทศสหรัฐอเมริกา และปริญญาโทสาขาบริหารรัฐกิจ จากมหาวิทยาลัยแห่งรัฐแคลิฟอร์เนีย วิทยาเขตลอสแอนเจลิส ประเทศสหรัฐอเมริกา และระดับปริญญาเอก สาขารัฐประศาสนศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยโคโลราโด ประเทศสหรัฐอเมริกา หลังจบการศึกษาได้เข้ารับราชการเป็นปลัดอำเภอเมือง จังหวัดนครนายก และตำแหน่งสุดท้ายในระบบราชการคือ ผู้ว่าการการประปานครหลวง จากนั้นได้เข้ามาทำงานการเมือง เคยดำรงตำแหน่งมาแล้วมากมาย เช่น ส.ส. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ รัฐมนตรีว่าการวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม เลขาธิการพรรค รองหัวหน้าพรรค ฯลฯ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการที่ปรึกษาพรรคโดยไม่ได้มีตำแหน่งใดๆ ทางการเมืองอีก ในช่วงที่ดำรงตำแหน่งนั้น ดร.อาทิตย์ มีธุรกิจของตนเอง เช่น โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย แต่ก็ไม่ได้มีฐานะที่ร่ำรวยขึ้น เพราะเมื่อพิจารณาจากผลประกอบการในแง่กำไรขาดทุน ก็ไม่ได้แตกต่างไปจากคนที่ทำธุรกิจทั่วไป ดร.อาทิตย์ จึงได้รับการยอมรับจากสังคมทั่วไปถึงการไม่ใช้ตำแหน่งหน้าที่เอื้อผลประโยชน์ให้กับตนเอง (ประวัติ ดร.อาทิตย์, <http://www.drarthit.com/010200-Biography.aspx>)

5) **กลุ่มปัญญาชน** โดยภาพรวมแล้วปัญญาชนคือกลุ่มที่มีทุนเศรษฐกิจน้อยที่สุด อาจยกเว้นเป็นบางคนที่ฐานะทางการเงินของบิดามารดาอยู่ในระดับค่อนข้างดี เช่น สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ที่ไปศึกษาต่อต่างประเทศด้วยเงินทุนจากครอบครัว แต่โดยทั่วไปแล้วฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวปัญญาชนอยู่ในระดับปานกลาง ทุนเศรษฐกิจของปัญญาชนจึงถูกสร้างจากทุนวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่

ในตัวและการศึกษา ออกมาเป็นสื่อที่ใช้ถ่ายทอดและสื่อสารความคิดเห็น ทักษะคิด มุมมอง แนวคิด ในรูปของหนังสือ บทความในหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร เป็นหลัก อาจมีบ้างสำหรับปัญญาชน บางคนที่มีการติดต่อร่วมมือกับหน่วยงานหรือองค์กรต่างประเทศเพื่อขอเงินทุนสนับสนุนการทำหน้าที่ปัญญาชน ในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นและการวิพากษ์วิจารณ์

โดยสรุป การประกอบธุรกิจเป็นแนวทางหลักในการได้มาซึ่งทุนเศรษฐกิจ นักธุรกิจจึงเป็นกลุ่มที่โดดเด่นในการสร้างทุนชนิดนี้มากที่สุด ในขณะที่กลุ่มอื่นๆ การเป็นข้าราชการ เป็นนักการเมืองที่มีเงินเดือนประจำ การเป็นปัญญาชนที่มีรายได้จากหนังสือ บทความ การที่คนกลุ่มนี้จะก้าวไปสู่การเป็นนักธุรกิจจะต้องมีความระมัดระวังอย่างมากต่อการทำหน้าที่ในอาชีพหลักของตนเอง เนื่องจากจะส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ และเป็นการยากลำบากที่จะอดทนต่อสิ่งเขี้ยววนใจเช่น เงิน แต่หากสามารถกระทำได้ บุคคลคนนั้นก็จะได้รับการยอมรับและยกย่องจากสังคมถึงความซื่อสัตย์สุจริต และความซื่อตรงต่ออาชีพของตน และอาจนำมาซึ่งรางวัล การประกาศเกียรติคุณ หรือการได้รับเชิญไปดำรงตำแหน่งต่างๆ ซึ่งเป็นเกียรติประวัติต่อไป ฉะนั้นนอกเหนือจากนักธุรกิจ และนักการเมือง ข้าราชการที่ออกจากการประกอบอาชีพนั้นๆ แล้ว ทุนเศรษฐกิจอันได้มาจากการประกอบอาชีพ คือ วิธีการสร้างทุนเศรษฐกิจที่เหมาะสมที่สุด

4.1.2 กระบวนการสร้างทุนวัฒนธรรม

ทุนวัฒนธรรมทั้งสามประเภทอันได้แก่ ทุนที่อยู่ภายในตัวบุคคล ทุนที่อยู่ในรูปสถาบัน และ ทุนที่อยู่ในรูปของวัตถุ สามารถถูกสร้างผ่านสถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษารวมถึงการเป็นเจ้าของทุนประเภทต่างๆ ทั้งนี้บางรูปแบบของทุนวัฒนธรรมจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาที่ยาวนานในการสร้าง ซึ่งหากสามารถสร้างได้ก็จะไม่ได้มีแค่ทุนวัฒนธรรมชนิดนั้นๆ เพียงอย่างเดียว แต่จะมีทุนชนิดอื่นๆ ประกอบรวมกันมาด้วย

1. ทุนที่อยู่ภายในตัวบุคคลหรือฮาบิตัส ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเกิดในครอบครัวชนชั้นหรือฐานะใดก็ตาม การอบรมสั่งสอนของบิดามารดา การขัดเกลาจากสถานศึกษา กลุ่มเพื่อน กลุ่มคนในอาชีพ มีอิทธิพลอย่างมากต่อความคิด การแสดงออกซึ่งท่าทาง คำพูด การใช้ภาษา กริยามารยาท ซึ่งจะนำไปสู่การก้าวขึ้นมาเป็นชนชั้นนำในทางใดทางหนึ่ง

(1) กลุ่มเจ้านาย-เชื้อพระวงศ์ คือ กลุ่มที่มีทุนรูปแบบนี้อยู่มากที่สุด เพราะเป็นกลุ่มที่สืบตระกูลมาจากพระมหากษัตริย์ การอบรมกิริยา มารยาท และการแสดงออกต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการทำอาหารการรับประทานอาหาร การแต่งกาย การเดิน การพูดจา ภาษา น้ำเสียง ฯลฯ ซึ่งปัจจุบันนี้เรียกว่าแบบผู้ดีหรือแบบชาววัง เป็นสิ่งที่ได้รับความสำคัญอย่างมาก ตัวอย่างเจ้านายเชื้อพระวงศ์ที่จะแสดงให้เห็นถึงทุนและการสร้างทุนชนิดนี้ได้เป็นอย่างดี คือ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ต้นตระกูลฝ่ายบิดาคือ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระองค์เจ้าปราโมชกรมขุนวรจักรธรานุภาพ พระราชโอรสในรัชกาลที่สอง เป็นต้นราชสกุลปราโมช และหากสืบสาวย้อนไปเรื่อยๆ จะพบว่า

ท่านมีเชื้อสายมอญ ส่วนเจ้าจอมมารดาอำภาของกรมขุนวรจักร² บุตรีของพระยาอินทรธำมรงค์ เป็นจีนแท้ๆ จากจีนแผ่นดินใหญ่ และต้นตระกูลฝ่ายมารดาของม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชคือ เจ้าพระยามหาเสนาบดี (บุญนาค) ที่ต้นสกุลเป็นแขกแขกเปอร์เซีย บิดาและมารดาของม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช คือ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าคำรบ และ หม่อมแดง ปราโมช (ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2514.)

ครอบครัวของม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้สืบทอดวิถีชีวิต วัฒนธรรม และความคิดของชนชั้นนำให้ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ทั้งทางตรงและทางอ้อม และด้วยการมีทุนชนิดนี้ค่อนข้างเด่นชัด ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ก็พยายามแสดงออกซึ่งการมีทุนชนิดนี้ผ่านหนังสือ หนังสือพิมพ์ดังจะกล่าวต่อไปในส่วนของทุนในรูปของวัตถุ ตัวอย่างของทุนที่อยู่ในตัวบุคคลที่ส่งผ่านครอบครัวคือ อาหาร ศิลปะ ดนตรี การการแต่งกาย และการท่องเที่ยว กล่าวคือ

อาหาร ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ชอบอาหารไทยทุกชนิดทุกภาค โดยเฉพาะน้ำพริกและได้กล่าวถึงน้ำพริกว่า “ไม่ว่าเช้า สาย บ่าย เย็น เจ้านายหรือขุนนาง เครื่องกึ่งดี สำหรับกึ่งดีก็จะไล่เสียงแถมมันขาดน้ำพริกไม่ได้ เครื่องพระเจ้าแผ่นดินก็ต้องมี ต้องมีน้ำพริกเสวย...” (สละ ลิขิตกุล, 2521: ไม่มีเลขหน้า) อีกทั้งยังมีความสามารถในการทำอาหารจนมีสูตรเป็นของตัวเอง ความชื่นชอบและความสามารถในการทำอาหารเป็นสิ่งที่ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้รับมาตั้งแต่ครั้งยังเด็กคือ “เด็กรักแม่ แม่สมัยโน้นถึงจะเป็นเมียพระองค์เจ้าก็ยังทำครัว แล้วก็ยังเอาลูกไปด้วย... อันนี้เป็นเอง ไม่ต้องไปเรียน ไปจด นั่งอยู่กับแม่ เล่นอะไรด้วยซ้ำคุณแม่ทำแล้วก็นึก มานึกต้องนี่ก็นึกได้” (ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2514)

ด้านศิลปะ ดนตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชเคยอยู่ในวังมาตั้งแต่ยังเล็ก ได้เห็นการเล่น โขน ซึ่งเป็นโขนรัชกาลที่หก ทำให้ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ เข้าใจคำว่า ศิลปะ ดีตา ร่ายรำ ว่าเป็นอย่างไร และสิ่งๆนี้ที่ทำให้ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ฝึกเล่นโขนมาตั้งแต่เมื่อครั้งยังเด็ก โดยเคยเล่นเป็นทั้งตัวพระ ตัวนาง³ และตัวยักษ์ ในด้านดนตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ชื่นชอบทั้งเพลงไทยและเพลงฝรั่งดังที่บุตรชายของท่านเคยกล่าวถึงรสนิยมในการฟังเพลงของม.ร.ว.คึกฤทธิ์ไว้ว่า “ชอบเพลงไทยเดิม ท่านรู้เรื่องดนตรีดีมาก ใครเล่นผิดพอจะรู้หมด ท่านชอบนำดนตรีไทยไปเล่นในบ้านหรือเวลาว่างงานทุกครั้ง จะมีปี่พาทย์ มโหรี” “(เพลงฝรั่ง) อย่างเอลวิสไม่ชอบ พ่อชอบ My Fair Lady เพราะว่าเกี่ยวกับผู้ดีอังกฤษ ชื่นวรรณะของอังกฤษ อะไรทำนองนั้น ทำให้พ่อนึกถึงสมัยหนุ่มๆ เรียนอยู่ที่เมืองนอก... พ่อเคยเล่นอเล็กโทน เปียโนพ่อก็เล่นเป็น” (สัมภาษณ์.ม.ล.รองฤทธิ์ ปราโมช ใน สละ ลิขิตกุล, 2521: 35.)

² เจ้าจอมมารดาอำภา แม้จะเป็นชาวจีนฮกเกี้ยน แต่เมื่ออายุประมาณ 9-10 ขวบ ได้ถวายตัวเป็นนางละครรุ่นเล็กในรัชกาลที่ 1 รัชละครดงามมาก เป็นตัวนางกาญจนานในเรื่องอิเหนา มีชื่อปรากฏในทำเนียบครุ โขนละครจนทุกวันนี้ โดยเป็นทั้งครุละครของหลวงและทั้งละครส่วนตัวอีกโรงหนึ่ง (ประชา คุณเกษม, 2518: 41)

³ โขนที่ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เล่นเป็นแบบของเก่า คือ ไม่เอาผู้หญิงเล่น ไม่ออกนอกถุ่มนอกทาง เล่นอยู่ในกรอบ

การแต่งกาย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช จัดได้ว่าเป็นผู้ที่มีรสนิยมในการแต่งตัวดังที่คุณพิพรพรรณ ไกรฤกษ์ กล่าวถึงการที่ม.ร.ว.คึกฤทธิ์เป็นนักเรียนอ็อกฟอร์ดคนนานแท้และดั้งเดิมว่า “หม่อมพี่เป็นคนชอบแต่งตัวมานานแล้ว สมัยอยู่ที่อ็อกฟอร์ดต้องนุ่งกางเกง “Oxford Bag” สีแก่ๆ ขากางเกงกว้างขนาดคร่อมไม่ให้เห็นรองเท้า เสื้อนอกต้องเป็นสีอ่อนตัดกับเน็คไทต้องผูกให้ปมโตๆ ถึงโก้ จะเดินเหินเยื้องกรายก็ต้องช้าๆ สุขุม ไม่รีบร้อนไปไหน” (สละ ลิขิตกุล, 2521: 71) และเสื้อผ้าของใช้ก็ต้องเป็นของดีแต่อาจไม่ต้องมีชื่อ แต่การที่ได้ไปต่างประเทศบ่อยครั้งก็ทำให้การใช้ของดีจึงเป็นของมีชื่อไปพร้อมๆ กัน และบุตรชายของท่านกล่าวไว้ว่า “ไม่จำเป็นต้องแพง ท่านชอบใช้ของดี ถ้าถูกแล้วดีก็ใช้โดยไม่คิดชื่อ แต่สมัยก่อนที่ไปเมืองนอกบ่อยๆ พ่อเคยไปซื้อเสื้อจาก Simson เสื้อเชิ้ตจาก German Street คอนหลังปีแอร์ การ์แดง เข้ามาเปิดสาขาที่ซอยสวนพลู ก็เลยซื้อเสื้อเชิ้ตหรุ” (ม.ล.รองฤทธิ์ ปราโมช ใน สละ ลิขิตกุล, อ้างแล้ว: 36.)

การท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมหนึ่งที่แสดงให้เห็นความเป็นปัจเจกบุคคลที่เป็นคุณลักษณะหนึ่งของชนชั้นนำเช่นเดียวกับชนคึกิพาที่เล่นไม่ว่าจะเป็นเทนนิส หรือคริกเก็ต นั่นคือ การไม่ถูกบังคับด้วยกฎเกณฑ์เพื่อให้เป็นผู้ตาม รวมถึงการได้เลือกแล้วที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ไม่ใช่การถูกกำหนดให้ต้องอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่สามารถเลือกได้ ดังที่บุตรชายของท่านได้กล่าวถึงการไปท่องเที่ยวกับทัวร์ว่า “ไปทัวร์หรือ จ้างพ่อก็ไม่ไป ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ไม่ใช่หนึ่งในฝูงอะไรที่พาไปโน่นไปนี่ หากไปท่านก็ไปของท่านเอง ท่านไม่ชอบให้ใครมากำหนดกฎเกณฑ์อะไร เข้านี้ต้องกินที่นี้ะ กลางวันจะไปดูไอ้โน่น ไอ้ช่ท่านไม่ยอมแน่” (ม.ล.รองฤทธิ์ ปราโมช ใน สละ ลิขิตกุล, 2521 : 37)

นอกจากนี้การเลือกประเทศ การเลือกที่พัก การเลือกสถานที่ที่จะไปชม เหล่านี้ล้วนแล้วแต่สะท้อนความเป็นชนชั้นนำ รสนิยมและทุนวัฒนธรรมที่ได้รับการปลูกฝังและค่อยสะสมอยู่ในตัวบุคคล เห็นได้จากเมื่อครั้งที่ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ไปเที่ยวที่ประเทศอิตาลี และกล่าวถึงการท่องเที่ยวครั้งนั้นว่า “การเดินเรื่อยๆ ไปตามเมืองฟลอเรนซ์นั้นไม่คิดอะไรเลยกับการเดินอยู่ในพิพิธภัณฑน์ เพราะตึกปราและวัดวาต่างๆ ล้วนแล้วแต่เป็นศิลปวัตถุที่ควรจะได้ดูทุกวัน... ผมไปวนเวียนอยู่แถวโบสถ์ใหญ่ประจำเมืองฟลอเรนซ์อยู่อีกนาน ความจริงภายในโบสถ์นั้นก็ไม่มีอะไรที่ต้องติดอกติดใจมากนัก ที่ผมต้องไปวนเวียนอยู่ก็คือประตูทองสำริดขนาดใหญ่หน้าโบสถ์ ทำเป็นภาพพระเยซู วิจิตรงดงามเสียจริงๆ... วังอุฟฟิซี ซึ่งเป็นพิพิธภัณฑน์เก็บภาพเขียนสีน้ำมันอันมีชื่อเสียงต่างๆ หลุดเข้าไปในวังนั้นแล้วก็เดินวนวนอยู่ได้เหมือนกับว่าจะไม่คิดกลับออกมาอีก เพราะในวังนั้นมีภาพเขียนของอิตาลีและยุโรปหลายยุคหลายสมัย ยิ่งเดินไปก็ยิ่งฟังชานอยากดูต่อไปอีก บางภาพก็ครึ่งตาครึ่งใจไว้ทำให้ต้องหยุดยืนดูอยู่นานๆ” (สละ ลิขิตกุล, 2521: 139-141.)

⁴ ต้นตระกูลของตระกูลปราโมชและตระกูลไกรฤกษ์คือคนคนเดียวกัน

นอกจากครอบครัว สถาบันการศึกษาชั้นนำรวมถึงกลุ่มเพื่อนซึ่งผ่านกระบวนการคัดเลือกของสถานศึกษายังทำหน้าที่สร้างทุนที่ดำรงอยู่ในตัวบุคคลร่วมกันกับครอบครัวด้วย

กระบวนการสร้างและสืบทอดวิถีชีวิต รสนิยม และความเป็นชนชั้นนำของสถานศึกษา เห็นได้ชัดจากงานเขียนของหม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี (2545) เรื่อง 'ชีวิตชั้นๆ' และงานเขียนของหม่อมราชวงศ์จักรกรด จิตรพงษ์ (2547) และ (2548) เรื่องก้าวเข้าสู่ควอเตอร์สุดท้ายแห่งชีวิต ที่กล่าวถึงสิ่งที่สถานศึกษาชั้นนำของโลก ได้สืบทอดให้กับนักศึกษาผู้ถูกคัดสรรแล้วว่าล้วนแล้วแต่เป็นบุรุษหลานของบุคคลผู้มีทุนเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนวัฒนธรรมในระดับที่จะช่วยส่งเสริมการความเป็นบุคคลชั้นนำให้ดำรงอยู่ต่อไป หรือหากบุคคลใดที่ยังก้าวไม่ถึงการเป็นบุคคลชั้นนำ การได้เข้าสู่สถานศึกษาชั้นนำก็จะประทับตราการเป็นสมาชิกที่ทำให้การก้าวไปสู่การเป็นชนชั้นนำง่ายยิ่งขึ้น สถานศึกษาและครอบครัวจึงเป็นสองสถาบันที่ร่วมมือกันส่งสารจากรุ่นสู่รุ่น

สถานศึกษาชั้นนำในแต่ละระดับจะร่วมกันทำหน้าที่ส่งต่อนักเรียนที่ได้ถูกคัดเลือกและอบรมบ่มเพาะให้ก้าวไปสู่สถานศึกษาอีกแห่งอย่างเป็นระบบ จนกลายเป็นแบบแผนที่เป็นที่บิดามารดาและผู้ปกครองสามารถวางแผนการศึกษาให้กับบุรุษหลานของตนได้ เช่น หากตระกูลใดเป็นทหาร ต้องการให้บุรุษหลานสืบทอดการมีตำแหน่งในสนามนั้นๆ ต่อจะต้องเริ่มรับการศึกษาจากสถานศึกษาใด

“โรงเรียนเตรียมมัธยมชื่ออัลเลนวูด แมเนอร์ สกูล ตั้งอยู่นอกเมืองเชลเทอแนม ในมณฑลกลอสเตอร์เชียร์ ซึ่งเป็นโรงเรียนมีชื่อเสียงสำหรับเด็กที่เตรียมจะเข้าเรียนระดับมัธยมศึกษาต่อที่เชลเทอแนม คอลเลจ โรงเรียนมัธยมแห่งนี้มีชื่อมาก เพราะเป็นโรงเรียนที่ส่งนักเรียนเข้าโรงเรียนนายร้อยทหารบกแซนด์เฮิร์สต์มาเป็นเวลายาวนาน และมีประวัติในการผลิตผู้ที่จะไปเป็นทหารหาญมากกว่าโรงเรียนอื่นๆ” (จักรกรด จิตรพงศ์, ม.ร.ว., 2547: 102)

ผู้ที่เข้าเรียนในสถานศึกษาชั้นนำจะต้องมีอย่างน้อยคือฐานะทางการเงินที่สนับสนุน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการแบ่งแยกคนออกเป็นชนชั้น ม.จ.ภีศเดช รัชนี ศิษย์เก่าจากโรงเรียน public school ได้กล่าวถึงความเป็นชนชั้นที่ดำรงอยู่ภายในโรงเรียนว่า (ม.จ.ภีศเดช รัชนี, 2545: 75)

“... Dulwich College ซึ่งเป็นทั้งโรงเรียนประจำและไปมา นักเรียนประจำถือว่าเด็กไปมาคนละชั้นกับตัว คือ ชั้นต่ำ ถึงกับถูกห้ามไม่ให้ไปพูดกับเขาด้วย”

“สมัยนั้น โรงเรียนอังกฤษมีพับลิก แกรมมาร์ และโรงเรียนของเทศบาล สองโรงเรียนแรกเป็นส่วนบุคคล.. แกรมมาร์สกูลถือกันว่าดีอวกว่าพับลิกสกูล ซึ่งก็แยกเป็นชั้นๆ กันน่าดู โรงเรียนพับชั้นสูง คือ อีตัน ไครจะ

“ให้ลูกเข้าห้องจ้องแต่เมื่อเกิด และเขาจะรับแต่เด็กโก้ๆ เท่านั้น...”

สถานศึกษาชั้นนำที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน เป็นสถานศึกษาของบุคคลระดับผู้นำของประเทศต่างๆ จะรักษาความเป็นสถานศึกษาชั้นนำ ของบุคคลชั้นนำได้ สถานศึกษานั้นจะต้องทำหน้าที่บ่มเพาะคุณลักษณะและรสนิยมที่ดีให้กับนักเรียนทุกรุ่นผ่านรายวิชาที่ต้องเรียน การใช้ชีวิตแบบนักเรียนประจำ กีฬาและกิจกรรม ต่างๆ

ที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ รายวิชาที่ต้องใช้เพื่อการสอบเข้า คือ ภาษาละติน แม้ภาษาละตินจะได้ชื่อว่าเป็นภาษาที่ตายแล้ว แต่ในความเป็นจริงได้ถูกแปรรูปไปเป็นภาษาอื่นๆ ในยุโรป และหากใครรู้ภาษาละตินก็หมายความว่าเขาจะพอเข้าใจภาษาอื่นในยุโรปที่เขาไม่เคยรู้มาก่อน ได้อย่างไม่ยากนัก ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในอนาคตเป็นอย่างมาก เมื่อได้เข้าไปเรียนได้แล้วการเรียนภาษาอังกฤษชั้นสูงด้วยการอ่านงานวรรณกรรมเช่นของ เชคสเปียร์ เป็นสิ่งที่มีความจำเป็น เพราะงานวรรณกรรมจะทำให้ผู้อ่านได้เข้าถึงวัฒนธรรม ความงดงามของภาษา และการมีจินตนาการ รวมทั้งทำให้มีความรู้ที่กว้างขวางมากขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในอนาคตเป็นอย่างมาก และอีกภาษาที่จำเป็นต้องเรียนคือ ภาษาฝรั่งเศส เนื่องจากการแผ่ขยายของลัทธิจักรวรรดินิยมของประเทศฝรั่งเศส ภาษาฝรั่งเศสจึงกลายเป็นภาษาที่มีความสำคัญ โดยเฉพาะสำหรับบุคคลชั้นนำที่เป็นผู้ปกครองของประเทศ

กีฬา เป็นสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับนักเรียนประจำใน public school และนักเรียนในสถาบันการศึกษาชั้นสูงเป็นอย่างมาก โดยสถานศึกษาจะมีพื้นที่ สนามที่กว้างขวางสำหรับกีฬาทุกประเภท นักเรียนทุกคนจะต้องเล่นกีฬาได้หลายอย่างไม่ใช่แค่อย่างเดียว

“กีฬาเป็นเรื่องสำคัญมากในโรงเรียนประจำของอังกฤษ นักเรียนทุกคนต้องเล่นกีฬาทุกชนิด ตามฤดูกาลอย่างไม่มีข้อยกเว้น เด็กเล็กจะถูกบังคับให้เล่นกีฬาหลักก่อน โตขึ้นก็มีกีฬาประเภทอื่นมาให้เลือก เช่น กรีฑา เทนนิส สควอช ยิงปืน แข่งเรือ ว่ายน้ำ กระโดดน้ำ เป็นต้น ถัดไปจากสนามกีฬากลางแจ้งจะมีสนามกีฬาต่างๆ เหล่านี้อย่างครบครัน รวมทั้งสนามกรีฑาและสระว่ายน้ำในร่มตามมาตรฐานสากล นอกจากนี้ยังมีสนามกีฬาอ้อยสร้างไว้รอบนอกของโรงเรียนอีกหลายแห่ง เพียงพอให้เด็กทุกคนได้เล่นกีฬาทุกวัน การกีฬาที่ดีเหมือนจะสร้างไว้ในหลักสูตรกับตารางสอนทีเดียว” (จักรธร จิตรพงศ์, ม.ร.ว., 2547: 118)

“เมื่ออยู่โรงเรียนฝึบของอังกฤษ ผมรู้สึกว่เรื่องสำคัญยิ่งขงชีวิตก็คือ กีฬา ... ดัลลิส แบงกีฬออกเป็นกีฬาย่อยและกีฬาใหญ่ กีฬาใหญ่ คือต้องเล่นหลายๆ คน เช่น รักบี้ คริกเก็ต ฟุตบอลลูกกลมๆ เราไม่เล่น ถือว่เป็นกีฬา

สำหรับเด็กโรงเรียนแกรมมาร์และต่ำกว่า...กีฬาอ้อย มีสควอช ไลฟ์ เทนนิส วาย
น้ำ วิ่งวิบาก...” (ม.จ.ภิศเดช รัชนี้, 2545: 75)

สถานะของกีฬารักบี้แตกต่างจากกีฬาฟุตบอล เพราะกีฬาฟุตบอลคือ เกมกีฬาของสุภาพบุรุษ
ที่เล่นโดยบรรดาอันธพาล ในขณะที่กีฬารักบี้คือ กีฬาของอันธพาลที่เล่นโดยสุภาพบุรุษ "football is
a gentlemen's game played by hooligans , and rugby [union] is a hooligan's game played by
gentlemen" ผู้เล่นกีฬานี้ส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลางและชนชั้นสูง

ความแข็งแรงของร่างกายและความสามารถในการกีฬาที่มีความสำคัญพอๆ กันกับชนิดของ
กีฬา เพราะกีฬาบางอย่างได้ถูกบ่งชี้ไปแล้วว่าไม่ใช่กีฬาสำหรับชนชั้นนำ ความเป็นชนชั้นในกีฬายัง
ถูกแสดงออกผ่านทีมที่นักเรียนสังกัด โดยทีมจะมีตั้งแต่ทีมต่ำสุดจนสูงสุด ทีมที่สูงสุดจะเป็นทีมที่
ทุกคนในโรงเรียนให้การยอมรับ และโรงเรียนชั้นนำของอังกฤษจะมีการแข่งขันกัน เช่น ระหว่าง
อ็อกซ์ฟอร์ดกับเคมบริดจ์ หรืออาจเป็นการแข่งกับทีมอื่น เช่น ทหารรักษาพระองค์ของอังกฤษ (ม.จ.
ภิศเดช รัชนี้, 2545: 99) นักเรียนที่อยู่ในทีมระดับสูงหรือทีมสูงสุดของสถาบันการศึกษานั้นๆ ก็จะมี
ความภาคภูมิใจในความสามารถของตนและการได้รับการยกย่องทั้งจากคนภายนอกและคนที่อยู่ใน
ชนชั้นเดียวกัน ผ่านสิ่งที่เป็นวัดดูหรือระเบียบปฏิบัติบางอย่าง

“...เมื่อใกล้เวลาแข่งขันเป็นเวลาที่เราเรียกกันว่า “ฝึกซ้อม” (in training)
เขาห้ามรับประทานขนม เมื่อโดนห้ามอย่างนี้ เราจะภูมิใจมากเมื่อเพื่อนถามว่า
กินช็อกโกแลตไหม แล้วเราตอบว่า “กำลังฝึก” เพราะแปลว่า เราอยู่ที่ทีมใดทีม
หนึ่ง” (ม.จ.ภิศเดช รัชนี้, 2545: 79)

เสื้อผ้า ในประเทศไทยสถานศึกษาที่มีเครื่องแต่งกายที่แตกต่างออกไปจากสถานศึกษา
ทั่วไปจะมีคุณลักษณะพิเศษบางประการ เช่น วิทยาลัยราชวดีวิทยาลัย โรงเรียนประจำชายล้วน ก่อตั้งขึ้น
โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นโรงเรียนที่ให้ความสำคัญกับการกีฬาโดยเฉพาะ
กีฬารักบี้เช่นเดียวกับโรงเรียนประจำชายล้วนในประเทศอังกฤษ เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของนักเรียนก็
จะแตกต่างออกไปจากโรงเรียนรัฐบาลและเอกชนทั่วไป โดยเฉพาะเมื่อโรงเรียนมีงานพิธีการที่
สำคัญนักเรียนก็ต้องแต่งชุดราชประแตน ซึ่งเป็นชุดที่รัชกาลที่หกทรงพระราชทาน เนื่องจากมี
พระราชประสงค์ให้นักเรียนแต่งตัวให้เรียบร้อย สำหรับสถานศึกษาในต่างประเทศ กีฬามี
ความสำคัญอย่างมาก ฉะนั้นนักกีฬาและผู้ที่มีทักษะความสามารถทางด้านกีฬาดีเยี่ยมก็จะได้รับการ
ยกย่องผ่านเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย อันเปรียบเสมือนเครื่องราชอิสริยาภรณ์แก่ผู้สวมใส่ที่จะบ่งบอก
ความแตกต่าง อันเป็นการบ่งเพาะความตระหนักในชนชั้นให้เกิดขึ้นกับนักเรียนทุกคน และทำ
ให้นักเรียนทุกคนได้เรียนรู้ถึงวิธีการสร้างความแตกต่างโดยไม่รู้ตัว ดังที่ม.จ.ภิศเดช รัชนี้กล่าวถึงการ
ได้รับการคัดเลือกเข้าทีมรักบี้ที่สูงกว่าที่เคยอยู่ว่า

“...จากที่เล่นทีมต่ำสุดของบ้าน ผมได้เข้าทีมโรงเรียนเป็นทีม 2... ความภาคภูมิใจบังเกิดกับผมเป็นครั้งแรก..เด็กนักเรียนเข้ามาจับมือแสดงความยินดีกับผมที่ได้ “สี่ที่ 3” ผมไปคูประกาศ...ผมซาบซึ้งมาก ต่อมาไม่นาน ผมก็ได้ “สี่ที่ 2” ที่ว่า “สี่” นี้ไม่ใช่สี่สามารถ เพราะมีอย่างอื่นประกอบด้วย เสื้อผ้าของทีมรักบี้มีถุงเท้า กางเกง เสื้อนอกที่เรียกว่า blazer เสื้อสเวตเตอร์ ผ้าพันคอที่ถักด้วยไหมพรม และหมวกกลมๆ แบบๆ มีสีและสายของแต่ละทีมและโรงเรียน ตั้งแต่นั้นไปผมก็ไม่ใส่เนคไทคำสามัญ แต่ใส่ชนิดมีลายน้ำเงินบนพื้นคำแสดง “ยศ” รู้สึกว่าเดินไปไหนเด็กธรรมดาๆ เคารพมาก แทบจะกราบเอาทีเดียว” (ม.จ.ภิศเดช รัชนี, 2545: 94-95)

“...หน้าร้อนเราต้องว่ายน้ำเพราะต้องผ่านการทดสอบว่าย 10 รอบ เด็กที่ว่ายน้ำมีอยู่ 2 ประเภท 1. ผู้ที่อยู่ในทีมว่ายน้ำของโรงเรียน พวกนี้มีสิทธิ์นั่งกางเกงอาบน้ำได้ เป็นกางเกงสีทีมของโรงเรียน 2. เด็กอื่นๆ ไม่มีสิทธิ์นั่งอะไรเลย...” (ม.จ.ภิศเดช รัชนี, 2545: 80)

นอกจากเสื้อผ้าของทีมซึ่งบ่งถึงอภิสิทธิ์ที่เหนือกว่าคนอื่น การได้เข้าทีมของโรงเรียนหรือของมหาวิทยาลัยก็จะมีเสื้อสามารถที่เรียกว่า ‘บลู’ ก็เป็นเครื่องรับประกันความสามารถ และสิ่งที่แสดงออกซึ่งความแตกต่างจากคนอื่นๆ ดังที่ม.จ.ภิศเดช รัชนี กล่าวถึงผู้ดูแลนักเรียนไทยว่า

“คือ...(เคย)เป็นนักกีฬาด้วยได้เสื้อสามารถ “บลู” แสดงว่าเคยเล่นในทีมอ็อกซ์ฟอร์ดหรือเคมบริดจ์ แข่งกับเคมบริดจ์หรืออ็อกซ์ฟอร์ด ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นมหาวิทยาลัยชั้นสูงสุดของโลก...” (ม.จ.ภิศเดช รัชนี, 2545: 89)

อย่างไรก็ตาม กีฬาก็มีคุณูปการที่สำคัญยิ่งต่อการสร้างชนชั้นนำ เพราะกีฬาก็เป็นเรื่องของการฝึกการตัดสินใจที่หากจะทำอะไรแล้วจะต้องเด็ดขาดไม่รีรอ การฝึกความว่องไว ความมีระเบียบวินัย ความสามัคคีซึ่งได้จากกีฬาที่เล่นเป็นทีม เช่น แข่งเรือกรรเชียง รักบี้ ความใจเย็นและความรอบคอบ

กีฬาอีกชนิดหนึ่งที่แสดงออกซึ่งความเป็นชนชั้นนำได้เป็นอย่างดี คือ การเล่นเรือใบ เพราะการเล่นเรือใบเป็นกีฬาที่ใช้ผู้เล่นเพียงแค่นั่งหรือสองคนเท่านั้น ผู้เล่นจะต้องเรียนรู้และฝึกหัดการตัดสินใจ การคาดการณ์ การวางแผน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นผู้นำ

การใช้ชีวิตในโรงเรียน การพบปะและการสร้างสายสัมพันธ์กับเพื่อนฝูงในโรงเรียนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญพอๆ กันกับวิชาความรู้หรืออาจจะมากกว่าซ้ำ เพราะนักเรียนที่เข้าไปเรียนได้ถูกคัด

มาแล้วอย่างคึกคักโดยตรงและโดยอ้อม การสร้างสายสัมพันธ์ที่ดีกับคนที่อยู่ในชนชั้นเดียวกัน มีสถานภาพทางสังคมที่ใกล้เคียงกัน จึงเป็นสิ่งจำเป็นทั้งกับตัวนักเรียนเอง กับครอบครัววงศ์ตระกูล กับความเป็นชนชั้นนำ หรือแม้แต่กับสถานศึกษานั้นๆ เอง ม.จ.ภิศเดช รัชนี ได้กล่าวถึงการใช้ชีวิตในรั้วสถานศึกษาชั้นนำเหล่านั้น ทั้งการกินอยู่ การกีฬา ศิลปะ ดนตรี กิจกรรมอื่นๆ รวมถึงเสื้อผ้า ดังนี้

“... แผ่นเสียง คือผมชอบฟังเพลงตั้งแต่เป็นเด็กในเมืองอังกฤษ...จึงซื้อแผ่นเสียงเป็นแผ่นเสียงเพลงเดินรำ แต่แล้วเริ่มเก็บเพลงแจ๊ส โดยเฉพาะของคยูคเอลถึงตัน... ผมบังเอิญมีเพื่อนคนหนึ่งซึ่งนิยมดนตรีแบบคลาสสิก เขาเปิดให้ฟัง ผมออกจะง่วง แต่ในเมื่อดนตรีคลาสสิกมันโก้สมเป็นนักเรียนเคมบริดจ์ เลยต้องยอมรับว่าเมื่อฟังนั้นต้องอดทน แต่เอ ฟังแล้วฟังไปฟังมาพอคุ้นหูก็ชักจะชอบ และที่ผมนิยมมากก็เพราะดนตรีแบบนั้นฟังเป็นแล้วไม่เบื่อ แต่กลับได้ยินอะไรก็ยิ่งมากขึ้น เช่น เครื่องดนตรีแบบนั้นแบบนี้ได้ตอบกัน ประสานเสียงกัน จังหวะก็ไม่ซ้ำซาก ไม่เป็นแต่วอลซ์ แทงโก้ หรือบลูอย่างเดียวจนจบเพลง แต่เปลี่ยนแปลงไปได้เรื่อยๆ...” (ม.จ.ภิศเดช รัชนี, 2545: 115)

“เคมบริดจ์มีสมาคมและสโมสรมากมาย เช่น สโมสรพรรคการเมือง การกีฬา ถ้ำรูป ขับริถ หรืองานอดิเรกอื่นๆ... สโมสรเหล่านี้...ก็จะมีประชุมหรือเอานักการเมืองจริงๆ คือไม่ใช่เป็นนักศึกษา มาบรรยายโจมตีลัทธิอื่นๆ อีกด้วย เป็นการซ้อมพูดและทดสอบความเห็นของประชาชนไปได้ในตัว แต่สโมสรที่สำคัญเอาการเอางานที่สุด คือ ยูเนียน ซึ่งนอกจากจะเป็นที่สำหรับไปดื่ม ไปกิน และสังสรรค์กันแล้ว ยังเป็นที่ซ้อมได้วาทีกอีกด้วย กล่าวกันว่า นายกรัฐมนตรีสำคัญของอังกฤษที่บันทึกชื่อและเรื่องราวอยู่ในประวัติศาสตร์หลายคนหัดพูดที่ยูเนียนนี้ ห้องได้วาทีก จำลองเอามาจากห้องประชุมของ “บ้านแห่งสามัญชน” (House of Common) อันเป็นสภาผู้แทนฯ...” (ม.จ.ภิศเดช รัชนี, 2545: 116-117)

“เสื้อครุย ผมอยากมีมาก เพราะได้แสดงให้เห็นประจักษ์กันละว่าผมเป็นนักเรียนเคมบริดจ์ และถ้าไม่ใส่เสื้อนี้ก็เข้าไปกินข้าวที่หอไม่ได้ และตอนคำถ้าไม่ใส่ก็จะโดนจับไปปรับ...” (ม.จ.ภิศเดช รัชนี, 2545: 118)

บางครั้งสถานศึกษาชั้นนำก็มีวิธีการในการสร้างความตระหนักในชนชั้น การตระหนักในความเหนือกว่าของชนชั้นของตนเอง โดยทำให้ดูเป็นเรื่องปกติง่ายๆ ดังเช่น จดหมายเชิญไปเป็นลูกค้า ที่คนรับจะรู้ได้ในทันทีว่าจดหมายนั้นจะไม่ได้ถูกส่งไปยังนักศึกษาในทุกมหาวิทยาลัย แต่ได้ถูกเลือกส่งมาให้แก่นักศึกษาคนนั้นๆ

“ผมเป็น ‘คนสด’ (freshman) ซึ่งตามธรรมเนียมเคมบริดจ์ให้อยู่ ‘หลุม’ หนึ่งปี...หลุมแต่ละแห่งมีห้องเป็นชุดๆ... เมื่อโผล่ไปที่หลุมก็ได้รับจดหมายหลายฉบับจำหน่ายของถึงผมจากห้างร้านต่างๆ เช่น ร้านตัดเสื้อ ร้านหนังสือ และร้านขายแผ่นเสียง เป็นต้น เชิญชวนให้ไปเป็นลูกค้า ทำให้เรารู้สึกหน้าเขินอย่างคนสำคัญ ถ้าเราไปซื้อ เขาก็จะให้เช่น...” (ม.จ.ภิศเดช รัชนี้, 2545: 114)

สถานศึกษาของชนชั้นนำจะสร้างแบบแผนในการปฏิบัติบางอย่างในการใช้ชีวิต ซึ่งจะเป็นการค่อยๆ สร้างให้เกิดความตระหนักรู้โดยซึมเข้าไปในความคิด ทักษะ ทักษะ การรับรู้ และกลายผลออกมาผ่านการปฏิบัติ เช่น การเคารพในอาวุโส การมีระเบียบ มารยาท การมีธรรมเนียมปฏิบัติ ความเป็นพวกเรา-ความเป็นอื่น เป็นต้น

“ผมว่าโรงเรียนฝึบของอังกฤษนี่อบรมนิสัยดี ๆ ให้เด็กมาก... เด็กแต่ละคนมีห้องนอนเล็กๆ ของตัวเอง...เด็กพวกที่อยู่ห้องจูเนียร์คอร์ท...เขาเรียกว่า fag ...ทราบแน่นอนว่าพวกนี้ 1. พูดยกับพวกคอร์ทอื่นไม่ได้ นอกจากเขาถามอะไรเรา 2. ในห้องนั่งเล่นที่เขาเรียกว่า common room มีไฟผิงอันเล็กๆ และมีเก้าอี้ตั้งอยู่รอบๆ นั้น ถ้ามีพวกคอร์ทอื่นนั่งอยู่ เรานั่งกับเขาไม่ได้ ต้องไปยืนอยู่ที่อื่น ทำให้ผมเองทนหนาวเก่ง 3. ถ้าหัวหน้านักเรียนคือ prefect จะออกประตูไหน พวกแฟลคที่อยู่ในห้องต้องกรูกันไปคว้าลูกบิดเปิดประตูให้เขา คนที่ไปถึงช้าที่สุด พวกคอร์ทกลางจะจอดซื้อเอาไว้ 4. ทุกอาทิตย์ คนที่เป็นแชมป์เฉื่อยในการเปิดประตูกับเด็กที่เล่นกีฬาขยับไม่ครบ จะถูกเอารองเท้าตีกัน...ห้องสามัญ มีไฟผิง..ถ้าใครซีเนียร์กว่านั่งอยู่ เราก็จะอยู่ใกล้ไฟไม่ได้...” (ม.จ.ภิศเดช รัชนี้, 2545: 78-79)

จากแบบแผนและแนวปฏิบัติของโรงเรียน รวมทั้งชื่อเสียงของโรงเรียนที่คนทั่วไปรับรู้ จึงสามารถเห็นได้ถึงกระบวนการสร้างทุนที่อยู่ในตัวบุคคลของสถานศึกษา และที่สำคัญโรงเรียนคือสังคมจำลองที่ดียิ่ง ความเป็นชนชั้นดำรงอยู่แม้ในสถานศึกษาชั้นนำที่ล้วนแล้วแต่มีนักเรียนที่เป็นลูกหลานของคนชั้นนำ เพราะนักเรียนที่เข้าไปศึกษามาจากครอบครัวที่มีฐานะทางการเงินและทางสังคมที่ไม่เท่าเทียมกันนัก อันนำไปสู่การมีรสนิยมและการแสดงออกซึ่งสามารถสังเกตเห็นได้ว่าใครเหนือกว่าใคร ใครได้รับการอบรมให้มีทุนวัฒนธรรมที่ดีกว่าและมากกว่าใคร หมายความว่าแม้แต่สถานภาพของความเป็นนักเรียนก็ยังมีแตกต่างกัน

(2) กลุ่มขุนนาง ข้าราชการ ทุนที่อยู่ในตัวบุคคลสามารถถูกสร้างจากตำแหน่งตนเองในครอบครัว ตำแหน่งของบิดาและของครอบครัวในโครงสร้างสังคมได้ ไม่จำเป็นต้องผ่านตัวบุคคล

(agent) แต่เพียงอย่างเดียว ตัวอย่างคือ เช่น สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) (ปิยนาค บุนนาค, 2523) เกิดมาในตระกูลบุนนาคซึ่งเป็นตระกูลขุนนางสำคัญในสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น บิดาคือ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) เคยเป็นหัวหน้ากลุ่มมหาดเล็กของและสำเร็จราชการในรัชกาลที่ 4 ปู่คือ เจ้าพระยาอรรคมหาเสนาทรงดำรงตำแหน่งอัครมหาเสนาบดีฝ่ายทหารในสมัยรัชกาลที่ 1 อีกทั้งครอบครัวของสมเด็จพระเจ้าฯ เป็นครอบครัวใหญ่มีบิดาเป็นผู้นำ บิดามีภริยาหลายคน สมเด็จพระเจ้าฯ เป็นบุตรชายคนโตที่เกิดจากภริยาเอกที่มีฐานะเป็นท่านผู้หญิง ฉะนั้นท่านจึงน่าจะได้รับการสั่งสอนและเรียนรู้ว่าท่านจะต้องเป็นผู้นำครอบครัวต่อบิดา จะต้องเป็นที่พึ่งของพี่น้องและเครือญาติในวงศ์ตระกูล การสำนึกและการตระหนักในภาระหน้าที่ดังกล่าว ได้เสริมสร้างบุคลิกและทัศนคติในการเป็นผู้นำครอบครัวซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการก้าวไปสู่การเป็นผู้นำทางการเมืองในอนาคตข้างหน้า สำหรับการเรียนรู้เกี่ยวกับฐานะทางสังคม ในเมืองแรกสมเด็จพระเจ้าฯ ได้รับการฝึกฝนอบรมโดยมีบิดาเป็นแบบอย่าง แต่เมื่อโตขึ้นท่านได้เรียนรู้ว่าครอบครัวของท่านไม่ใช่ครอบครัวใหญ่แบบขุนนางทั่วไป แต่เป็นครอบครัวที่มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลาง และในสมัยรัตนโกสินทร์ก็มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพระราชวงศ์ซึ่งปกครองประเทศตั้งแต่เริ่มแรก ฉะนั้นการเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ ผ่านบุคคล ผ่านโครงสร้าง จนทำให้สมเด็จพระเจ้าฯ กลายเป็นขุนนางคนสำคัญในช่วงรัชกาลที่สี่และที่ห้า แสดงให้เห็นถึง*ฮาบิตุส* คือ การมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างการเรียนรู้และรับรู้ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของสมเด็จพระเจ้าฯ กับโครงสร้างภายนอก อันได้แก่ บุคคลและสังคมภายนอก และแสดงออกมาผ่านการกระทำ ความคิด ทัศนคติในเรื่องต่างๆ

อีกตัวอย่างหนึ่งที่ได้ชัดเจนถึงบทบาทของครอบครัว คือ การกล่าวถึงการอบรมสั่งสอนของบิดานายอานันท์ ปันยารชุน อดีตข้าราชการผู้ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งเป็นเสมือนตัวแทนของประเทศในการติดต่อเจรจากับต่างประเทศ และอดีตนายกรัฐมนตรีผู้จะต้องเกี่ยวข้องกับนักการเมืองและผลประโยชน์ของประเทศ กล่าวคือ เมื่อครั้งที่นายอานันท์ ปันยารชุนดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เขาได้กล่าวว่า “ผมได้รับอิทธิพลจากคุณพ่อ” (ประสาร มฤคพิทักษ์, 2542: 3) เพราะนายเสริญ ปันยารชุนผู้เป็นบิดาได้เคยกล่าวว่า “... อยู่มาทะเลเวลาผิด อย่ากลัวใครเวลาเราถูก” (ประสาร มฤคพิทักษ์, 2542: 14) อิทธิพลที่นายอานันท์ได้รับจากบิดาไม่เฉพาะการทำงานแต่รวมถึงเรื่อง*มารยาท รสนิยม*ด้านต่างๆ เช่น การที่นายเสริญพาลูกๆ ออกไปรับประทานอาหารฝรั่งนอกบ้าน ก็เพื่อฝึกให้ลูกได้เรียนรู้ธรรมเนียมปฏิบัติในโต๊ะอาหาร รวมทั้งได้ลิ้มรสอาหารต่างชาติ หรือ*การฟังเพลง* ที่ท่วงทำนองเพลงคลาสสิกมีลักษณะที่ฟังยาก แต่เมื่อนายเสริญผู้เป็นพ่อเปิดฟัง ก็จะอธิบายเป็นช่วงเป็นฉากถึงความงดงามและความหมายจากลีลาของเพลงผ่านสุ้มเสียงของผู้เป็นพ่อ ซึ่งเท่ากับว่านายเสริญ ได้ส่งผ่านรสนิยมที่เป็นทุนวัฒนธรรมให้กับลูกโดยที่ลูกไม่รู้ตัวหรือแม้แต่ความรู้ในภาษาอังกฤษและความรู้รอบตัวที่นายอานันท์ได้รับเมื่อครั้งที่บิดาเปิดโรงพิมพ์ ดังที่ได้กล่าวว่า “ผมเรียนรู้จากโรงพิมพ์ ทั้งการฝึกฝนภาษาอังกฤษ และการเรียนรู้รอบตัวได้มากกว่าที่โรงเรียนเสียอีก” (ประสาร มฤคพิทักษ์, 2542: 13-17)

(3) *กลุ่มพ่อค้า* พ่อค้านักธุรกิจรุ่นแรกๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวจีนอพยพนั้น มีทุนวัฒนธรรมแบบไทยที่เรียกได้ว่าเป็นแบบแผนการปฏิบัติ กิริยา มารยาทอยู่ในปริมาณที่น้อยมาก หากจะมีเพิ่มมากขึ้นในลูกหลานรุ่นต่อๆ มา ก็เกิดจากการเรียนรู้ การเข้าสังคม ผ่านกระบวนการ ผ่านสถาบัน และยุทธศาสตร์ต่างๆ อย่างไรก็ตาม การสร้างเนื้อสร้างตัวจากสภาพที่เรียกว่าเสื่อผืนหมอนใบ ไม่มีทรัพย์สินเงินทองและที่ดินดังเช่นกลุ่มเจ้านาย ขุนนาง และข้าราชการ ทุนวัฒนธรรมที่พ่อค้านักธุรกิจชาวจีน จนร่ำรวย และเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่าเป็นชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากทุนที่บุคคลสั่งสม เรียนรู้ รับรู้มาตั้งแต่วัยเด็ก ผ่านการอบรมสั่งสอน ขัดเกลาจากครอบครัว สังคมและสิ่งแวดล้อมที่เป็นเงื่อนไข และแสดงออกมา อันประกอบไปด้วยความขยันอดทน สู้งาน มีมานะบากบั่น ใจกล้า มองการณ์ไกล และชอบเรียนรู้ในสิ่งต่างๆ อยู่เสมอ สิ่งเหล่านี้เป็นทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่แต่เดิมในผู้ที่เป็ชาวจีนอพยพถูกแสดงออกอย่างชัดเจนจากพ่อค้านักธุรกิจทุกคน และจัดเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของนักธุรกิจที่ปัจจุบันได้ชื่อว่าเป็นเจ้าสัวที่ประสบความสำเร็จไม่ว่าบุคคลคนนั้นจะอพยพเข้ามายังประเทศไทย สร้างฐานะ และชื่อเสียงให้กับตนเองและวงศ์ตระกูลได้ด้วยตนเอง คือ ในช่วงเวลาหนึ่งรุ่น (generation) หรือผู้ที่บิดาหรือบรรพบุรุษได้อพยพเข้ามาตั้งรกรากในประเทศไทย และต่อมาบุคคลนั้นก็สามารถสร้างกิจการของตนเองใหญ่โตในรุ่นที่สอง รุ่นที่สาม หรือรุ่นที่สี่ โดยรุ่นที่สามและสี่นั้นแม้จะมีระดับการศึกษาที่สูงกว่าและดีกว่า โดยส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับอุดมศึกษา แต่ก็มีคุณสมบัติพื้นฐานเหล่านี้อยู่ไม่ต่างกัน

หากจะมีความแตกต่างกันบ้างระหว่างนักธุรกิจที่เป็นผู้สร้างกิจการการค้ารุ่นที่หนึ่ง สอง สาม หรือสี่ ก็ตรงที่รุ่นที่สามและสี่ไม่ต้องประสบกับความยากลำบากในชีวิตวัยเด็กเพื่อก้าวสู่การเป็นผู้บุกเบิกมากเท่ากับบุคคลในรุ่นที่หนึ่งและรุ่นที่สอง โดยเฉพาะกับลักษณะการทำงานที่เรียกว่า “พะจ๊ีบ” ที่แสดงออกว่าไม่เกี่ยงงาน ไม่เลือกงาน ไม่ว่าจะเป็นคนงาน เสมียน หรือลูกจ้างขอเพียงให้มีงานและมีเงิน เป็นสิ่งที่คนรุ่นที่สามและสี่ไม่ได้สัมผัส อีกส่วนหนึ่งเพราะบรรพบุรุษที่อพยพเข้ามาในช่วงรัชกาลที่สี่หรือปลายรัชกาลที่สี่ ได้ค่อยๆ สร้างฐานะจนมีฐานะในระดับหนึ่งแม้จะไม่ร่ำรวย ก็มีทั้งที่รับราชการและที่ประกอบอาชีพค้าขาย เมื่อมาถึงทายาทรุ่นที่สามและรุ่นที่สี่ผู้ซึ่งบิดาได้สร้างทุนวัฒนธรรมให้คือ การศึกษา ในระดับที่มากกว่านักธุรกิจผู้สร้างตัวในฐานะรุ่นที่หนึ่งและสอง การเริ่มต้นกิจการจึงไม่ยากลำบากเท่า บวกกับความรู้และความสามารถทางด้านภาษา โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ ได้ทำให้การทำกิจการการค้ามีความแตกต่างกัน เช่น ธุรกิจของนักธุรกิจที่สร้างตัวในฐานะที่รุ่นที่หนึ่งและสองในปัจจุบัน เป็นผลจากการริเริ่มการทำการค้าจากในอดีต เช่น นายเผอญ วิเชียรโชค ผู้นำตระกูลรุ่นที่หนึ่ง เริ่มต้นจากการทำงานซื้อขายเครื่องยนต์ ก่อนที่จะกลายเป็นผู้ผลิต จำหน่ายและตัวแทนจำหน่ายรถยนต์ในปัจจุบัน นายชิน โสภณพนิช ผู้นำตระกูลรุ่นที่สอง เริ่มต้นการสะสมทุนจากการเป็นคอมปราโดร์ หาเงินเข้าธนาคาร ก่อนที่จะกลายเป็นนักการธนาคารและเจ้าของธนาคาร เมื่อเปรียบเทียบกับ น.พ.ชัยยุทธ วรรณสุด ผู้นำตระกูล

รุ่นที่สี่ที่บรรพบุรุษอพยพเข้าประเทศไทยและเป็นขุนนางในสมัยรัชกาลที่ห้า โดย น.พ.ชัยยุทธ จบ การศึกษาระดับปริญญาตรีและ มีความรู้ภาษาอังกฤษอย่างดี ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการติดต่อกับ ชาวต่างชาติในการร่วมทุนในธุรกิจรับเหมาก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่ที่จะต้องใช้ความรู้ด้านการ ก่อสร้างและเครื่องมืออุปกรณ์จากต่างประเทศ ซึ่งหากให้ผู้ที่ถูกเบียดเบียนธุรกิจเป็นคนรุ่นหนึ่งที่มาจาก ประเทศจีน ไม่มีความรู้ภาษาอังกฤษ ก็คงจะไม่สามารถสร้างธุรกิจชนิดนี้ให้ใหญ่โตจนสามารถ รับเหมาก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่ทั้งในประเทศและนอกประเทศได้

จากข้อมูลทฤษฎีภูมิของตระกูลนักธุรกิจ 55 ตระกูลที่นำมาเป็นข้อมูลตัวอย่าง พบว่าใน จำนวนดังกล่าวมีเจ้าสัวที่เป็นคนอินเดียเพียงคนเดียว คือ นายสุระ จันทรศรีชวลา นอกนั้นเป็น เจ้าสัวคนจีนทั้งสิ้น การแสดงออกซึ่งนิสัยไม่ว่าจะเป็น ความขยัน อดทน มานะ บากบั่น สู้งาน ไม่ เลือกลงงานอันนำไปสู่การสร้างฐานะ สร้างกิจการ จนกลายเป็นนักธุรกิจชั้นนำของประเทศไทย จึง อาจกล่าวได้ว่าเป็น*ฮาบิตุส*ของเชื้อชาติ ดังที่มีการกล่าวกันว่าคนจีนนั้นชอบค้าขายและมีเลือดพ่อค้า อยู่ในตัวกันแทบทุกคน

(4) *กลุ่มปัญญาชน* คุณลักษณะสำคัญของปัญญาชน คือชอบศึกษาหาความรู้ ชอบอ่าน หนังสือ ติดตามความเป็นไปของสิ่งต่างๆ รอบตัว และสิ่งเหล่านี้จะสร้างปฏิสัมพันธ์กันภายในบุคคล และแสดงออกในรูปแบบต่างๆ เช่น การเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองดังเช่น ช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 การวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล การออก หนังสือแสดงความคิดเห็นและทัศนะในเรื่องต่างๆ ต่อคนทั่วไป ตัวอย่างปัญญาชนก่อนการ เปลี่ยนแปลงการปกครอง เช่น

เทียนวรรณ วัฒนากอ (ชัยอนันต์ สมุทวานิช, 2523: 41-47) เทียนวรรณเป็นคนที่ชอบศึกษา หาความรู้ ฟังข่าวสารบ้านเมือง อ่านหนังสือใหม่ๆ อยู่เสมอ และช่วงเวลาหนึ่งเคยเป็นพ่อค้าทำการค้า กับเจ้านาย ซึ่งทำให้เขาเริ่มเห็นว่าการมีภรรยาหลายคนของบรรดาเจ้านายและผู้ดีเป็นสิ่งที่นำไปสู่ การทุจริตเพราะมีภรรยาและค่าใช้จ่ายมาก เขาจึงเริ่มเขียนบทความแสดงความคิดเห็นให้ปรับปรุงงาน ในราชการทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นการให้เลิกทาส เลิกการพนัน ให้ทำปราบปรามการฉ้อราษฎร์บัง หลวงและความไม่เป็นธรรม ให้มีสภาผู้แทนฯ

กุหลาบ สายประดิษฐ์ (วิทยากร เชียงกูล, 2544: 15-28, 91-101) เกิดปลายสมัยรัชกาลที่ห้า เขาเริ่มเรียนหนังสือครั้งแรกจากบิดาจากนั้นจึงเข้าเรียนในโรงเรียน การได้เรียนในโรงเรียนทหาร และ โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ซึ่งเวลานั้นบุตรหลานของประชาชนธรรมดาไม่มีโอกาสไม่มากนัก ทำให้ เขารักการอ่านการเขียนหนังสือ กุหลาบได้ร่วมกับเพื่อนทำหนังสืออ่านกันในชั้นเรียนชื่อ “ครูณ สาร” และ “ศรีเทพ” การที่ในโรงเรียนที่เวลานั้นมีแต่ลูกเจ้านายเชื้อพระวงศ์ และข้าราชการทำให้ เขาได้เห็นความแตกต่างระหว่างชีวิตลูกผู้ดีกับลูกชาวบ้านอย่างชัดเจน กุหลาบเคยรับราชการอยู่พัก หนึ่งแต่ก็พบกับภารกิจที่หนักและเล่นพรรคเล่นพวกด้วยตัวเอง จึงทำให้เขาตัดสินใจเป็นนักเขียน

นักหนังสือพิมพ์อิสระเพียงอย่างเดียว โดยเขาได้ออกหนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษรายปักษ์และเขียนบทบรรณาธิการเอง ในช่วงรัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงคราม กุหลาบได้เขียนบทความติดต่อกันเพื่อคัดค้านการฟื้นฟูบูรณะศักดิ์ของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้เป็นผลสำเร็จ และเขียนบทความคัดค้าน รัฐบาลที่ร่วมมือกับญี่ปุ่นในการทำสงคราม จนถูกจับด้วยข้อหากบฏภายในประเทศ ในปี 2495 กุหลาบได้ทำการปราศรัยใหญ่และเขียนบทความเรียกร้องให้รัฐบาลเลิกเซ็นเซอร์หนังสือพิมพ์และยกเลิก พ.ร.บ. การพิมพ์ พ.ศ. 2484

ตัวอย่างปัญญาชนหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เช่น จิตร ภูมิศักดิ์ (วีระศักดิ์ จันทร์สงแสง, 2549; ทวีป วรดิถ, 2546) จิตรเกิดในช่วงปลายรัชกาลที่เจ็ด ซึ่งเป็นช่วงรอยต่อระหว่างระบบและโครงสร้างสังคมเก่า คือ กษัตริย์-เจ้านายศักดินา และสังคมใหม่ คือ ระบอบรัฐธรรมนูญภายใต้อำนาจนิยม และการหลั่งไหลเข้ามาของกระแสวัฒนธรรมทุนนิยมและสังคมนิยมในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองและยุคสงครามเย็น จิตรเข้าเรียนในโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา และคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นสถานศึกษาที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อรองรับชนชั้นสูงหรือผู้มีฐานะที่ดีที่จะสามารถส่งเสียบุตรหลานให้ได้รับการศึกษาที่สูงได้ โดยเฉพาะคณะอักษรศาสตร์ ที่เป็นหนึ่งในสี่คณะในเวลานั้นของจุฬาฯ ที่มีวัฒนธรรมแบบศักดินาเข้มข้นมาก การเข้าศึกษาในสถานศึกษาที่ยึดมั่นในวัฒนธรรมของระบบศักดินามาก ส่งผลต่อความคิดที่ต่อต้านโครงสร้างที่ครอบงำและมีอิทธิพลในเวลานั้น บวกกับความคิด วิจาร์ณญาณ ความสามารถในการวิเคราะห์ของจิตรเองจึงทำให้จิตรสามารถวิเคราะห์สิ่งต่างๆ รอบตัวได้เป็นอย่างดี รวมไปถึงการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ศักดินาที่เป็นงานที่วิเคราะห์ประวัติศาสตร์ภายใต้แนวคิดสังคมนิยม

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ หรือ ส.ศิวรักษ์ เกิดในครอบครัวชนชั้นกลาง บิดาเป็นคนเชื้อสายจีนที่มีความคิดทันสมัย ชอบเพลงฝรั่ง แต่มีความคิดในทางอนุรักษนิยม ครอบครัวมีความสัมพันธ์กับเจ้านายภายใต้ระบบมาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตาทวดและความสัมพันธ์นี้เริ่มมาเห็นได้ชัดในสมัยมารดาของเขาซึ่งมีความสัมพันธ์อันดีกับคุณนายล้อม เหมะชะญาติ ผู้เป็นเศรษฐีและเป็นบุตรเจ้าสัว (อ่านเพิ่มเติมใน พรรณี บัวเล็ก, 2545: 42-44) และในสมัยรัชกาลที่หกมารดาของสุลักษณ์ก็ได้ติดตามคุณนายล้อมเข้าเฝ้ารัชกาลที่หก ซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้สุลักษณ์รู้จักเจ้านายเชื้อพระวงศ์หลายพระองค์ มีความคิดแบบอนุรักษนิยม และมีรสนิยมในด้านต่างๆ แบบไทย ดังที่เขาเล่าว่า

“ผมชอบดูละครชาตรี (ชาตรี)... คือผมชอบของผมในเรื่องที่คนอื่นเขาเห็นว่าเซซๆ” (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2525: 348)

คำพูดนี้แม้จะแสดงถึงการไม่ตามยุคสมัยแต่ก็บ่งบอกถึงความภาคภูมิใจและความเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของตนเองอย่างมาก

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ จบการศึกษาระดับประถมและมัธยมจากโรงเรียนเอกชนที่มีชื่อเสียงด้านวิชาการและครูอาจารย์มีทักษะทางการเมืองแบบอนุรักษนิยม ระดับปริญญาจากประเทศอังกฤษ ซึ่ง

ทำให้เขามีความสามารถทางด้านภาษาอังกฤษเป็นอย่างดีและก็ทำให้เขาได้ใกล้ชิดเจ้านายเชื้อพระวงศ์อย่างมาก ดังที่เขาบอกว่า "อยู่เมืองอังกฤษมันเป็นอย่างนี้ เจ้านายใหญ่โตรู้จักผมทั้งนั้น...เพราะผมเป็นนักเรียนนอกที่พูดราชาศัพท์ได้" (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2525: 352-53)

สุลักษณ์ ศิวรักษ์เป็นลูกหลานชาวจีน แต่มีความคิดที่ต้องการไปศึกษาต่อที่ต่างประเทศ เนื่องจาก "ได้เริ่มคิดถึงอนาคตตัวเอง ทางด้านหนึ่ง อยากไปเรียนต่ออังกฤษ เพราะเห็นว่าถ้าเป็นนักเรียนในและ "เซซๆ" อย่างเรา คงไม่เป็นที่ยอมรับของใคร แต่ถ้าไปผ่าน "เมืองแก้ว" มา พูดจาอะไรก็ย่อมมีคนเชื่อ เพราะมีสำเนียงพูดฟัดฟอไฟยิ่งกว่านักเรียนใน..." (ส. ศิวรักษ์, 2538: 321) ด้วยความคิดเช่นนี้เองที่ผลักดันให้เขาได้ไปศึกษาต่อยังประเทศอังกฤษ

สุลักษณ์เป็นปัญญาชนที่กล้าวิพากษ์วิจารณ์ แม้บางครั้งจะถูกจับกุมคุมขังก็ตาม ความกล้าและความเป็นนักต่อต้านนี้เขายอมรับว่าการเลี้ยงดูของบิดามีอิทธิพลอย่างมาก บุคลิกภาพที่เป็นคนกล้าคิด กล้าวิพากษ์ รวมถึงการเป็นนักต่อต้าน สุลักษณ์ ศิวรักษ์กล่าวว่าเป็นอิทธิพลที่เขาได้รับมาจากบิดา

"เพราะพ่อเลี้ยงผมมาให้เป็นคนต่อต้าน อย่างป่าผมมาตี ผมก็ไล่ตีเอา พ่อผมก็สนับสนุน พ่อบอกป่าคนนี้ไม่ยุติธรรม ถูกแล้วที่ไปต่อต้าน...อิทธิพลของพ่อมีต่อผมสูง เพราะเราอนด้วยกัน กินด้วยกัน และพ่อผมนี้แกร่กลูกกล้าเอียง... นี่เป็นเหตุให้เสียคน กระทั่งเดี๋ยวนี้ เป็นเหตุให้เราไม่กลัวใคร..." (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2525: 349-350)

สุลักษณ์มีแนวคิดแบบอนุรักษนิยมเชิงวิพากษ์ที่กล้าแสดงออกและแนวคิดแบบชาตินิยม ส่วนหนึ่งแสดงออกผ่านการแต่งกายด้วยการนุ่งผ้าม่วง ซึ่งถือเป็นนักเรียนนอกที่ท้าทายการแต่งกายแบบฝรั่ง (ผ้าม่วงถือเป็นวัฒนธรรมการแต่งกายของชนชั้นสูงมากกว่าของสามัญชนทั่วไป) การกล้าวิจารณ์นโยบายของรัฐบาลจอมพลถนอมที่ให้ประเทศสหรัฐอเมริกาเข้ามาตั้งฐานทัพในไทย รวมถึงการกล้าวิจารณ์ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่กำลังได้รับความนิยมอย่างมากในเวลานั้น นอกจากนี้เขายังได้จัดกิจกรรมทางสังคม เช่น งานอนุสรณ์อนุชาครบรอบ 200 ปี ที่เสียดูกรุ่นให้แก่พม่า เพื่อเป็นการกระตุ้นให้คนคนภูมิใจในบรรพบุรุษ มรดกทางวัฒนธรรมและบทเรียนจากประวัติศาสตร์

วิทยากร เชียงกูล (2533) กล่าวว่า สุลักษณ์ ศิวรักษ์เป็นปัญญาชนทั้งในแง่ความคิดและวิถีชีวิต คือ หาเลี้ยงชีพแบบปัญญาชน นักคิด นักเขียน นักทรงค้ำทางสังคม ในบางช่วงเวลาที่ปัญญาชนภายในประเทศส่วนใหญ่จะหยุดดูแลเหตุการณ์อย่างเงิบๆ แต่สุลักษณ์ยังคงพูด เขียน และทำกิจกรรมผ่านองค์กรเอกชนที่ได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิต่างประเทศไปเรื่อยๆ ซึ่งทำให้เขามีโอกาสเผยแพร่ความคิดอุดมการณ์มากกว่าปัญญาชนคนอื่น ขณะเดียวกันก็ทำให้เขาสามารถหาทุนมาทำกิจกรรมโครงการต่างๆ ได้อยู่เสมอ

สุดท้าย ศิวรักษ์จึงเป็นตัวอย่างของปัญญาชนที่เป็นผลผลิตของประวัติศาสตร์ ที่มีความผูกพันกับชนชั้น กับสถาบันพระมหากษัตริย์ และกับโครงสร้างสังคม ที่แสดงออกว่าความเป็นปัญญาชนของเขาไม่ได้ลอยอยู่โดดๆ แต่ได้ถูกสร้างและหล่อหลอมจาก โครงสร้าง และสถาบัน

จากตัวอย่างของปัญญาชนทั้งสี่คนข้างต้น คือตัวอย่างที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างภายนอก คือ สภาพความเป็นไปของผู้คนและบ้านเมือง การอบรมเลี้ยงดู กับโครงสร้างภายในที่เป็นคนชอบอ่านหนังสือ สั่งสมความรู้ และเรียนรู้ความรู้ ความคิดต่างๆ จากหนังสือ ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างทุนที่อยู่ในรูปของ *ฮาบิตุส* และเป็นหนึ่งในกระบวนการสร้างทุนของชนชั้นนำปัญญาชน

ครอบครัวและสถานศึกษาคือกลไกที่ทำหน้าที่หลักในการสร้างทุนที่อยู่ในตัวบุคคล ร่วมกับโครงสร้างสังคมและประวัติศาสตร์สังคม แต่จากการข้อมูลเกี่ยวกับชนชั้นนำไทยข้างต้นพบว่า กลุ่มเพื่อนจากสังคมในโรงเรียน และกลุ่มเพื่อนร่วมอาชีพก็เป็นอีกกลไกหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการสร้างทุนที่อยู่ในรูปของ *ฮาบิตุส* เช่น ที่หม่อมเจ้าภิศเคช รัชนี เรียนรู้ถึงความไพเราะในการฟังเพลงคลาสสิกจากเพื่อนในสถานศึกษาเดียวกัน ซึ่งเป็นเพื่อนร่วมชั้นที่มีสถานภาพใกล้เคียงกัน หรือ จิตร ภูมิศักดิ์ ที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากสุภา ศิริมานนท์ ซึ่งเป็นปัญญาชนคนสำคัญในช่วงเวลานั้นด้วย

2. ทุนที่อยู่ในรูปสถาบันหรือการรับประกัน การศึกษาเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่งที่จะบ่งชี้ความโดดเด่นกว่าคนอื่นๆ ของกลุ่มเจ้านายเชื้อพระวงศ์ ขณะเดียวกันการศึกษาก็เป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการก้าวขึ้นเป็นชนชั้นนำของกลุ่มชนชั้นนำข้าราชการ ปัญญาชน นักการเมือง รวมทั้งนักธุรกิจ การศึกษาสำหรับกลุ่มคนที่ก้าวขึ้นเป็นชนชั้นนำในที่นี้ แบ่งออกได้เป็นสองลักษณะ คือ การศึกษาในระบบการศึกษา ตั้งแต่ระดับประถมจนถึงระดับอุดมศึกษา ซึ่งรวมรวมทั้งการศึกษาทั้งในและต่างประเทศ และการศึกษาขั้นสูงซึ่งหมายความถึงการศึกษาระดับที่เหนือกว่าระดับอุดมศึกษา เป็นการศึกษาที่ถูกจัดขึ้นสำหรับกลุ่มบุคคลที่มีหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารประเทศชาติบ้านเมืองโดยเฉพาะ บุคคลที่จะเข้ารับการศึกษาอบรมในสถาบันการศึกษาระดับสูงนี้ได้ก็จะจำกัดกลุ่มอยู่ในกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งเท่านั้น สำหรับในประเทศไทย ได้แก่ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรสถาบันการศึกษาแห่งนี้ถือเป็นแหล่งผลิตชนชั้นนำของประเทศดังจะได้อธิบายในรายละเอียดต่อไป

การศึกษาในระบบ ชนชั้นนำในสังคมมักส่งบุตรหลานเข้าเรียนในสถานศึกษาที่ดี มีชื่อเสียง เข้าได้ยากและได้รับการยอมรับจากคนทั่วไปว่าเป็นสถานศึกษาชั้นยอด นั่นเพราะการรับประกันทางการศึกษาหมายความว่ารวมทั้งประกาศนียบัตร ปริญญาบัตร ว่าจบการศึกษาระดับใด จากสถาบันใด และการรับประกันในคุณสมบัติของผู้เข้ารับการศึกษา ทั้งทุนเศรษฐกิจเนื่องจากค่าเล่าเรียนราคา

แพง ทุนสังคมภายหลังจากจบการศึกษาซึ่งคือกลุ่มเพื่อนที่อยู่ในชนชั้นเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน และทุนวัฒนธรรมซึ่งคือทุนที่อยู่ในตัวบุคคล ซึ่งผู้เรียนจะได้รับ ไปพร้อมๆ กันด้วย

(1) *กลุ่มเจ้านายเชื้อพระวงศ์* คือกลุ่มชนชั้นนำที่มีทุนชนิดนี้เด่นชัดมากที่สุด เนื่องจากเป็น บุคคลกลุ่มแรกที่ได้รับการศึกษาไม่ว่าจะเป็นในระบบ นอกกระบบ หรือการไปศึกษาต่อยัง ต่างประเทศ ประเทศไทยในอดีต คนที่ได้รับการศึกษาจำกัดอยู่แค่เชื้อพระวงศ์และขุนนางคนสำคัญ ดังที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้กล่าวถึงการศึกษาของพระเจ้าลูกเธอว่า

“ดูเหมือนจะมีระเบียบมาแต่ในรัชกาลที่หนึ่ง ไซ้มาจนในสมัยเมื่อฉัน เริ่มศึกษา ถ้าเรียกตามคำที่ใช้ในการศึกษาทุกวันนี้ ชั้นประถมศึกษาเรียนต่อครู ผู้หญิงที่ในพระราชวังเหมือนกันทั้งพระองค์ชายและพระองค์หญิง พอพระ ชันษาได้สามขวบ ก็ตั้งต้นเรียนภาษาไทยไปจนพระชันษาราวเจ็ดขวบ จึงเริ่ม เรียนชั้นมัธยมศึกษาภาคต้นถึงชั้นมัธยม การเล่าเรียนของพระองค์ชายกับ พระองค์หญิงเริ่มแยกกัน พระองค์ชายเรียนต่อครูผู้ชาย พระองค์หญิงเรียนต่อ ครูผู้หญิง เพราะวิชาที่เรียนตอนนี้นี้กัน พระองค์ชายเริ่มเรียนภาษามคร พระองค์ หญิงเริ่มฝึกหัดการเรือน” (สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, 2514: 15)

ดังนั้น ในช่วงเวลาดังกล่าว เพียงแค่ได้รับการศึกษาจากสถานศึกษาก็ถือได้ว่าเป็นความโดดเด่นอย่างมากแล้วเพราะจำกัดอยู่เพียงคนกลุ่มเล็กๆ ที่อยู่ที่ยอดของปิรามิดเท่านั้น

ในรัชกาลที่สามและรัชกาลที่สี่ กลุ่มมิชชันนารีสอนศาสนาได้นำเอาความรู้และวิทยาการ ต่างๆ เข้ามา มีการจัดตั้งโรงเรียนสอนภาษาอังกฤษและวิทยาการสมัยใหม่ เช่น *โรงเรียนกรุงเทพ คริสเตียนวิทยาลัย* ที่ถูกจัดตั้งขึ้นโดยคณะมิชชันนารีจากประเทศสหรัฐอเมริกา ในระยะแรกเริ่ม *โรงเรียนมินโยบาย*ที่จะให้การศึกษาเฉพาะบุคคลชั้นเจ้านายและบุตรข้าราชการผู้ใหญ่ในราชสำนัก เท่านั้นโดยใช้ภาษาอังกฤษในการสอนทุกรายวิชา *โรงเรียนอัสสัมชัญศึกษา*จัดตั้งขึ้นโดยมิชชันนารี จากฝรั่งเศส ในระยะเริ่มแรกเปิดสอนทั้งภาษาไทย ภาษาฝรั่งเศส และภาษาอังกฤษ และผู้ที่เข้าไป ศึกษาจำกัดอยู่แค่เจ้านาย บุตรหลานของข้าราชการระดับสูงและลูกหลานชาวจีนที่มีฐานะเท่านั้น วิชาที่สอนในโรงเรียนมีทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วรรณคดี และ วิทยาการความรู้สมัยใหม่ต่างๆ สำหรับเจ้านายชั้นสูงมีการจ้างครูต่างชาติมาสอนหนังสือและ ภาษาอังกฤษแก่เจ้านายในวัง และเมื่อการศึกษาขยายตัวออกไปมากขึ้นในสมัยรัชกาลที่ห้า จึงเริ่มมี การส่งเจ้านายออกไปศึกษาต่างประเทศ

ในช่วงแรกๆ สถานศึกษาที่ชนชั้นนำส่งบุตรหลานของตนไปเรียนมีทั้งที่เป็นรัฐบาลและ เอกชน ได้แก่ *โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียน* *โรงเรียนอัสสัมชัญศึกษา* *โรงเรียนเทพศิรินทร์* *โรงเรียน*

สวนกุหลาบวิทยาลัย สำหรับโรงเรียนราชวิทยาลัยและโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัยนั้น เป็นโรงเรียนประจำที่จัดตั้งขึ้นเพื่อผลิตบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงและเป็นโรงเรียนที่สร้างขึ้นตามแบบโรงเรียนพับลิกสกูลในประเทศอังกฤษ โรงเรียนทั้งสองแห่งสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ห้าและที่หกตามลำดับ

มหาวิทยาลัยในประเทศไทย ในเบื้องต้นมีเพียงจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเท่านั้น โดยเปิดรับนิสิตเข้าเรียนจำกัดจำนวน ผู้ที่เข้าเรียนจึงล้วนแล้วแต่เป็นเชื้อพระวงศ์ บุตรหลานของข้าราชการระดับสูง และคนที่มีฐานะ เมื่อคนเหล่านั้นจบการศึกษา ก็จะกลายเป็นคนที่มีทุนวัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกือบทั้งหมดของผู้ที่จบการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยในช่วงแรกจะเข้ารับราชการ ทำให้มีตำแหน่ง ยศ บรรดาศักดิ์ อันนำไปสู่การมีสถานภาพทางสังคมที่สูงขึ้น และการได้รับการยอมรับจากสังคมในฐานะเจ้าคนนายคนที่มีความรู้ สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นรูปธรรมของคำพูดที่ว่า สิบพ่อค้าไม่เท่าพระยาเลี้ยง

ภาษาอังกฤษและการเริ่มไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงว่าจ้างคณะมิชชันนารีที่เป็นหญิงให้เข้าไปสอนพระราชโอรส พระราชธิดา และฝ่ายใน และต่อมาให้มีการจ้างนางแอนนา ลีโอโนเวนส์ มาสอนภาษาอังกฤษ และในปีพ.ศ.2414 รัชกาลที่ห้า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนหลวงสอนภาษาอังกฤษขึ้น โดยมีนายฟรานซิส ยอร์ช แพตเตอร์สัน เป็นอาจารย์ใหญ่ ตัวอย่างเชื้อพระวงศ์ที่ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนหลวงเช่น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระโอรสในรัชกาลที่สี่ (ประสูติเมื่อพ.ศ. 2405) ทรงได้รับการศึกษาภาษาไทยจากสำนักคุณแสงและคุณปาน ภาษาบาลีจากสำนักพระยาปริยัติธรรม ธาดา(เปี่ยม) และหลวงธรรมนิวดีจางง (จู้ย) และภาษาอังกฤษจากสำนักโรงเรียนหลวง ต่อมาทรงศึกษาวิชาทหารในสำนักหลวงรัฐธมบุทซ์ เมื่อพระชนมายุได้ 14 พรรษา ทรงเข้ารับการศึกษาที่โรงเรียนนายร้อย กรมมหาดเล็ก

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของสถาบันให้กับพระโอรสทุกพระองค์ รัชกาลที่ห้าทรงส่งพระโอรสทุกพระองค์ไปศึกษาต่างประเทศต่างๆ ในยุโรปภายหลังจากที่พระโอรสทรงสำเร็จการศึกษาระดับประถมโรงเรียนในประเทศ เช่น โรงเรียนหลวง โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ตัวอย่างเจ้านายที่ไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ เช่น พระองค์เจ้าบุรฉัตรไชยากร ทรงไปศึกษาที่โรงเรียนมัธยมแฮร์โรว์ ประเทศอังกฤษ และทรงศึกษาต่อวิชาวิศวกรรมที่ทรินิตีคอลลิจ มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ และวิชาทหารช่างที่แซทแฮม จากนั้นเสด็จศึกษาเพิ่มเติมในประเทศฝรั่งเศส พระองค์เจ้ากิติยากรวรลักษณ์ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ทรงสำเร็จสาขานุปถดศึกษา (Oriental Studies) จากสถาบันตะวันออก วิทยาลัยแบลเลียล(Balliol College) มหาวิทยาลัย อ็อกซ์ฟอร์ด สาขาวิชาภาษาบาลีและสันสกฤต พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ทรงเข้ารับการศึกษาวิชาภาษาไทยครั้งแรกที่สำนักพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย

อาจารย์) จากนั้นทรงศึกษาภาษาอังกฤษขั้นต้นในสำนักครุรามสามิแล้วไปศึกษาภาษาไทยต่อที่สำนักพระยาโอวาทวรกิจ (แก่นเปรี๊ญ) และโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ จากนั้นทรงเสด็จไปศึกษาชั้นมัธยมในกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ แล้วทรงเลือกศึกษาวิชากฎหมายต่อที่วิทยาลัยไครสต์เชิช ในมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด เมื่อพ.ศ. 2433 ทรงสอบไล่ได้ตามหลักสูตรชั้นปริญญาเกียรตินิยม พระองค์เจ้าจิรประวัติวรเดช กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช ทรงศึกษาวิชาทหาร ที่ประเทศเดนมาร์ก ได้รับพระราชทานพระยศเป็นนายร้อยตรีแห่งกองทัพบกประเทศเดนมาร์ก พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เริ่มเรียนภาษาไทยครั้งแรกกับพระยาอิศรโสภณ (หนู อิศรางกูร) แล้วเข้าเรียนโรงเรียนนายร้อยทหารบกที่กรุงเทพฯ ทรงเริ่มต้นเรียนภาษาอังกฤษกับข้าราชการในกรมราชเลขาธิการของรัชกาลที่ห้า จากนั้นเมื่อพระชันษาได้ 13 ปีก็เสด็จไปศึกษาที่โรงเรียนอีตัน ประเทศอังกฤษ จบแล้วก็เข้าเรียนต่อที่โรงเรียนทหารปืนใหญ่ที่ Woolwich จนจบแล้วเข้าประจำกองพันทหารปืนใหญ่ม้า และหลังจากทรงอภิเษกสมรสแล้วก็ทรงเข้าโรงเรียนเสนาธิการ École de Guerre ประเทศฝรั่งเศส (ม.จ.พูนพิสมัย ดิสกุล, 2545: 4-14) เป็นต้น

สถานศึกษาที่มีคุณภาพและได้รับการยอมรับว่าเป็นสถานศึกษาของชนชั้นนำระดับโลก ล้วนแล้วแต่อยู่ในยุโรป คือประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมนี แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าสถานศึกษาทุกแห่งในประเทศเหล่านี้จะมีชื่อเสียงเท่าเทียมกัน สำหรับสถานศึกษาระดับมัธยมที่มีชื่อเสียงและได้ชื่อว่าเป็นสถานศึกษาของบุตรหลานของชนชั้นนำของโลก เป็นโรงเรียนที่เรียกว่า Public School เช่น Eton, Harrow, Rugby เป็นต้น และสำหรับมหาวิทยาลัยในเวลานั้น มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ มหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด และมหาวิทยาลัยปารีส และสำหรับวิชาทหาร คือประเทศเยอรมัน เดนมาร์ก และโซเวียต สถานศึกษาชั้นนำเหล่านี้มีประวัติความเป็นมายาวนาน มีลูกหลานของกษัตริย์และบุคคลชั้นนำจากประเทศต่างๆ มาเข้าศึกษาจำนวนมาก และผลิตบุคคลที่มีชื่อเสียงในด้านต่างๆ ออกไปมากเช่นกัน มหาวิทยาลัยชั้นนำเหล่านี้ยังให้ความสำคัญกับกีฬาและกิจกรรมต่างๆ เห็นได้จากการมีพื้นที่สำหรับกีฬาชนิดต่างๆ เช่น สนามเล่นฟุตบอล สนามเล่นสควอช สระว่ายน้ำ สถานที่สำหรับฝึกพายเรือ สนามฝึกแบดมินตัน สนามฝึกเทนนิส สนามฝึกคริกเกต สำนักหรือกลุ่มผู้ฝึกมวยจีน ทั้งสนามกีฬาของบางมหาวิทยาลัยยังได้มาตรฐานโอลิมปิกด้วย รวมทั้งบางมหาวิทยาลัยยังมีประเพณีการแข่งขันระหว่างกันด้วย เช่น การแข่งเรือระหว่างมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์และมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด

นับแต่ในอดีตมา มหาวิทยาลัยที่จัดเป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำของโลก ถือกำเนิดขึ้นในประเทศในยุโรป ได้แก่ มหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ดและมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ในประเทศอังกฤษ มหาวิทยาลัยปารีสในประเทศฝรั่งเศส มหาวิทยาลัยโบโลญญาในประเทศอิตาลี จากนั้นศิษย์เก่าจากมหาวิทยาลัยเหล่านี้ก็ได้กลายเป็นผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยชั้นนำอีกหลายแห่ง เช่น มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด มหาวิทยาลัยเยล มหาวิทยาลัยพรินซ์ตันในประเทศสหรัฐอเมริกา และปัจจุบันมหาวิทยาลัยดังกล่าวก็ยังคงรักษาชื่อเสียงและความโดดเด่นเอาไว้ได้ หากพิจารณาภูมิหลังทางการศึกษาของ

ตัวอย่างชนชั้นนำในกลุ่มต่างๆ จะเห็นได้ว่า เกือบทั้งหมดของผู้ที่ได้ไปศึกษาต่อยังต่างประเทศจะจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาวิทาลัยออกซ์ฟอร์ด และมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยที่เก่าแก่ ได้รับการยอมรับจากทั่วโลกในความเป็นเลิศด้านวิชาการ เป็นสถานศึกษาที่กษัตริย์ เชื้อพระวงศ์ กหบดี ผู้นำประเทศ นักการเมือง นักวิทยาศาสตร์ ฯลฯ จากประเทศต่างๆ ได้เคยเข้าศึกษา

การศึกษาสำหรับผู้หญิงในอดีตถูกจำกัดมาก หากจะมีผู้หญิงที่ได้รับการศึกษาบ้าง ก็ต้องเป็นเจ้านายเชื้อพระวงศ์ หรือลูกหลานขุนนางผู้มีบรรดาศักดิ์สูงเท่านั้น โดยรูปแบบและวิชาที่เรียนก็จะแตกต่างจากที่ผู้ชายเรียนดังที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพกล่าวไว้ว่า

“การศึกษาของพระเจ้าลูกเธอ คุณเหมือนจะมีระเบียบมาแต่ในรัชกาลที่หนึ่ง... ชั้นประถมเรียนต่อครูผู้หญิงเหมือนกันทั้งพระองค์ชายและพระองค์หญิง ... จนราวพระชันษาเจ็ดขวบ... การเล่าเรียนของพระองค์ชายกับพระองค์หญิงเริ่มแยกกัน... พระองค์หญิงเรียนต่อครูผู้หญิง เพราะวิชาที่เรียนตอนนั้นฝึกกัน... พระองค์หญิงก็เริ่มฝึกหัดการเรือน แต่คงเรียนภาษาไทยด้วย อ่านหนังสือเรื่องต่างๆ เหมือนกันทั้งพระองค์ชายและพระองค์หญิง การฝึกหัดกิริยามารยาทก็กวาดขันตั้งแต่ชั้นนี้... ส่วนเจ้านายพระองค์หญิงนั้น ตั้งแต่โสกันต์แล้วก็ทรงศึกษาวิชาความรู้ชั้นสูงขึ้นไปเป็นลำดับ นับแต่การศึกษาศิลปกรรมและฝึกหัดวิชาการเรือน และเริ่มเรียนวิชาเฉพาะประเภทอันชอบพระอัธยาศัยสืบเนื่องไปจนอำนวยการต่างๆ ในหน้าที่ของขัตติยนารีได้โดยลำพังพระองค์... เจ้านายพระองค์หญิงก็มีโอกาสศึกษาทางฝ่ายใน ได้ความรู้ทั้งราชประเพณีและระเบียบวินัยในสมาคมของกุลสตรี จนสามารถรับหน้าที่ราชการฝ่ายในและฝึกสอนผู้อื่นสืบกันมา ที่ในพระราชวังจึงเป็นแหล่งสำหรับกุลสตรี เปรียบเสมือนวิทยาลัยอันเป็นที่ผู้มีบรรดาศักดิ์ชอบส่งธิดาเข้าไปฝากให้ศึกษาในสำนักเจ้านาย... คนทั้งหลายจึงชอบชมผู้หญิงชาววังมาแต่โบราณเพราะการที่ได้ศึกษานั้น” (สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, 2514: 15, 17)

นั่นคือ เจ้านายผู้หญิงรวมถึงลูกผู้ดีในสมัยนั้นจะได้รับการศึกษาจากในวัง โดยเด็กหญิงลูกผู้ดีมักจะเข้าไปอยู่ในวังเรียนอ่านเขียนหนังสือไทยและขอม ผู้ที่เรียนสำเร็จก็จะได้รับราชการเป็นเสมียนมาเป็นครูสอนหนังสือเจ้านายที่ยังทรงพระเยาว์ (สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, 2514: 18) ต่อมาในสมัยรัชกาลที่สี่เมื่อความรู้วิทยาการตะวันตกแพร่หลายเข้ามา แม้การเรียนรู้อาจยังเกิดขึ้นในวังแต่ความรู้วิทยาการอื่นๆ ก็จะเชิญครูจากภายนอกหรือครูชาวต่างประเทศเข้าไปสอนในวัง สิ่งที่เจ้านายเชื้อพระวงศ์ผู้หญิงเรียนรู้ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อความเป็นเจ้านายและความ

เป็นกุลสตรีที่ได้รับการอบรมเป็นอย่างดี กล่าวคือ การศึกษาของเจ้านายเชื้อพระวงศ์ผู้หญิงในราชสำนักส่วนใหญ่จะได้รับการอบรมในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี กิริยามารยาท อ่าน-เขียนหนังสือ งานฝีมือ การเย็บปักถักร้อย การเย็บเสื้อผ้า งานปัก เช่น การปักไหม ปักดิน งานถัก งานร้อย งานครัว งานเครื่องประทีน การฝึกอบรมมารยาท อิริยาบถ การเข้าสมาคม การตกแต่งบ้านเรือน การทำความสะอาดเรือน ฯลฯ (ชมรมสาขาสกุลบุณนาค, 2542: 293-294) วังจึงถือเป็นแหล่งประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ที่สำคัญยิ่ง พร้อมกันนั้นก็ยังเป็นแหล่งบ่มเพาะคุณลักษณะและวัฒนธรรมให้กับสตรีชั้นสูง ให้เป็นสตรีที่แตกต่างจากชาวบ้านธรรมดาด้วยความรู้ กิริยามารยาท และความสามารถในด้านต่างๆ แบบชาววังได้อย่างดีที่สุด ตัวอย่างของตำรับชาววัง เช่น ในวังหลวงจะมีพนักงานฝ่ายในที่ดูแลเรื่องเครื่องหอมสำหรับพระมหากษัตริย์เป็นตำแหน่งที่เรียกว่า “พนักงานพระสุคนธ์” โดยเจ้านายฝ่ายในจะรับผิดชอบตั้งแต่ น้ำสรง น้ำอบ ไปจนถึงการอบรำพระภูษา ผ้าคลุมพระบรรทมต่าง ๆ ให้หอมอยู่ตลอดเวลา คำหนักของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพวงสร้อยสอางค์ พระขนิษฐาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ชื่อว่าเป็นตำหนักที่ทำเครื่องหอมโดยตรง เพราะทรงมีหน้าที่ปรุงพระสุคนธ์ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว ยังทรงทำจำหน่ายในวัง จึงเกิดตำรับ “พระองค์เจ้าพวงสร้อยสอางค์” ขึ้น

โรงเรียนสำหรับสตรีที่ตั้งขึ้นเป็นโรงเรียนแรกและจัดให้มีระบบการเรียนการสอนแบบเดียวกันกับโรงเรียนของผู้ชาย คือ *โรงเรียนสุนันทาลัย* ส่วนใหญ่นักเรียนในโรงเรียนก็คือเจ้านายผู้หญิง คุณหญิงสิน สุพรรณ ภรรยาสมบัติพระยาสุพรรณสมบัติ (ดิน บุณนาค) ซึ่งนักเรียนรุ่นแรกๆ ได้กล่าวถึงโรงเรียนสุนันทาลัยว่า

“สมัยนั้นเป็นโรงเรียนสตรีชั้นสูง...มีครูหญิงฝรั่งที่มาจากอังกฤษประจำคราวละ 3-4 คน และครูไทยที่เรียนมาจากประเทศอังกฤษอีก 2-3 คน นักเรียนที่ได้เข้าโรงเรียนจึงได้รับความอบรมในเรื่องวัฒนธรรมที่มีขอบเขต เช่น ประเพณีของฝรั่งที่ดี ...ส่วนประเพณีไทยที่ดี ครูไทยก็แนะนำครูฝรั่งให้รักษาไว้ เช่น ไหว้ กราบ และหมอบเฝ้า ฯลฯ ภายหลังนักเรียนชายโรงเรียนราชวิทยาลัย ธนบุรี ยังต้องข้ามฟากไปเรียนกับครูของเราร่วมกันที่โรงเรียนสุนันทาลัย ...” (พระราชพิธีลงสรง สมเด็จพระพุทธราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศในรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2429, 2499)

หม่อมเจ้าจงจิตรถนอม ดิศกุล (2523: 1-5) ได้เขียนถึงการศึกษาของพระองค์ว่า ได้เริ่มเรียนหนังสือที่โรงเรียนที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงตั้งขึ้นที่วัง ที่ประตูสามยอด ต่อมาสมเด็จพระยาดำรงฯ ได้ขอให้ขุนโวหารฯ ซึ่งเป็นครูที่โรงเรียนราชกุมารมาสอน จากนั้นหม่อมเจ้าจงจิตรถนอมก็ได้เข้าเรียนที่โรงเรียนสวนสุนันทาลัย แต่ในสมัยนั้น ตามวังเจ้านายเห็นควรว่าควรส่งลูกไปอบรมอยู่ในพระบรมมหาราชวัง ให้อบรมกิริยามารยาท การสมาคมในกิจการงานต่างๆ ซึ่งถือ

เป็นวิชาสำหรับกุลสตรีที่พึงรู้ สำหรับโรงเรียนสวนสุนันทาลัยในเวลานั้นประมาณ ร.ศ. 113 หรือ พ.ศ. 2437 จะมีนักเรียนประมาณ 25-30 คน มีลักษณะเป็นโรงเรียนประจำเหมือนกับโรงเรียนวชิราวุธ โรงเรียนนี้มีทั้งครูไทยและครูต่างชาติ เกือบทั้งหมดเป็นครูที่มาจากประเทศอังกฤษ ในโรงเรียนนี้นักเรียนที่พูดภาษาอังกฤษจะต้องผลัดเวรกันเข้าไปรับประทานอาหารกลางวันกับแม่หม่อมซึ่งเป็นครูอังกฤษวันละคน เพื่อหัดประเพณีการรับประทานอาหารแบบอังกฤษและพูดภาษาอังกฤษ สำหรับกีฬาซึ่งมีความสำคัญโดยเฉพาะสำหรับโรงเรียนประจำแบบ Public School ในประเทศอังกฤษ หม่อมเจ้าจงจิตรถนอมทรงเรียนและเล่น โกรเก แคมมินตัน คริกเกต เทนนิส

การศึกษาของเจ้านายผู้หญิงซึ่งถือเป็นอภิสิทธิ์ชนของสังคมยุคศักดินา จึงอาจถือเป็นมาตรฐานขั้นสูงสำหรับสตรีทั่วไป กล่าวคือ หากพิจารณาเปรียบเทียบสตรีที่เป็นชาวบ้านทั่วไป หากเจ้านายผู้หญิงได้รับการศึกษาจากในวัง การพออ่านออกเขียนสำหรับผู้หญิงชาวบ้านทั่วไปก็ถือเป็นสิ่งพิเศษมากแล้ว หรือหากเจ้านายผู้หญิงได้เรียนรู้เรื่องมารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณี งานเย็บปักถักร้อย และศิลปะดนตรี ผู้หญิงชาวบ้านทั่วไปที่มีความรู้ในเรื่องต่างๆ เหล่านี้เช่นกัน ก็อาจอุปมาได้ว่า หญิงคนนี้น่าจะมีความสัมพันธ์กับวังหรือชาววังบางคนไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง เป็นต้น

(2) *กลุ่มขุนนางข้าราชการ* สำหรับขุนนาง ขุนนางตระกูลขุนนางซึ่งดำรงตำแหน่งทางราชการเหนือกว่าขุนนางส่วนใหญ่ มีความกระตือรือร้นต่อวิทยาการตะวันตกและภาษาอังกฤษมาก โดยเจ้าพระยาพระคลัง (ดิศ บุนนาค) เป็นคนไทยคนแรกที่ส่งคนไทยคือ คุณ ไปเรียนวิชาการเดินเรือที่ประเทศอังกฤษจนได้รับประกาศนียบัตร และบุตรชายคือ จมื่นไวยวรนาถ (ช่วง บุนนาค) ก็สามารถพูดภาษาอังกฤษได้ พร้อมกันนั้นก็สนใจในวิชาเลข เครื่องจักรกล และสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ จากยุโรป รวมทั้งยังสนับสนุนให้บุตรหลานได้เรียนภาษาอังกฤษและได้ไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ (วิลเลียม ถาวรธนาสาร, 2545: 35) การมีโอกาสได้เรียนทั้งภาษาอังกฤษและได้ไปศึกษาต่อต่างประเทศของลูกหลานตระกูลขุนนางไม่ใช่เพราะการมีทุนเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่เป็นเพราะการมีตำแหน่งในราชการที่ได้ความสำคัญของภาษาอังกฤษและวิทยาการตะวันตก บวกกับการที่พระมหากษัตริย์ส่งพระโอรสไปศึกษายังสถานศึกษาที่มีชื่อเสียงในต่างประเทศ จึงทำให้ได้เห็นถึงวิธีการในการยกระดับทุนวัฒนธรรมของตนให้ใกล้ชิดกับทุนวัฒนธรรมของเจ้านายเชื้อพระวงศ์

แต่สำหรับข้าราชการภายใต้ระบบราชการในปัจจุบัน คุณสมบัติทางการศึกษาที่ต้องสอดคล้องกับตำแหน่งงานเป็นเงื่อนไขหนึ่งของการรับราชการ เมื่อภาครัฐและระบบราชการเล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาต่างประเทศ จึงมีการจัดสรรเงินทุนและคัดเลือกผู้มีคุณสมบัติให้ไปศึกษาต่อยังในระดับที่สูงขึ้น การให้ทุนไปศึกษาต่อต่างประเทศ จึงเป็นแนวทางหนึ่งในการส่งเสริมพัฒนาความสามารถของข้าราชการ และยังเป็นการยกระดับทุนวัฒนธรรมของข้าราชการคนนั้นๆ สิ่งที่ข้าราชการผู้นั้นจะได้รับหลังจากจบการศึกษาไม่ใช่เพียงแต่ความรู้และวุฒิการศึกษา แต่การได้

เชื่อว่าจบการศึกษาจากต่างประเทศโดยเฉพาะจากมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงและมีความสามารถทางด้านภาษาถือเป็นสิ่งที่ทำให้ข้าราชการคนนั้นๆ มีความโดดเด่นต่างไปจากข้าราชการทั่วๆ ไป และโอกาสที่จะก้าวหน้าในหน้าที่การงาน รวมทั้งโอกาสที่จะได้ทำงานอื่นๆ นอกเหนือจากงานในราชการหรือในสายงานโดยตรงของตนเอง

นักเรียนทุนรัฐบาลไทย คือตัวอย่างกลุ่มข้าราชการที่มีการศึกษาแตกต่างโดดเด่นกว่าข้าราชการคนอื่นจนสามารถก้าวไปสู่ขั้นขั้นนำข้าราชการได้ สมาคมนักเรียนทุนรัฐบาลไทยได้ทำการคัดเลือกนักเรียนทุนรัฐบาลที่มีความโดดเด่นทั้งในหน้าที่การงานและกิจกรรมอื่นๆ เพื่อเป็นการยกย่องและเป็นตัวอย่างแก่นักเรียนทุนรัฐบาลไทยรุ่นหลังๆ มาตั้งแต่ปี 2537 จนกระทั่งปัจจุบันคือปี 2550 จำนวนทั้งสิ้น 11 ครั้ง ในที่นี้จะยกตัวอย่างนักเรียนทุนรัฐบาลไทยที่ได้รับการยกย่องใน 2546 และ ปี 2550 โดยจะพิจารณาความสัมพันธ์ของการศึกษากับตำแหน่งในราชการที่สำคัญ และการเข้ารับตำแหน่งหรือการมีบทบาทในด้านอื่นๆ นักเรียนทุนรัฐบาลไทยดีเด่นปี 2546 (สมาคมนักเรียนทุนรัฐบาลไทย, 2546) ได้แก่ ดร.ประชุม โฉมฉาย ดร.วิโรจน์ ต้นตราภรณ์ ดร.ประชา คุณะเกษม นางนิศยา มาสะวิสุทธิ และนางบุญทิพา สิมะสกุล และนักเรียนทุนรัฐบาลไทยดีเด่นปี 2550 (สมาคมนักเรียนทุนรัฐบาลไทย, 2550) ได้แก่ นายมานิต วิทยาเต็ม ดร.สุชาติ จุฑาสมิต นายทวี ชูทรัพย์ ดร.อาทิตย์ อุไรรัตน์ และดร.คุณหญิงสมณฑา พรหมบุญ (โปรดดูรายละเอียดการศึกษา ตำแหน่งในราชการ ตำแหน่งอื่นๆ และเกียรติประวัติในภาคผนวก 1)

จากตัวอย่างนักเรียนทุนรัฐบาลไทยดีเด่นสองรุ่นพบว่า ร้อยละหกสิบจบการศึกษาในระดับปริญญาเอก และเกือบทั้งหมดจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยชั้นนำในประเทศสหรัฐอเมริกา ยกเว้นการศึกษาด้านกฎหมายที่หนึ่งในนักเรียนทุนจบจากประเทศอังกฤษ และเมื่อพิจารณาร่วมกับตำแหน่งในราชการ พบว่าเกือบทั้งหมดของกลุ่มนักเรียนทุนตัวอย่างสามารถก้าวขึ้นไปสู่ตำแหน่งระดับอธิบดี หรือเทียบเท่ากับข้าราชการระดับสิบ มีเพียงสองคนเท่านั้นที่ลาออกจากราชการคือ ดร.อาทิตย์ อุไรรัตน์ และนางบุญทิพา สิมะสกุล ที่ลาออกเพื่อไปทำหน้าที่เป็นภริยาเอกอัครราชทูต แต่ก็เป็นการลาออกหลังจากได้ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมแล้ว และเมื่อพิจารณาร่วมกับการดำรงตำแหน่งอื่นๆ พบว่า นักเรียนทุนรัฐบาลดีเด่นทุกคนได้เข้าไปมีตำแหน่งในหน่วยงานและองค์กรภาครัฐ และนักเรียนทุนรัฐบาลดีเด่นหลายคนก็ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมือง เช่น ดร.ประชา คุณะเกษม เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกรุงเทพมหานคร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี ที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ หรือ นายมานิต วิทยาเต็ม ที่เคยดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ที่ปรึกษากรรมการของวุฒิสภา

การเข้าไปดำรงตำแหน่งอื่นๆ ของนักเรียนทุนนอกเหนือจากตำแหน่งในราชการ เกิดจากการได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ ซึ่งเป็นปัจจัยสร้างความแตกต่างจากข้าราชการคนอื่นจนสามารถก้าวขึ้นไปมีตำแหน่งบริหารในระบบราชการได้ และด้วยความรู้ความเชี่ยวชาญในตำแหน่งงานนี้เองที่ส่งผลให้นักเรียนทุนคนนั้นๆ ได้รับการพิจารณาจากหน่วยงานภายนอกเพื่อให้เข้าไป

ดำรงตำแหน่งที่จะได้ใช้ความรู้ความสามารถเพื่อประโยชน์ในวงกว้างกว่าเดิม ฉะนั้น ข้าราชการจึงเป็นกลุ่มคนที่ใช้ความรู้ความสามารถอันเกิดจากการมีการศึกษาที่โดดเด่นสร้างตนให้กลายเป็นชนชั้นนำได้

(3) *กลุ่มพ่อค่านักธุรกิจ* ในอดีตกลุ่มพ่อค้าชาวจีนไม่ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษามากเท่ากับกลุ่มเจ้านายเชื้อพระวงศ์ และกลุ่มขุนนาง แต่เมื่อเวลาผ่านไปและกลุ่มพ่อค้าชาวจีนได้เรียนรู้ว่าการศึกษาเป็นหนึ่งในเงื่อนไขสำคัญที่จะนำไปสู่การลงทุนที่เอื้อต่อการก้าวสู่การเป็นชนชั้นนำ และการเพิ่มพูนทุนชนิดอื่นๆ ได้ พ่อค้าชาวจีนจึงเริ่มส่งลูกหลานเข้ารับการศึกษาศึกษาในสถานศึกษาชั้นนำทั้งในประเทศและต่างประเทศ เห็นได้ชัดเจนจากจำนวนของนักธุรกิจรุ่นที่สอง รุ่นที่สาม และรุ่นที่สี่ ที่จบการศึกษาระดับอุดมศึกษาทั้งระดับปริญญาตรีและปริญญาโทในจำนวนที่มากขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากบิดาซึ่งเป็นรุ่นที่หนึ่งหรือสองเริ่มมีฐานะทางการเงินอยู่บ้างจึงสามารถส่งบุตรหลานของตนเข้าศึกษาในสถานศึกษาที่มีชื่อเสียงได้ ดังนั้น บรรดานักธุรกิจที่เป็นผู้นำตระกูล และเป็นผู้สร้างธุรกิจจากรุ่นที่สอง สาม และสี่ จึงจบการศึกษาจากสถานศึกษาชั้นนำทั้งในประเทศและต่างประเทศ และนักธุรกิจหลายคนจบการศึกษาจากสถานศึกษาเดียวกัน ซึ่งจะเป็นอย่างนี้ในวิธีการสร้างเครือข่ายทางสังคมและทางธุรกิจในอนาคต

ตาราง 4.5 ระดับการศึกษาของนักธุรกิจที่จบการศึกษาในแต่ละระดับ

ระดับการศึกษา	จำนวน(คน)
ประถมศึกษา	9
มัธยมศึกษา	17
พาณิชยการ	2
อุดมศึกษา	24
ไม่มีข้อมูล	2

ตาราง 4.6 ระดับการศึกษาและสถานศึกษาของนักธุรกิจผู้นำตระกูลทั้ง 55 ตระกูล⁵

ชื่อ	รุ่น	การศึกษา		
		ประถม	มัธยม	อุดมศึกษา
วิเชียร เผอญูโชค	1	โรงเรียนในประเทศจีน	-	-
ชวน รัตนรักษ์	1	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล	-
สุชัย วีระเมธีกุล	1	ประเทศจีน ไม่มีข้อมูลชื่อโรงเรียน	ร.ร.แก๊ง ไอ่ ประเทศจีน	วิทยาลัยบูรพากรุงเทพฯ พาณิชยการ (ภาคค่ำ)
ชิน โสภณพนิช	1	ร.ร.จ๊กซิง ประเทศจีน	ประเทศจีน	-
วิศว์ ธิปตพัลลภ	2	ประถม 4	-	-
เกียรติ วัฒนเวทิน	2	ร.ร.หัวหมิงกงหลิบหักเห แปดริ้ว ร.ร.หนองจอกพิทยานุสรณ์ (ภาคค่ำ)	ร.ร.หนองจอกพิทยานุสรณ์ (ภาคค่ำ) และได้ประกาศนียบัตรวิชาชีพ	-
เชิดชัย วิไลลักษณ์	2	ป.4 จ.สระบุรี	-	-
เจริญ สิริวัฒนภักดี	2	ร.ร.เผออิง	-	-
เฉลียว อยู่วิทยา	2	โรงเรียนวัด จ.พิจิตร	ม.4 ร.ร.พิจิตรวิทยาคม	-
ศุภชัย อัมพูช	2	จ.นครสวรรค์	จ.นครสวรรค์	-
ชีว กาญจนจარი	2	ร.ร.เซนต์แอนดรูว์ สิงคโปร์	ร.ร.เซนต์แอนดรูว์ สิงคโปร์	วิศวกรรมไฟฟ้า ม.ไท- สแตท อินเดียนา USA.
อนันต์ กาญจน พาสน์	2	ร.ร.กรุงเทพคริสเตียน	ประเทศสวีเดน	Commercial Diploma จากZuoz College ประเทศสวีเดน
สงวน จันทรานุกูล	2	ร.ร.ไตรมิตร	ร.ร.ไตรมิตร	-
สัมฤทธิ์ จิราธิวัฒน์	2	ร.ร.วัดจอมทอง	ร.ร.อำนวยการศิลป์ ร.ร.อัสสัมชัญพานิชการ	-
ธนินท์ เจียรวนนท์	2	โรงเรียนสอนภาษาจีน ย่านเยาวราช โรงเรียนสาร สิทธิ์วิทยา ราชบุรี	เมืองฉั่วเถา ประเทศจีน	วิทยาลัยอ่องกง แผนก บริหารธุรกิจ
เทียม โชควัฒนา	2	โรงเรียนเผออิง	โรงเรียนเผออิง	-
คำรพ คารกานนท์	2	ร.ร.ภักดีวิทยา ร.ร.อัสสัมชัญ	ร.ร.ผักไห่วิทยา ร.ร.เผอ อิง	-
กิตติ ดำเนินชาญวนิชย์	2	วัดอินทรารามระเซิงเทธา	-	-

⁵ สรุปรจาก ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์. (2543, 2544)

ชื่อ	รุ่น	การศึกษา		
		ประถม	มัธยม	อุดมศึกษา
ประจักษ์ ตั้งคารว คุณ	2	ร.ร.คงมื่น จ.ปทุมธานี	ร.ร.สอนภาษาจีน ซิงอาคัง	ป.ตรีด้านเคมี และ ป.โท ด้านบริหาร จาก Univ. of Southern California USA.
ประทีป ตั้งมติธรรม	2	โรงเรียนแถวยศเส	สอบเทียบ	-
อุเทน เศรษฐไพฑูย์	2	โรงเรียนผยอง	ร.ร.อัสสัมชัญ	-
ท่านผู้หญิงจันทย์ ปิยะอุย	2	ร.ร.เสาวภา	ร.ร.ศึกษานารี และร.ร. เตรียมของม.ธรรมศาสตร์ และการเมือง	เคยเรียน ในม.ท. และใน ประเทศสหรัฐฯ
ถาวร พรประภา	2	ร.ร.ซุ่นไฉ่ ร.ร.อิสระนุกูล	-	-
จำเริญ พูลวรลักษณ์	2	ไม่มีข้อมูล	-	-
ประพัฒน์ โพธิวร คุณ	2	ร.ร.อัสสัมชัญ	ร.ร.อัสสัมชัญ และ โรงเรียน อัสสัมชัญพาณิชยการ	HND.Business Administration, Sheffield College of Technology ประเทศ อังกฤษ ป.โท รัฐศาสตร์ ม.รามฯ
ประจวบ ภิรมย์ภักดี	2	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล	ป.ตรี สถาปัตยกรรม ศาสตร์ ประเทศฝรั่งเศส วิชาปฐเบียร์ ประเทศ เยอรมัน
สมศักดิ์ ติสวัสดิ์ ตระกูล	2	ไม่มีข้อมูล	ร.ร.พานิชย์มิตรภาพ	-
บัญชา ลำชำ	2	ร.ร. อัสสัมชัญ	ร.ร. อัสสัมชัญ และ ร.ร. เตรียมอุดมศึกษา	ป.ตรี สาขาวิชาเคมี จาก มหาวิทยาลัยมิชิแกน ประเทศสหรัฐฯ
อรรถพร-อรรถพงษ์ สินุดพงษ์	2	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล
สุมิตร เลิศสุมิตรกุล	2	ประเทศจีน ไม่ปรากฏ สถานศึกษา	-	-

ชื่อ	รุ่น	การศึกษา		
		ประถม	มัธยม	อุดมศึกษา
บุญยง ว่องวานิช	2	ร.ร. อัสสัมชัญ	ร.ร. อัสสัมชัญ ร.ร. เซนต์สตีเฟน ส่องกง	ป.ตรี ด้านเคมีจาก มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย และ วุฒิปริญญาสูงจาก มหาวิทยาลัยอินเดียนา ประเทศสหรัฐอเมริกา
เกียรติ ศรีเฟื่องฟู	2	ร.ร.ชินหมีน (ไทย) ร.ร.จีนที่ซัวเถา ร.ร.เซนต์สตีเฟน ส่องกง ร.ร.มัธยมเปซาน กวางตุ้ง	ร.ร.มัธยมเปซาน กวางตุ้ง	-
เฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์	2	ไม่มีข้อมูล	ร.ร.กรุงเทพคริสเตียน	ป.ตรี บริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยฟลอริดา ประเทศสหรัฐอเมริกา
พจน์ สารสิน	2	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ประเทศสหรัฐอเมริกา	ป.ตรี ร.ร.กฎหมาย กระทรวงยุติธรรม ป.โท กฎหมาย ประเทศอังกฤษ (เนติบัณฑิตอังกฤษ)
สวัสดิ์ หอรุ่งเรือง	2	ร.ร.กวางตุ้ง กวางเจา ประเทศจีน	ร.ร.ธีรพัฒน์วิทยา ร.ร.สาธิตวิทยา	-
ไชยวัฒน์ เหลือง อมรเลิศ	2	ร.ร.บางบัววิทยา	-	-
สนั่น อังอุบลกุล	2	ร.ร.เลิศศิลป์พิทยาศาสตร์และ เรียนภาษาจีน	ร.ร.กรุงเทพวิทยา ร.ร.อัสสัมชัญพาณิชย์ ได้ ทุน AFS	ป.ตรี บริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยโอเกิลท์โทร์ป USA. โปร.รุ่นที่ 3
อนันต์ อัสวโกสิน	2	ร.ร.อัสสัมชัญ	ร.ร.อัสสัมชัญ	ป.ตรี วิศวกรรมศาสตร์ จุฬาฯ ป.โท วิศวกรรมระบบ สถาบัน เทคโนโลยีอินดิแอนาอีส ชิคาโก สหรัฐฯ และ MBA. ทีเอ็ม.ธ.
ทรงศักดิ์ เอภาพร	2	วัดนางเล้ง จ.อ่างทอง วัดมหาธาตุ กทม.	วัดราชบพิตร	-

ชื่อ	รุ่น	การศึกษา		
		ประถม	มัธยม	อุดมศึกษา
ยอดยิ่ง เอื้อวัฒน์ สกุล	2	ร.ร. จุฬามิ่ง ประเทศ มาเลเซีย	วิทยาลัยเวสเลย์ ประเทศ ออสเตรเลีย	ป.ตรี บริหารธุรกิจ Babson College, Massachusetts USA.
สวัสดิ์ โอสถานู เคราะห์	2	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล	แพทยศาสตร์ จุฬาฯ
ต้นชีวมัง	2	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล	-
คุณหญิงประภา วิริย ประไพกิจ	2	ประถม 4 (ไม่มีข้อมูล สถานศึกษา)	-	-
สุระ จันทร์ศรี ชวาลา	3	ไม่มีข้อมูล	ร.ร.อัสสัมชัญ	อินเดีย อังกฤษ (ไม่ชัดเจน)
เกษม จาคิกวนิช	3	ร.ร.อัสสัมชัญ	ร.ร.อัสสัมชัญ ร.ร.เซนต์สตีเฟน ฮอังกง	ป.ตรี วิศวกรรม จุฬาฯ ป.โท ไฟฟ้าพลังงาน ม.ยูทาห์ USA. ทุนรัฐบาล
อภิชาติ จูตระกูล	3	ไทย	ออสเตรเลีย	ป.ตรี การเงิน ม.ยูทาห์ USA. ป.โท บริหารธุรกิจ ม.ซานดีเอโก USA.
ทอง ลีอิสสระนุกูล	3	ร.ร.อัสสัมชัญ	ร.ร.อัสสัมชัญ ร.ร.เตรียมอุดมศึกษา	ป.ตรี บริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยนาโงย่า ประเทศญี่ปุ่น
ประชัย เลี้ยวไพรัตน์	3	ร.ร.อัสสัมชัญ	ร.ร.อัสสัมชัญ	ป.ตรี คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาฯ เคยได้ทุนโคลัมโบ ไป นิวซีแลนด์ 1 ปี ป.โท วิศวกรรมไฟฟ้า จาก ม.แคลิฟอร์เนีย เบิร์กลีย์ สหรัฐฯ
ทักษิณ ชินวัตร	4	โรงเรียนประชาบาล บ้านสันกำแพง	โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย ร.ร.เตรียมทหาร	ร.ร.นายร้อยตำรวจ ป.โท สาขากระบวนการ ยุติธรรม ที่ Eastern Kentucky Univ. (ทุนก.พ.) ป.เอกที่ Sam Houston State Univ.
น.พ.ชัยยุทธ วรรณ สุด	4	จนครปฐมและ กรุงเทพฯ	ร.ร.อัสสัมชัญ	แพทยศาสตร์ ศิริราช พยาบาล

จากตารางข้างต้น พบว่านักธุรกิจจาก 55 ตระกูล(ชนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์, 2543 และ 2544) ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับอุดมศึกษา เป็นจำนวน 24 คน และในจำนวนนี้จบการศึกษาระดับปริญญาโทถึง 10 คนโดยส่วนใหญ่เป็นนักธุรกิจรุ่นที่สอง สามและสี่ สำหรับสถานศึกษาในระดับอุดมศึกษาโดยภาพรวมทั้งระดับปริญญาตรีและปริญญาโทของนักธุรกิจกลุ่มนี้พบว่า ไปศึกษาต่อที่ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นส่วนมาก คือ 16 คน โดยส่วนใหญ่ไปศึกษาในกลุ่มคณะวิชาบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์ และการเงิน และอีกส่วนหนึ่งไปศึกษาต่อในกลุ่มคณะวิชาวิศวกรรมศาสตร์ สำหรับการศึกษาในระดับประถมและมัธยม นักธุรกิจส่วนใหญ่จบการศึกษาจากโรงเรียนมิชชันนารีในประเทศ คือ โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัย และโรงเรียนอัสสัมชัญ และมีนักธุรกิจอีกส่วนหนึ่งซึ่งเป็นส่วนน้อยจบการศึกษาจากโรงเรียนมิชชันนารีต่างประเทศ คือ โรงเรียนเซนต์สตีเฟน ที่ฮ่องกง และโรงเรียนเซนต์แอนดรูว์ ที่ประเทศสิงคโปร์ ดังนั้น แบบแผนการสร้างทุนในที่อยู่รูปของสถาบันหรือทุนทางการศึกษาของนักธุรกิจที่จบการศึกษาระดับอุดมศึกษาได้ดังนี้

ภาพ 4.2 แบบแผนการสร้างทุนที่อยู่ในรูปการศึกษาของนักธุรกิจรุ่นที่ 3 และ 4

ในขณะที่นักธุรกิจรุ่นที่หนึ่งและรุ่นที่สองบางส่วนจบการศึกษาเพียงระดับประถม และบางส่วนจบการศึกษาระดับมัธยม โรงเรียนระดับประถมและระดับมัธยมของนักธุรกิจในกลุ่มนี้ส่วนหนึ่งเป็นโรงเรียนจีนในประเทศ และหนึ่งในโรงเรียนจีนชั้นนำในประเทศคือ โรงเรียนผยอง ซึ่งเป็นโรงเรียนจีนที่อยู่ในเมืองหลวง และได้ชื่อว่าเป็นโรงเรียนผลิตเจ้าสัว เจ้าสัวที่เคยเข้าศึกษาในโรงเรียนผยองมีหลายคน เช่น นายเจริญ สิริวัฒนภักดี นายเทียม โชควัฒนา นายคำรณ ภารกานนท์ นายอุเทน เตชะไพบูลย์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนจีนท้องถิ่นในประเทศ เช่น นายเกียรติ วัชรเวคิน เคยศึกษาที่โรงเรียนหัวหมิงกงหลิบหักเหา แปดริ้ว นายประจักษ์ ตั้งคารวคุณ เคยศึกษาที่โรงเรียนดงมัน จังหวัดปทุมธานี และยังมีนักธุรกิจชาวจีนอีกจำนวนหนึ่งจบการศึกษาจากโรงเรียนจีนต่างประเทศ ได้แก่โรงเรียนจีนในประเทศจีน เช่น นายชิน โสภณพนิช เคยศึกษาที่โรงเรียนจ๊กซิง ประเทศจีน นายเกียรติ ศรีเฟื่องฟู เคยศึกษาที่โรงเรียนจีนที่ฉัวเถา และโรงเรียน

มัธยมเปซาน กวางตุ้ง ประเทศจีน ส่วนใหญ่เจ้าสำรุ่นแรกๆ มักได้รับการศึกษาจากประเทศจีน หรือ เติบโตในประเทศและถูกส่งไปศึกษาภาษาจีนที่ประเทศจีน และโรงเรียนจีนในประเทศมาเลเซีย เช่น นายยอดยิ่ง เอื้อวัฒนสกุล เคยศึกษาที่ร.ร.จุงหมิง ประเทศมาเลเซีย เป็นต้น

ตาราง 4.7 นักธุรกิจชาวจีนที่จบการศึกษาระดับประถมและมัธยมจาก โรงเรียนจีนในและต่างประเทศ

ชื่อ	ระดับการศึกษา	
	ประถม	มัธยม
วิเชียร เผอิญโชค	โรงเรียนในประเทศจีน	-
สุขชัย วีระเมธิกุล	ประเทศจีน	ร.ร.แก๊งไก่อ ประเทศจีน
ชิน โสภณพนิช	ร.ร.จ๊กซิง ประเทศจีน	ประเทศจีน
เกียรติ วัชรเวคิน	ร.ร.หัวหมิงกงหลิบหักเหา แปดริ้ว ร.ร.หนองจอกพิทยานุสรณ์ (ภาคค่ำ)	ร.ร.หนองจอกพิทยานุสรณ์ (ภาคค่ำ) และ ได้ประกาศนียบัตรวิชาชีพ
เจริญ สิริวัฒนภักดี	ร.ร.เผยอิ่ง	-
สงวน จันทรานุกูล	ร.ร.ไครมิตร	ร.ร.ไครมิตร
ธนินท์ เจียรวนนท์	โรงเรียนสอนภาษาจีน ย่านเยาวราช โรงเรียนสารสิทธิ์วิทยา ราชบุรี	เมืองซัวเถา ประเทศจีน
เทียม โชควัฒนา	โรงเรียนเผยอิ่ง	โรงเรียนเผยอิ่ง
คำรพิต์ คารกานนท์	ร.ร.ภักดีวิทยา ร.ร.อัสสัมชัญ	ร.ร.ผักไห่วิทยา ร.ร.เผยอิ่ง
ประจักษ์ ตั้งคารวคุณ	ร.ร.ตงมัน จ.ปทุมธานี	ร.ร.สอนภาษาจีน ซิงอาตัง
อุเทน เตชะไพบูลย์	โรงเรียนเผยอิ่ง	ร.ร.อัสสัมชัญ
ถาวร พรประภา	ร.ร.ซุ่นไฉ้ ร.ร.อิสระนุกูล	-
สุมิตร เลิศสุมิตรกุล	ประเทศจีน ไม่ปรากฏสถานศึกษา	-
เกียรติ ศรีเฟื่องฟู	ร.ร.ชินหมิน(ไทย) ร.ร.จีนที่ซัวเถา ร.ร.เซนต์สตีเฟน ส่องกง	ร.ร.มัธยมเปซาน กวางตุ้ง
สวัสดิ์ หอรุ่งเรือง	ร.ร.กวางตุ้ง กวางเจา ประเทศจีน	ร.ร.ซีรพัฒน์วิทยา ร.ร.สาทรวิทยา
สนั่น อังอุบลกุล	ร.ร.เลิศศิลป์พิทยา และเรียนภาษาจีน	ร.ร.กรุงเทพวิทยา ร.ร.อัสสัมชัญพาณิชย์ ได้ทุน AFS
ยอดยิ่ง เอื้อวัฒนสกุล	ร.ร.จุงหมิง ประเทศมาเลเซีย	วิทยาลัยเวสต์เลย์ ประเทศออสเตรเลีย
ดิลก มหาคำารังกุล	ร.ร.กว๋องสิ่ว ร.ร.ทักษิณวิทยา	ร.ร.ทักษิณวิทยา ร.ร.อักษรเจริญ

ในช่วงเวลาดังกล่าวสามารถเทียบโรงเรียนผิงอิงได้กับโรงเรียนมิชชันนารีที่มีชื่อเสียง คือ โรงเรียนอัสสัมชัญและโรงเรียนกรุงเทพคริสเตียน ซึ่งเป็นโรงเรียนที่เจ้าสัวมักส่งบุตรหลานเข้ารับการศึกษ เข้าสัวที่เคยเข้ารับการศึกษจากโรงเรียนอัสสัมชัญ เช่น นายคำรห์ คารกานนท์ นายอุเทน เตชะไพบูลย์ นายบัญชา ลำช้า นายบุญยง ว่องวานิช นายอนันต์ อัสวโภคิน นายเกษม จาติกวณิช นายประดิษฐ์ ภัทรประสิทธิ์ เป็นต้น และเจ้าสัวที่เคยเข้ารับการศึกษจากโรงเรียนกรุงเทพคริสเตียน เช่น นายอนันต์ กาญจนพาสน์ นายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ นายศิริชัย บุตุกุล นายบุญชัย เบญจรงค์กุล ฉะนั้นจึงถือได้ว่าทั้งสามโรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนชั้นนำในระดับเดียวกัน และส่วนสุดท้ายซึ่งเป็นส่วนน้อยซึ่งค่อนข้างกระจุกกระจาย คือ จบการศึกษาจากโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนเอกชนทั้งในกรุงเทพและท้องถิ่น ดังนั้นจึงอาจแสดงแบบแผนการสร้างทุนในรูปของการรับประกันของนักธุรกิจที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาและหรือมัธยมศึกษาได้ดังนี้

ภาพ 4.3 แบบแผนการสร้างทุนที่อยู่ในรูปการศึกษาของนักธุรกิจรุ่นที่ 1 และ 2

การศึกษาของนักธุรกิจผู้ประสบความสำเร็จด้วยตนเองในฐานะรุ่นที่หนึ่ง ที่ล้วนแล้วแต่จบการศึกษาระดับประถมและมัธยมจากประเทศจีน แตกต่างจากผู้ที่เกี่ยวข้องการเป็นนักธุรกิจจนประสบความสำเร็จในฐานะทายาทของตระกูลรุ่นที่สอง สาม และสี่ อย่างเห็นได้ชัดเจน โดยเฉพาะในรุ่นที่สามและสี่ ที่เกือบทุกคนจบการศึกษาในระดับอุดมศึกษาจากต่างประเทศ และเป็นจำนวนมากที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท สิ่งนี้ไม่เพียงแต่สะท้อนถึงการเรียนรู้ในความสำเร็จของการศึกษาในฐานะทุนวัฒนธรรมที่มีความสำคัญ แต่ยังแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาคณะอักษรในคุณค่าของภาษา กล่าวคือ สำหรับนักธุรกิจรุ่นที่หนึ่งที่อพยพมาจากประเทศจีน จะได้รับการศึกษามาจากประเทศจีน ในขณะที่นักธุรกิจรุ่นที่สองบางส่วนก็ยังคงได้รับการศึกษาจากโรงเรียนจีน เนื่องจากบิดามารดาเห็นความสำคัญของภาษาจีนจึงส่งบุตรหลานไปศึกษาในโรงเรียนจีน ตามแต่กำลังทรัพย์และค่านิยมของแต่ละครอบครัว แต่ในขณะที่รุ่นที่สามและรุ่นที่สี่พบว่ามีเพียงคนเดียวที่ยังคงได้ศึกษาในโรงเรียนจีน คือ นายคิลก มหาดำรงกุล นอกเหนือจากนั้นได้รับการศึกษาจากโรงเรียนมิชชันนารีและเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาที่ต่างประเทศเกือบทั้งสิ้น แนวโน้มในด้านสถานศึกษานี้มีความสำคัญ เพราะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าชาวจีนที่เข้ามาอาศัยอยู่

ในประเทศไทยและพอที่จะมีทุนเศรษฐกิจอยู่บ้าง ได้เรียนรู้ถึงความสำคัญของภาษาอังกฤษและสถานศึกษา ว่ามีผลต่ออนาคตของบุตรหลานและของตระกูล เพราะจะเป็นสิ่งที่เอื้อและสนับสนุนต่อการดำเนินชีวิตและการประกอบธุรกิจใดๆ เพื่อสืบทอดคุณลักษณะที่อาจเรียกได้ว่าเป็นพรสวรรค์ของชาวจีน คือการทำการค้าขาย

(4) *กลุ่มนักการเมือง* ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองข้าราชการทหารและข้าราชการพลเรือนคือกลุ่มบุคคลหลักที่เข้าไปใช้อำนาจทางการเมืองไม่ว่าจะด้วยการปฏิวัติ การรัฐประหารหรือการแต่งตั้ง คุณสมบัติทางด้านการศึกษาของเหล่าข้าราชการไม่เคยถูกตั้งข้อสงสัย เพราะส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัย โรงเรียนนายร้อยๆ และโรงเรียนเตรียมทหารแทบทั้งสิ้น ในขณะที่ระดับการศึกษาของบุคคลที่เป็นนักการเมืองอาชีพมักไม่ค่อยสูงนัก โดยนักการเมืองส่วนใหญ่ได้เข้าจากการเป็นผู้รับเหมาที่จบการศึกษาระดับประถมสี่ แต่นักการเมืองบางคนที่จบการศึกษาระดับสูง เนื่องจากบิดาเป็นนักการเมืองในพื้นที่และมีทุนเศรษฐกิจ เช่น คุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ บิดา คือ นายสุรินทร์ มาศดิตถ์ นักการเมืองท้องถิ่นชั้นนำ หรือในบางกรณีบิดาอาจเป็นชนชั้นนำในด้านใดด้านหนึ่งและมีทุนเศรษฐกิจเช่นกัน เช่น นายธารินทร์ นิมมานเหมินท์ บุตร นายไกรศรี นิมมานเหมินท์ จึงสามารถส่งบุตรหลานของตนไปศึกษาต่างประเทศได้

รัฐธรรมนูญอันเกิดจากการปฏิรูปการเมืองปี 2540 ได้กำหนดให้สมาชิกสภาผู้แทนทุกคนต้องจบการศึกษาระดับปริญญาตรี ทำให้นักการเมืองโดยทั่วไปจำเป็นต้องจบการศึกษาระดับปริญญาตรี ไม่ว่าจะด้วยหลักสูตรใด สถาบันการศึกษาใด แต่นักการเมืองที่จัดเป็นชนชั้นนำตามกรอบคิดของบุรีดิเออจะมีคุณสมบัติในด้านการศึกษาแตกต่างออกไปอย่างมาก ตัวอย่างนักการเมืองชั้นนำ เช่น

ศ.มารุต บุนนาค ตระกูลฝ่ายบิดาคือ ตระกูลบุนนาค บิดาคือพระสุทธิสารวินิจฉัย (มะลิ บุนนาค) สำเร็จวิชากฎหมายเป็นเนติบัณฑิตไทยเมื่อปี พ.ศ. 2456 เมื่ออายุเพียง 17 ปี และเคยรับราชการอยู่ในกระทรวงยุติธรรม ตระกูลฝ่ายมาราคือตระกูลเวภาระ โดยผู้เป็นตาของ ศ. มารุต บุนนาค คือ ขุนหลวงพระยาไกรสี (เปล่ง เวภาระ) เป็นคนไทยคนแรกๆ ที่ไปเรียนกฎหมายสำเร็จเป็นเนติบัณฑิตอังกฤษ จากสำนักมิดเดิลเทมเปิล กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ เมื่อปี 2430 และเป็นผู้กราบบังคมทูลถวายความเห็นต่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ทรงตั้งโรงเรียนกฎหมายขึ้นในปี พ.ศ. 2439 เพื่อรับเพาะผู้ที่จะมาทำหน้าที่เป็นตุลาการ โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ขุนหลวงพระยาไกรสียกรางวัลพระราชบัญญัติจัดการโรงเรียนกฎหมาย และแปลร่างนั้นเป็นภาษาอังกฤษเพื่อปรึกษาร่วมกันกับเจ้าพระยาอภัยราชา (ดร.โรแลนด์ ชัคมินส์) ที่ปรึกษาราชการแผ่นดินสยามสมัยนั้น ในที่สุดก็ได้จัดตั้งโรงเรียนกฎหมายเป็นผลสำเร็จ และขุนหลวงพระยาไกรสีได้เป็นอาจารย์สอนกฎหมายชุดแรกของเมืองไทย ร่วมกับกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์

สำหรับ ศ.มารุต บุณนาค จบจากโรงเรียนเทพศิรินทร์ จากนั้นเข้าเรียนในโรงเรียนเตรียมปริญญา รุ่น 5 (ต.มธก.รุ่น 5) สองปีกับหลักสูตรเตรียมปริญญา เรียนกฎหมายเบื้องต้น ภาษาฝรั่งเศส ภาษาลาติน คณิตและปรัชญา และจบการศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโท จากคณะนิติศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เคยเป็นนักกีฬารักบี้เสือสามรถของทีมรักบี้ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในด้านการทำงานหลังจากรับราชการที่กระทรวงเกษตรและกระทรวงยุติธรรมไม่กี่ปีก็ลาออกมาทำงานเป็นทนายความเกือบสามสิบปี จากนั้นได้ปี 2524 ได้ก้าวเข้าสู่การเป็นนักการเมือง เคยเป็นเลขานุการพรรคประชาธิปัตย์ สมาชิกวุฒิสภาสมาชิกสภาผู้แทนทั้งระบบ เลือกตั้งและระบบบัญชีรายชื่อ รัฐมนตรีว่าการหลายกระทรวง ประธานวุฒิสภา ประธานรัฐสภา ประธานตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ฯลฯ

จากรายละเอียดด้านการศึกษา ทั้งบิดาและตาของศ.มารุต บุณนาค ทั้งสองต่างจบการศึกษา ด้านกฎหมาย เป็นนักกฎหมายและรับราชการเป็นผู้พิพากษาอยู่ในกระทรวงยุติธรรม จึงน่าจะเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้ ศ.มารุต บุณนาค ศึกษาวิชากฎหมาย เพื่อมีโอกาสรับใช้สังคมส่วนรวมในด้านความยุติธรรมดังเช่นที่บิดาและตาเคยทำมา แต่การเข้ามาเป็นนักการเมืองแม้บทบาทและชื่อเสียงการเป็นทนายความจะมีความสำคัญ แต่การเกิดในตระกูลขุนนางที่เป็นชนชั้นนำที่มีทุน เศรษฐกิจและทุนวัฒนธรรม โดยบรรพบุรุษทั้งฝ่ายบิดามารดาต่างได้รับการศึกษาอย่างดี ศ.มารุต บุณนาค จึงได้รับการสืบทอดด้านการศึกษา และด้วยความรู้ความสามารถจากการศึกษาและการทำงาน เป็นแรงผลักดันที่ดีที่ทำให้มีโอกาสได้ค่อยๆ ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งสำคัญทางการเมืองจนกลายเป็นชนชั้นนำทางการเมือง ปัจจุบันมีตำแหน่งเป็น ส.ส.ระบบบัญชีรายชื่อและเป็นที่ปรึกษาอาวุโสของพรรคประชาธิปัตย์รวมทั้งเป็นประธานคณะกรรมการกฎหมายของพรรค

นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นอีกหนึ่งบุคคลที่อยู่ในกลุ่มชนชั้นนำทางการเมืองรุ่นใหม่ ที่แม้ช่วงอายุจะต่างจากศ. มารุต บุณนาค แต่ได้แสดงให้เห็นการสืบทอดความเป็นชนชั้นนำจากรุ่นสู่รุ่น ต้นตระกูลของนายอภิสิทธิ์เป็นชาวจีนที่อพยพเข้ามาในช่วงรัชกาลที่หกเข้ามารับราชการเป็นขุนนาง เป็นผู้ก่อตั้งโรงพยาบาลบาราคนราคร และยังคงเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข บิดานายอภิสิทธิ์คือ ศ.นพ. อรรถสิทธิ์ เวชชาชีวะ จบการศึกษาจากโรงเรียนอัสสัมชัญ และปริญญาตรีและปริญญาโทคณะแพทยศาสตร์จาก Guy's Hospital Medical School มหาวิทยาลัยลอนดอนประเทศอังกฤษ ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ เป็นราชบัณฑิตในสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ประยุกต์ ในทางการเมืองเคยเป็นสมาชิกวุฒิสภา และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข (แดมสิน รัตนพันธุ์, 2547:50)

นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นชนชั้นนำที่ทำงานอยู่ในสายการเมืองตั้งแต่อายุยังน้อย โดยเขามีทุนวัฒนธรรมโดยเฉพาะการศึกษาเป็นฐานสนับสนุนที่ดี กล่าวคือ นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เริ่มต้นการศึกษาระดับประถมที่โรงเรียนสาธิตจุฬาฯ จนถึงระดับชั้น ป.6 จากนั้นไปเข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนอัสสัมชัญ ซึ่งเป็นโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ของราชวงศ์อังกฤษอยู่ใกล้พระราชวังวินด์เซอร์ และ

เป็นโรงเรียนกินนอนเอกชนในกรุงลอนดอน และได้ชื่อว่าเป็นโรงเรียนตัวอย่างของผู้ค้ำองกฤษที่มีระเบียบเข้มงวดตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน จากนั้นได้สอบเข้าศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยและสำเร็จการศึกษาปริญญาตรีสาขาวิชาปรัชญา การเมือง และเศรษฐศาสตร์ (PPE: Politics, Philosophy and Economics) ด้วยระดับคะแนนเกียรตินิยมอันดับหนึ่ง จากมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด และปริญญาโทสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ดเช่นกัน และเมื่อกลับมาเมืองไทยก็สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีด้านนิติศาสตร์จาก มหาวิทยาลัยรามคำแหง

เมื่อพิจารณาตัวอย่างนักการเมืองชั้นนำระดับชาติโดยนำเอาทุนวัฒนธรรมของชนชั้นนำมาพิจารณา จะพบว่า การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งที่จะทำให้ความเป็นชนชั้นนำที่สืบทอดมาจากบิดาหรือบรรพบุรุษดำรงอยู่ในตัวบุคคลคนนั้น แต่จะแสดงออกและเห็นชัดเจนว่าได้ถูกสร้างและสืบทอดโดยสถานศึกษาร่วมกับครอบครัว เมื่อก้าวเข้าสู่สนามการเมือง การศึกษาจากสถาบันการศึกษาชั้นนำซึ่งประทับรับรองบุคคลว่าได้ผ่านกระบวนการสร้างและผลิตซ้ำชนชั้นนำจะเป็นแรงส่งเสริมให้มีโอกาสได้เข้ารับตำแหน่งสำคัญๆ ง่ายและเร็วกว่าคนอื่น โดยอาจเริ่มจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง และค่อยไต่เต้าขึ้นไปเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวง และนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้เพราะชื่อเสียงของสถานศึกษาได้สร้างความน่าเชื่อถือทั้งในส่วนของความรู้เชิงวิชาการ และในส่วนของภาพลักษณ์ที่สร้างและผลิตซ้ำชนชั้นนำ ทำให้เกิดความมั่นใจได้ว่า การเลือกบุคคลที่มีพื้นฐานการศึกษาที่ดีและจากสถานศึกษาชั้นนำเข้าไปทำหน้าที่สำคัญทางการเมือง จะมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลดีกว่ารวมทั้งสามารถสร้างความน่าเชื่อถือจากบุคคลทั่วไปได้ดีกว่า อย่างไรก็ตาม นักการเมืองปัจจุบันได้ขยายไปยังนักธุรกิจ ข้าราชการ นักเคลื่อนไหว ฯลฯ ที่มีการศึกษาก่อนข้างดี และเริ่มมีแนวโน้มที่นักการเมืองรุ่นใหม่ จะจบการศึกษาจากต่างประเทศ ทุนที่อยู่ในรูปของการรับประกันของนักการเมืองระดับชาติโดยภาพรวมจึงเริ่มถูกยกให้ดูดีขึ้น

(5) *กลุ่มปัญญาชน* ปัญญาชนคือกลุ่มที่มีทุนวัฒนธรรมโดดเด่น คำว่าโดดเด่นในที่นี้มีความหมายแตกต่างจากคำว่าโดดเด่นของชนชั้นนำกลุ่มเจ้านายเชื้อพระวงศ์ ข้าราชการ และพ่อค้าขุนนางชาวจีน เพราะเป็นการศึกษาทางธรรม การรับประกันจึงแตกต่างออกไป ปัญญาชนในสังคมไทยประกอบไปด้วย เจ้านายราชสกุล พระ และสามัญชน ตัวอย่างเช่น

พระธรรมโกษาจารย์หรือพุทธทาสภิกขุ เริ่มบวชเรียนเมื่ออายุสี่สิบปีตามคตินิยมของชายไทย เดิมท่านตั้งใจจะบวชเพียงแค่สามเดือนแต่ปรากฏว่าท่านมีความสนใจความซาบซึ้งความรู้สึกเป็นสุขและสนุกในการศึกษาและเทศน์แสดงธรรม ทำให้ท่านไม่ยอมสึก จึงมุ่งศึกษาทางธรรมโดยสามารถสอบได้ นักธรรมเอก และเปรียญธรรม 4 ประโยค การสอบได้นักธรรมเอกและเปรียญ เป็นการได้รับการรับประกันจากหน่วยงานสงฆ์ที่ถูกจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ แต่การรับประกันในรูปแบบอื่นที่ปรากฏคือ การที่หนังสือที่ท่านเขียนถูกตีพิมพ์เผยแพร่ทั้งในประเทศและต่างประเทศ และหนังสือที่ท่านเขียนบางเล่มก็ได้รับรางวัล การสร้างสถานปฏิบัติธรรมที่มีผู้เข้าร่วม

ปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมาก แม้ปัจจุบันท่านจะมรณภาพไปแล้ว ผู้สนใจเข้าร่วมปฏิบัติธรรมก็ยังคงมีจำนวนมาก และการรับประกันจากหน่วยงานทั้งในและนอกประเทศ เช่น องค์การยูเนสโกยกย่องเชิดชูให้ท่านเป็นบุคคลสำคัญของโลก เหล่านี้คือทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของการรับประกันที่นอกเหนือจากการศึกษา

พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2545) เกิดในครอบครัวที่ไม่ร่ำรวยนัก บิดามารดามีอาชีพค้าขาย ท่านเป็นนายอำเภอ แต่เป็นคนที่ชอบอ่านหนังสือจึงเริ่มเรียนหนังสือจากแม่และยาย เข้าเรียนชั้นประถมที่โรงเรียนวัดในจังหวัดอุทัยธานี แต่เนื่องจากครอบครัวไม่สามารถส่งให้เรียนต่อในโรงเรียนได้จึงบวชเณรเพื่อศึกษาหาความรู้จากทางธรรมจนจบเปรียญ 5 ประโยค และสอบได้ที่หนึ่งของประเทศไทย ถึงแม้หลวงวิจิตรวาทการจะเกิดในชนบทแต่ไม่ได้รับรู้หรือสัมผัสชีวิตในชนบทเท่าใด เพราะบิดามารดาให้หัดอ่านเขียนหนังสืออยู่ที่บ้าน และแม้จะเคยบวชเรียนแต่เป็นการบวชเรียน โดยมีเป้าหมายเพื่อเตรียมเข้ากรุงเทพเพื่อศึกษาพระปริยัติธรรมที่วัดมหาธาตุ ในแง่หนึ่งจึงเห็นถึงบทบาทของวัดในการให้ความรู้และการศึกษา ความรู้ในที่นี้ไม่ใช่แค่ความรู้ทางธรรม แต่หมายถึงความรู้ทางโลก และภาษา เช่น ภาษาบาลี ฯลฯ ด้วย

หลังจากลาสิกขาบทหลวงวิจิตรวาทการ ได้เรียนกฎหมายไทย สอบได้ภาค 1 และได้เข้ารับราชการในกระทรวงการต่างประเทศ และด้วยความเป็นคนขยันหมั่นเรียนรู้ เชื่อมั่นในตนเอง ทะเยอทะยาน บวกกับมีปมด้อยเรื่องความยากจน จึงทำให้หลวงวิจิตรวาทการสามารถฝ่าฟันจนได้เรียนกฎหมายและรัฐศาสตร์ที่ประเทศฝรั่งเศส จากนั้นได้ไปทำงานประจำอยู่ที่สถานทูตไทย กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส และได้ศึกษาวิชาการต่างๆ เพิ่มเติม โดยเฉพาะภาษาหลวงวิจิตรวาทการมีความสามารถทางภาษาอย่างมาก คือมีความรู้ในภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาบาลี ภาษาเยอรมัน อิตาลี สเปน โปรตุเกส ภาษากรีกและภาษาละติน

สายชล สัตยานุรักษ์ (2545) กล่าวว่า การอ่านหนังสือและการศึกษาหาความรู้ในทัศนะของหลวงวิจิตรวาทการ เป็นช่องทางสำคัญที่จะนำไปสู่ความก้าวหน้าในชีวิต โดยเฉพาะการศึกษาด้านอักษรศาสตร์ เพราะจะทำให้สติปัญญาเฉียบแหลมยิ่งกว่าวิชาการด้านอื่น และการที่ท่านเลือกทำงานที่กระทรวงการต่างประเทศก็เพราะว่าจะเป็นช่องทางที่ทำให้ท่านมีโอกาสเดินทางไปศึกษาหาความรู้ที่ต่างประเทศ มีโอกาสใช้ความรู้เพื่อสร้างความก้าวหน้าในตำแหน่งการงาน อันเป็นสิ่งที่แสดงถึงความมั่งคั่งใหญ่ไฝ่สูงในชีวิตและการทำงานเป็นอย่างมาก

นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์ ได้รับการศึกษาชั้นประถมและชั้นมัธยมจากโรงเรียนอัสสัมชัญศึกษา ซึ่งเป็นโรงเรียนเอกชนที่มีชื่อเสียงด้านวิชาการ ครูอาจารย์มีทัศนะทางการเมืองแบบอนุรักษนิยมและครอบครัวเองก็มีความสัมพันธ์กับเจ้านายมาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ นายสุลักษณ์จึงมีความคิดแบบอนุรักษนิยม จากนั้นจึงไปศึกษาระดับปริญญาตรีทางด้านประวัติศาสตร์และปรัชญาที่ Saint David's College เมือง Lampeter มหาวิทยาลัยแห่งเวลส์ การทำหน้าที่ของปัญญาชนนั้นเนื่องจากสุลักษณ์เป็นปัญญาชนที่จบการศึกษาจากต่างประเทศ จึงทำให้เขามีโอกาสได้รับทุนสนับสนุนจากองค์กร

ต่างๆ ไปเผยแพร่ความคิดอุดมการณ์ ในขณะที่ปัญญาชนที่ไม่มีหรือมีความรู้ภาษาอังกฤษน้อยก็จะไม่ได้โอกาสนี้

จิตร ภูมิศักดิ์ (วีระศักดิ์ จันทร์สงแสง, 2549; ทวีป วรดิถ, 2546) เริ่มต้นการศึกษาชั้นประถมที่โรงเรียนประจำจังหวัดกาญจนบุรี ชั้นมัธยมที่โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดสมุทรปราการ โรงเรียนเบญจมบพิตร และโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ตามลำดับ และศึกษาระดับปริญญาตรีที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จิตรมีความสามารถในด้านภาษามากเชี่ยวชาญทั้งภาษาฝรั่งเศส ภาษาบาติ ภาษาสันสกฤต ภาษาเขมร ได้เขียนพจนานุกรมภาษาละหุ (มุเซอ) มีความรู้เป็นอย่างดีในด้านประวัติศาสตร์

ตัวอย่างปัญญาชนข้างต้น ได้พิสูจน์ให้เห็นว่า การศึกษา ความสามารถทางภาษา ความรู้ในทางธรรม และความรอบรู้ บวกกับทุนที่อยู่ในตัวบุคคล เช่นการชอบอ่านหนังสือ การมีความสามารถทางภาษา ความกล้าคิดกล้าแสดงออก ฯลฯ เป็นสิ่งที่สามารถสร้างบุคคลที่อาจไม่ได้เกิดในตระกูลที่มีตำแหน่งในพื้นที่สังคมดังเช่นหลวงวิจิตรวาทการ และจิตร ภูมิศักดิ์ ให้สามารถเป็นปัญญาชนชั้นนำได้ ในขณะที่สุดท้าย ศิวรักษ์ ซึ่งโดยครอบครัวและตัวเขาเองมีสายสัมพันธ์กับเจ้านาย จบการศึกษาจากต่างประเทศ จึงมีพื้นที่ให้แสดงออกถึงการทำหน้าที่ปัญญาชนทั้งในประเทศและนอกประเทศได้มากกว่า ความรู้และการศึกษาที่เป็นทุนวัฒนธรรมจึงสามารถสร้างคนธรรมดาให้กลายเป็นชนชั้นนำผ่านสื่อที่แสดงออกซึ่งความคิดได้ ดังเช่นที่หลวงวิจิตรวาทการได้กล่าวไว้ว่า

“ไม่เป็นการยากถ้าหากเกินไปเลยที่จะสร้างความเด่นความสำคัญให้แก่ตัวเอง ขอแต่เพียงให้มีความมั่งคั่งใหญ่ไผ่สูงในการทำงาน และสร้างความดีเด่นของตนด้วยงาน”(คณะรัฐมนตรี, 2505: 51 อ้างใน สายชล สัตยานุรักษ์, 2545: 5)

กล่าวโดยสรุปสำหรับการศึกษาในระบบ สถานศึกษาชั้นนำไม่ว่าจะในประเทศหรือนอกประเทศ เป็นโรงเรียนหรือวัง จึงมีภาระที่หนักหน่วงในการส่งสารบางอย่างเพื่อที่จะแสดงออกถึงสิ่งที่ผู้ปกครอง ชนชั้น และตัวสถานศึกษาเองคาดหวัง อาจโดยชัดเจนหรือโดยนัยไปสู่เด็กนักเรียน อันอยู่อาจในรูปวัตถุ วิธีชีวิต ธรรมเนียม ฯลฯ ด้วยการผลิตซ้ำนักเรียนให้กลายเป็นตัวแทนของบุคคลที่มาจากระดับชั้นนำ เมื่อใดก็ตามที่ชนชั้นนำตระหนักในความเป็นชนชั้นนำของตัวเอง เมื่อใดก็ตามที่ประชาชนทั่วไปตระหนักถึงความเหนือกว่าของชนชั้นนำ นั่นหมายความว่า ภารกิจของสถานศึกษาในส่วนนี้ประสบความสำเร็จ

3. **ทุนที่อยู่ในรูปวัตถุ** เช่นงานเขียน หนังสือ เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย อาหาร ของสะสม เครื่องราชอิสริยาภรณ์ สิ่งก่อสร้างหรือสิ่งปลูกสร้างเช่น วัด สะพาน อนุสาวรีย์

(1) **กลุ่มเจ้านายเชื้อพระวงศ์ ลูกหลานราชสกุล** ในอดีตการบริหารราชการแผ่นดินเป็นเรื่องของพระมหากษัตริย์และเชื้อพระวงศ์ วัตถุที่แสดงออกซึ่งผลงาน การทำงาน ความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ จึงถูกแสดงออกทั้งในรูปของลายพระหัตถ์ หรืออาจถูกพิมพ์ในรูปของการประชุมปาร์ติเมนต์จดหมาย เอกสารส่วนพระองค์ หนังสือ ฯลฯ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่าทั้งต่อลูกหลานในราชสกุลและกับคนทั่วไปและวงวิชาการอย่างมาก สำหรับเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย อาหารชาววัง ของสะสมที่หายาก วังที่ประทับที่มีการประดับตกแต่งอย่างประณีตงดงาม หรืออาจมีแบบการก่อสร้างแบบไทยประยุกต์กับแบบตะวันตก ฯลฯ เหล่านี้คือทุนที่อยู่ในรูปของวัตถุ ที่ถูกสร้างจากความต้องการสร้างความแตกต่างจากชนชั้นอื่นที่อยู่ในลำดับที่ต่ำกว่า และความตระหนักในตนเองว่าเป็นชนชั้นที่สูงกว่า โดดเด่นกว่า มีทุนเศรษฐกิจที่มากกว่า เป็นความพยายามของ*ฮาบิตุส*ที่ถูกแสดงออกในรูปของวัตถุ

อนุสาวรีย์ แม้อุสาวรีย์จะเป็นสิ่งปลูกสร้างที่ต่างจากวัด และข้าวของเครื่องใช้ที่สร้างจากจากทุนทรัพย์ ต่างจากงานหนังสือ บทความ วรรณกรรมที่ถูกสร้างขึ้นจากผลที่เป็นการสร้างสรรค์ระหว่าง*ฮาบิตุส*กับการศึกษา แต่อุสาวรีย์ก็เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นจากเหตุแห่งการปฏิบัติของบุคคลนั้นๆ ที่สร้างการจดจำให้กับผู้คนไม่ต่างกัน เช่น การสร้างพระอนุสาวรีย์และพระอนุสรณ์สมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถเพื่อเป็นการรำลึกถึงพระองค์ตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น พระอนุสาวรีย์ กรมการบินพลเรือน พระอนุสาวรีย์ ค่ายจักรพงษ์ พระอนุสาวรีย์ โรงเรียนเสนาธิการทหารบก ถนนจักรพงษ์ โรงพยาบาลศิริราช ตึกจักรพงษ์ สภาอากาศ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตจักรพงษ์ภูวนารถ ถนนจักรพงษ์ กรุงเทพฯ เป็นต้น อนุสาวรีย์กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ที่กระทรวงยุติธรรม อนุสาวรีย์สมเด็จพระบรมราชชนกฯ ที่โรงพยาบาลศิริราช อนุสาวรีย์กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธินที่การรถไฟแห่งประเทศไทย อนุสาวรีย์กรมพระยาดำรงราชานุภาพที่กระทรวงมหาดไทย อนุสาวรีย์กรมพระจันทบุรีนฤนาถที่กระทรวงพาณิชย์ อนุสาวรีย์กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการที่กระทรวงการต่างประเทศ อนุสาวรีย์กรมพระยาชัยนาทนเรนทรที่กระทรวงสาธารณสุข อนุสาวรีย์กรมพระนเรศวรฤทธิ์ที่กองบัญชาการตำรวจนครบาล ฯลฯ

(2) **กลุ่มขุนนางข้าราชการ** ที่มีอำนาจและทุนทรัพย์มาก มักจะสละทรัพย์ช่วยในการบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่างๆ โดยเฉพาะในช่วงรัชกาลที่สามและที่สี่ เมื่อบูรณะแล้ววัดดังกล่าวจึงมักได้รับการพระราชทานชื่อจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในเวลานั้น ทั้งนี้ชื่อวัดมักเป็นชื่อของผู้ที่ช่วยบูรณปฏิสังขรณ์และได้กลายเป็นวัดประจำตระกูลนั้นๆ ต่อมา ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดที่สุดคือ วัดประจำตระกูลขุนนาง ซึ่งมีอยู่ด้วยกันหลายวัด เนื่องจากในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์มีการบูรณปฏิสังขรณ์วัดมาก จึงเกิดมี*ประเพณี*ของการสร้างวัดในที่ดินของคนขึ้น และกลายเป็นวัด

ประจำตระกูล วัดที่ถือเป็นวัดประจำตระกูลขุนนางคือวัดประยุรวงศาวาสและวัดพิชยญาติการาม สองวัดนี้มีประวัติความเป็นมาคู่เคียงกันเป็นวัดที่วัดน้อง โดยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่สามทรงพระราชทานชื่อให้ทั้งสองวัด

วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ สร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2371 ที่บริเวณสวนกาแฟซึ่งมีอาณาเขตติดกับบ้านสมเด็จพระยาฯ ต่อมาในปีพ.ศ. 2375 ได้ถวายเป็น พระอารามหลวง และพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานว่า วัดประยุรวงศาวาส ชาวบ้านเรียกว่า วัดรั้วเหล็ก เพราะมีรั้วเหล็กเป็นกำแพงวัดอยู่เป็นบางช่วง สมเด็จพระยาบรมมหา ศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ได้สร้างพระเจดีย์ทรงกลมองค์ใหญ่ ถือว่าเป็นเจดีย์แบบลังกาคองค์แรกใน สมัยรัตนโกสินทร์ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ห้าได้สร้างโรงเรียนหนังสือไทยที่ข้างพระเจดีย์ใหญ่ ชื่อว่า โรงเรียนไทยประยูรวงศ์ และโรงเรียนพระปริยัติธรรม ให้ชื่อนามศาลาว่า "พรินปริยัติธรรมศาลา" และเพื่อให้เป็นวัดประจำตระกูลขุนนางสายนี้เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) ได้ประชุมพี่น้อง สกุลขุนนางตั้งเป็นญาติสมาคมและอัญเชิญอัฐิของบรรพบุรุษในสายนี้มาประดิษฐานไว้ในวิหาร

วัดพิชยญาติการามวรวิหาร ตั้งอยู่ริมคลองบ้านสมเด็จพระยา เขตคลองสาน เดิมเป็นวัด ร้าง สมเด็จพระยาบรมมหาพิไชยญาติ (ทัต บุนนาค) เมื่อครั้งมีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาศรีพิพัฒน์ ราชโกษาได้ปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ประมาณ ในรัชกาลที่สามเนื่องจากสมเด็จพระยาองค์น้อย ขณะนั้นเป็นจางวางพระคลังสินค้า มีเรือสำเภาค้าขายกับจีน จึงได้นำอับเฉาเรือ กระเบื้องสี และหิน มาจากจีน สถาปัตยกรรมวัดนี้มีลักษณะแบบไทยผสมจีน ซึ่งเป็นแบบพระราชนิยมในสมัยนั้น เมื่อ บูรณะวัดเสร็จแล้ว ได้น้อมเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่สามทรง พระราชทานนามว่าวัดพระยาญาติการาม ในสมัยรัชกาลที่สี่ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เปลี่ยนชื่อวัดใหม่เป็น "วัดพิชยญาติการาม" คนทั่วไปเรียกว่า "วัดพิชยญาติ" พระบาทสมเด็จพระ จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานตำแหน่งเก๋งมาประดิษฐานไว้ ๑ หลัง (ปัจจุบันนี้ไม่เหลืออยู่แล้ว) พระศาสนโสภณ (อ่อน) ได้ปฏิสังขรณ์เสนาสนะและสร้างตึกสองชั้นขึ้นอีกสองหลังใช้เป็น โรงเรียน ชื่อว่าโรงเรียนสุขุมาลัย เพราะสมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า สุขุมามารศรี พระอัครราชเทวี โปรด ให้สร้างอุทิศไว้ในพระพุทธศาสนา เดิมเป็นโรงเรียนภาษาบาลีต่อมาได้สอนหนังสือไทย ปัจจุบันนี้ สอนภาษาบาลีตามเดิม วัดพิชยญาติการามได้รับการปฏิสังขรณ์หลายครั้งทั้งโดยคนในตระกูล ขุนนางเอง โดยเจ้านาย คือ สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต หรือโดย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่หกและสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ที่ พระราชทานทรัพย์ช่วยปฏิสังขรณ์ และโปรดให้บอกบุญแก่พี่น้องสกุลขุนนางและผู้มีจิตศรัทธาโดย เสด็จพระราชกุศล และได้โปรดให้จารึกนามติดหน้ากุญแจทุกห้อง ดังปรากฏอยู่ทุกวันนี้

นอกจากวัดประจำตระกูลขุนนาง ยังมีวัดคูหาสวรรค์ที่เป็นประจำตระกูล ณ ตะกั่วทุ่ง วัด กัลยาณมิตรที่วัดประจำตระกูลกัลยาณมิตร

การรับราชการ ยังทำให้ข้าราชการเป็นกลุ่มที่มีโอกาสได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์มากกว่า

กลุ่มอื่นๆ โดยเครื่องราชฯ สำหรับข้าราชการแบ่งออกเป็นสองชั้น คือ ชั้นมณฑลไทย และชั้นข้างเผือก และสำหรับข้าราชการที่โดดเด่นอย่างมากและได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็จะมีโอกาสอย่างมากที่จะได้รับการแต่งตั้งเข้าไปดำรงตำแหน่งเป็นองคมนตรี โดยจะมีโอกาสอย่างมากที่จะได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ฝ่ายใน คือ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นจุลจอมเกล้า โดยทั้งสตรีและบุรุษที่ได้รับเครื่องราชฯ ชั้นนี้ถือได้ว่ามีความแตกต่างจากผู้ที่ได้รับชั้นรองลงไปจากนี้ เพราะจัดได้ว่าเป็นบุคคลที่ทำคุณงามความดี ทำคุณประโยชน์ต่อเจ้านายเชื้อพระวงศ์ และพระมหากษัตริย์ โดยสตรีจะมีค่านำหน้าที่ที่เป็นกลายเป็นทุนสัญลักษณ์ที่ชัดเจน คือ คุณหญิง และท่านผู้หญิง

3) *กลุ่มพ่อค่านักธุรกิจ* ผู้มีทุนเศรษฐกิจมากมักแปลงทุนเศรษฐกิจเป็นวัตถุเพื่อสร้างการจดจำให้กับคนทั่วไป และเพื่อเป็นวัตถุสืบทอดให้กับบุตรหลานต่อไป ชนชั้นนำกลุ่มนี้จึงเป็นกลุ่มที่มีทุนในรูปวัตถุที่แสดงออกให้คนทั่วไปในรับรู้มากที่สุดกลุ่มหนึ่ง

ความมั่งคั่งของพ่อค่านักธุรกิจถูกแสดงออกอีกทางหนึ่งผ่าน*การกระทำประโยชน์* เพื่อสังคม การทำสาธารณกุศลทั้งเพื่อคนเชื้อสายจีนด้วยกันเองและเพื่อคนในสังคมไทยโดยรวม ในงานของสายชล สัตยานุรักษ์ (2546) ได้กล่าวว่า ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงพยายามสร้างอัตลักษณ์จีนโดยเน้นความสามัคคีต่อราชการและเน้นส่วนดีของชาวจีน เช่นการที่ทรงเรียกรายเงินจากชาวจีนเพื่อใช้ในกิจการที่รัฐไม่มีงบประมาณ เช่น การปรับปรุงวังหน้าเพื่อเป็นพิพิธภัณฑ์ ซึ่งส่งผลต่ออัตลักษณ์จีนให้กลายเป็นกลุ่มคนที่คอยช่วยเหลือผู้อื่น หรือในพระนิพนธ์จดหมายเหตुरายวันเพื่อพิมพ์เผยแพร่ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพความตอนหนึ่งว่า “...พวกกรรมการจีนและจีนผู้ดีในเมืองจะเชิงเทรา ได้ออกเงินช่วยราชการรวมเป็นเงิน 70 ชั่ง ...”(สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, ร.ศ.119 อ้างในสายชล สัตยานุรักษ์, 2546: 298)

สิ่งก่อสร้างไม่ว่าจะเป็นวัด สะพาน อนุสาวรีย์ โรงทาน โรงเจ ศาลเจ้า ฯลฯ ที่พ่อค่านายทุนจีนผู้มีทุนเศรษฐกิจจำนวนมาก สร้างเพื่อเป็นสาธารณะประโยชน์แก่สังคม ตัวอย่างเช่น อาคารตั้งต้นตระกูลโสภณนคร ได้ใช้เงินทุนของตนเองสร้างสะพานข้ามคลองสามเสนถวายรัชกาลที่ห้าชื่อ สะพานโสภณ จีนเถียน ต้นตระกูลโชติกเสถียรเป็นประธานสร้างพระที่นั่งเวหาศจำรูญในพระราชวังบางปะอินถวายรัชกาลที่ห้า เป็นกรรมการจัดตั้งโรงพยาบาลศิริราช ทำการบูรณปฏิสังขรณ์วัดฉิมพลีและต่อมาได้รับพระราชทานชื่อวัดจากรัชกาลที่ห้า และปัจจุบันวัดนี้ได้กลายเป็นวัดประจำตระกูลโชติกเสถียร ยี่ก่องหรือขุนบานเบ็กบุรีรัตน์ ต้นตระกูลเดชะวิชัยบริจาคเงินสร้างถนนเดชะวิชัย และช่วยกลุ่มเพื่อนพ่อค้าจีนตั้งโรงเรียนจีนชื่อเหยอิงที่เขาวราช การสร้างถาวรวัตถุแม้จะเป็นสิ่งที่คนเป็นเจ้าสัวมักจะกระทำกัน แต่ถาวรวัตถุที่สร้างขึ้นมาถือเป็นทุนวัฒนธรรมที่จะสืบทอดต่อไปยังลูกหลานและในการรับรู้ของสังคมโดยไม่ต้องอาศัยยุทธศาสตร์ใดๆ อย่างไรก็ตามการสร้างทุนวัฒนธรรมเช่นนี้ได้จำเป็นจะต้องอาศัยเงินทุนจำนวนมาก ซึ่งในที่นี้

ก็จะเห็นถึงการเปลี่ยนรูปของทุนจากทุนเศรษฐกิจไปเป็นทุนวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจน

สำหรับกลุ่มนักธุรกิจ 55 ตระกูลที่เป็นตัวอย่างในการศึกษาส่วนนี้ โดยส่วนใหญ่ได้ทำคุณประโยชน์ด้วยการจัดตั้งองค์กร กองทุน มูลนิธิ การให้ทุน การริเริ่มก่อตั้งสถาบันการศึกษา ฯลฯ ดังรายละเอียดบางส่วนของการทำงานคุณประโยชน์ในตารางดังต่อไปนี้

ตาราง 4.8 ทุนวัฒนธรรมในรูปวัตถุของนักธุรกิจชาวจีน สรุปรจากธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบุลย์(2543, 2544)

ชื่อนักธุรกิจ	การทำงานคุณประโยชน์
ชิน โสภณพนิช	ก่อตั้งมูลนิธิชิน โสภณพนิช ห้องสมุดประชาชนชิน โสภณพนิช ร่วมก่อตั้งมูลนิธิปอเต็กตึ๊ง ฯลฯ
ศุภชัย อัมพช	ก่อตั้งมูลนิธิศุภชัย อัมพช
ธนินท์ เจียรวนนท์	สร้างโรงเรียนเจียรวนนท์อุทิศ ในถิ่นทุรกันดาร
บัญชา ลำซำ	ร่วมกับเพื่อนชาวจีนโพ้นทะเลสร้างโรงพยาบาล สร้างศาลาไคเซ็ทซันน์ /ผู้ริเริ่มก่อตั้งสถาบันศศิรินทร์
เทียม โชควัฒนา	มูลนิธิ ดร.เทียม โชควัฒนา
อรรถพร-อรรถพงษ์ สีนุดพงษ์	ก่อตั้งมูลนิธิสินุดพงษ์
สุมิตร เลิศสุมิตรกุล	ก่อตั้งมูลนิธิสุมิตร เลิศสุมิตรกุล ก่อตั้งกองทุนช่วยเหลือครอบครัวตำรวจตระเวนชายแดน ก่อตั้งกองทุนร้านค้าสหกรณ์ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สร้างโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน
บุญยง ว่องวานิช	ริเริ่มให้มีการก่อตั้งขบวนการสมาคมนักธุรกิจไทย และดำรงตำแหน่งนายกสมาคมหลายสมัย ก่อสร้างศูนย์วิจัยประสานกรรมฐานขบวนการสมาคมนักธุรกิจไทย
เฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์	ภรรยา คุณหญิงศศิมา ก่อตั้งมูลนิธิโสสะ และสหพันธ์สตรีนักธุรกิจและวิชาชีพแห่งประเทศไทย
พจน์ สารสิน	เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งสถาบัน AIT
ยอดย้ง เอื้อวัฒนสกุล	มอบที่ดินที่เป็นที่ตั้งของ ร.ร. เตรียมอุดม พัฒนาการ สร้างสวางคนิวาสนบ ที่ดินประมาณ 60 ไร่ และอุทิศให้กับสภาอากาศไทย ตั้งมูลนิธิอื้อจือเหลียง ห้องสมุดประชาชน สถานดูแลเด็กกำพร้า โรงพยาบาลประสานมิตร
สวัสดิ์ โอสธานุเคราะห์	สนับสนุนกิจกรรมทางสังคม-กีฬา การศึกษา การแพทย์-สาธารณสุข สร้างตึก ที่โรงพยาบาลจุฬาฯ ตั้งทีมฟุตบอลโอสธสภา
ตันฉิวเม้ง หวังหลี	ก่อตั้งหอการค้าไทยจีน บิดาได้จัดร่วมตั้งมูลนิธิปอเต็กตึ๊ง
เกษม จาติกวณิช	ผู้ก่อตั้งโครงการแก๊ซธรรมชาติ Far Eastern Economic Review ตั้งฉายาว่า "Energy Zarr"
ไกรศรี นิรมานเหมินทร์	มีส่วนร่วมในการจัดตั้งคณะบัญชีฯ จุฬาฯ และก่อตั้งม.เชียงใหม่
ศิริชัย บุลกุล	บิดาริเริ่มก่อตั้งสมาคมโรงสีไฟ เคยเป็นนายกสมาคมพาณิชย์จีน
อุเทน เตชะไพบุลย์	ก่อตั้งสมาคมแค้จิว หนึ่งในผู้ก่อตั้งมูลนิธิปอเต็กตึ๊ง ร.พ.และมูลนิธิร.พ.หัวเฉียว
ถาวร พรประภา	ตั้งมูลนิธิ ถาวร - อุษา พรประภา

เหล่านี้คือส่วนหนึ่งของคุณประโยชน์ที่นักธุรกิจชั้นนำได้สร้างเอาไว้ นอกจากนี้ที่กล่าวมานี้ ปัจจุบันเรายังเห็นนักธุรกิจและกิจการของนักธุรกิจบริจาค่น้ำ ผ่าห่ม เครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆ เมื่อประเทศและประชาชนต้องประสบภัยต่างๆ การกระทำนี้มีข้อสังเกตคือ ในแง่หนึ่งอาจมองได้ว่าเป็นผลสืบเนื่องจากการสร้างอัตลักษณ์จีนของสมเด็จพระยาจักรพรรดิราชานุกภาพ เป็นภาพลักษณ์ของผู้ใจบุญอีกแง่หนึ่งอาจมองได้ว่าเป็นเรื่องของการทำเพื่อสังคมของกลุ่มบุคคลที่มีทุนเศรษฐกิจมาก หรือในอีกแง่หนึ่งอาจมองได้ว่าเป็นเรื่องของการสร้างทุนทางสังคมไปพร้อมๆ กับการสร้างทุนสัญลักษณ์ให้เกิดขึ้นซึ่งเป็นผลดีทั้งผู้ให้และผู้รับ

สิ่งที่น่าสนใจคือ การสร้างคุณประโยชน์ของพ่อค่านักธุรกิจชาวจีน สามารถนำไปสู่การได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ซึ่งโดยปกติแล้วผู้ที่ได้รับเครื่องราชฯ คือ ผู้ที่ประกอบคุณงามความดีในราชการจึงมักจะเป็นข้าราชการ ฉะนั้นการได้รับเครื่องราชฯ สำหรับนักธุรกิจรวมไปถึงภรรยา ซึ่งจะมีคำนำหน้าว่าคุณหญิง จึงถือเป็นหนึ่งในทุนสัญลักษณ์ในคุณงามความดีอันเกิดจากความมั่งคั่ง พ่อค่านักธุรกิจชั้นนำและภรรยาที่ได้รับเครื่องราชฯ

เครื่องราชฯ ไม่ใช่สิ่งเดียวที่แสดงความเป็นตระกูลชั้นนำของนักธุรกิจชาวจีน และการพยายามเข้าใกล้สถาบันกษัตริย์ การได้รับพระราชทานเข็มเสื่อป่าของผู้นำตระกูลรุ่นที่ 1 ของตระกูลโอสถานนท์จากรัชกาลที่ 6 เพราะทรงพอพระราชหฤทัยที่ยากฤชณากลับที่ผู้นำตระกูลผลิต สามารถบำบัดโรคที่อกร่วงอย่างรุนแรงแก่ทหารได้ดี หรือ การได้รับพระราชทานตราครุฑ ก็เป็นวัตถุที่ถูกแสดงอย่างเด่นชัดถึงเกียรติภูมิของตระกูล และความพยายามเข้าใกล้สถาบันกษัตริย์ กล่าวคือ การได้รับพระราชทานตราครุฑถือเป็นพระมหากรุณาธิคุณที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะพระราชทานตามพระอัธยาศัย ผู้ที่ได้รับพระราชทานตราตั้งนอกจากช่างหลวงแล้ว มักเป็นผู้ประกอบการกิจการค้ากับราชสำนักและเป็นประโยชน์ต่อราชการงานแผ่นดินต่อมา ปัจจุบันได้ขยายการขอบเขตออกไปยังบริษัท ห้างร้าน ที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลหรือได้จดทะเบียนแล้วโดยชอบด้วยกฎหมาย ได้ทำการติดต่อกับกรมกองต่าง ๆ ในพระราชสำนักมาก่อน มีฐานะการเงินดี เป็นที่เชื่อถือของมหาชนมานานพอสมควร ประกอบการค้าโดยสุจริต ตั้งอยู่ในศีลธรรมและไม่เคยมีความผิดฐานทุจริตเป็นปฏิปักษ์ต่อความรู้สึกรักมหาชน (ประกาศกระทรวงวัง ลงวันที่ 21 กันยายน พุทธศักราช 2473 เรื่องตราตั้งห้าง และประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องระเบียบการพระราชทานตราตั้งห้าง ลงวันที่ 6 พฤษภาคม พุทธศักราช 2482) กิจการห้างร้านที่ได้รับพระราชทานตราครุฑ เช่น ห้างสรรพสินค้าเชลลทริตกิจการของตระกูลจิราธิวัฒน์ บริษัทสามารถกิจการของตระกูลวิไลลักษณ์ ธนาคารกรุงศรีอยุธยากิจการของตระกูลรัตนรักษ์ ธนาคารกสิกรไทยกิจการของตระกูลล้ำซ่า เมืองไทยประกันชีวิตกิจการของตระกูลล้ำซ่า บริษัทไทยประกันชีวิตธุรกิจของตระกูลไชยวรรณ ธุรกิจเครือเจริญโภคภัณฑ์ธุรกิจของตระกูลเจริญวนนท์ โอสถาสภากิจการของตระกูลโอสถานุเคราะห์ บริษัทเสริมสุขกิจการของตระกูลบูลสุข เป็นต้น

(4) ปัญญาชนคือกลุ่มที่มีทุนในรูปวัตถุโดดเด่นกว่ากลุ่มอื่นๆ โดยเฉพาะหนังสือที่เป็นวัตถุเผยแพร่วาทกรรม จะถูกสร้างเพื่อสื่อสารกับเครือข่ายทางความคิดอย่างต่อเนื่อง ปัญญาชนชั้นนำที่โดดเด่น จะมีผลงานออกมาเป็นจำนวนมากอย่างต่อเนื่อง เช่น สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ที่มีผลงานหนังสือและบทความออกมามากกว่าร้อยชิ้น ตั้งแต่ปี 2501 ปัจจุบันมีมูลนิธิ สำนักพิมพ์ และร้านหนังสือ ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นที่เผยแพร่วาทกรรม และที่รวมตัวของเครือข่ายทางความคิด นอกจากนี้ปัญญาชนบางคนยังมีผลงานที่ถูกตีพิมพ์และเผยแพร่ออกไปยังต่างประเทศ เช่น พุทธทาสภิกขุมีผลงานที่เป็นหนังสือเป็นจำนวนมาก เช่น แก่นพุทธศาสนา คู่มือมนุษย์ ตัวกูของกูบ้นย่อความ ธรรมโฆษณ์ ปฏิจสงมฺพบาทจากพระโอรุ้ พระพุทธเจ้าสอนอะไร พุทธประวัติจากพระโอรุ้ ภาษาคน-ภาษาธรรม อิทปปัจจยตา ฯลฯ และผลงานของท่านก็ได้ถูกเผยแพร่ออกไปยังต่างประเทศ โดยหนังสือของท่านกว่า 140 ได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษ และยังถูกแปลออกไปเป็นภาษาอื่นๆ อีก คือภาษาฝรั่งเศส ภาษาเยอรมัน ภาษาจีน ภาษาอินโดนีเซีย ภาษาลาว และภาษาดากาล็อค นอกจากหนังสือยังมีหนังสือพิมพ์ โดยท่านพุทธทาสได้ร่วมกับคณะธรรมทานออกหนังสือพิมพ์ 'พุทธศาสนา' รายสามเดือน ซึ่งถือเป็นหนังสือพิมพ์ทางพระพุทธศาสนาฉบับแรกของไทย โดยเริ่มตีพิมพ์เมื่อปี 2476 ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน มีการจัดพิมพ์การพิมพ์หนังสือ ชุด "ธรรมโฆษณ์" ซึ่งเป็นหนังสือที่รวบรวมปาฐกถาธรรม ที่ท่านแสดงไว้ในวาระต่างๆ นอกจากวัตถุที่เป็นสิ่งพิมพ์พุทธทาสภิกขุยังได้จัดตั้งสถานปฏิบัติธรรมสวนโมกขพลาราม และสวนโมกขณานาชาตอีกด้วย

ความเด่นชัดในการทำหน้าที่และความเป็นปัญญาชนชั้นนำ ทำให้ท่านพุทธทาสได้รับการยอมรับจากองค์กรและสถานศึกษาและรับรองความเป็นปัญญาชนชนด้วยรางวัล การเชิดชูเกียรติ และปริญญาคุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ได้แก่ หนังสือแก่นพุทธศาสนา ได้รับรางวัลชนะเลิศ หนังสือดีประจำปี พ.ศ. 2508 จากองค์การยูเนสโก การได้รับคัดเลือกเป็นบุคคลทำประโยชน์ฝ่ายบรรพชิตเนื่องในโอกาสสมโภชน์กรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี ได้รับรางวัลเป็นสัญลักษณ์เสาโอศก คุรุสภา ประกาศยกย่องเชิดชูว่าเป็นผู้ทำคุณประโยชน์อย่างสูงยิ่งต่อการศึกษาชาติ องค์การยูเนสโก ประกาศยกย่องให้ท่านพุทธทาสภิกขุเป็นบุคคลสำคัญของโลก ด้านส่งเสริมสันติธรรม สันติธรรม วัฒนธรรม ความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีของมวลมนุษย์ สำหรับปริญญาคุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ได้แก่ พุทธศาสตรคุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อักษรศาสตรคุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์สาขาปรัชญาและศาสนา จากมหาวิทยาลัยศิลปากร ปรัชญาคุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง ปริญญาคุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์สาขาครุศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปริญญาคุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์สาขาปรัชญา จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปริญญาคุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และศิลปศาสตรคุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากมหาวิทยาลัย

โดยสรุป การสร้างความแตกต่าง โดดเด่นจากบุคคลทั่วไปด้วยทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในตัวบุคคล จะเป็นสิ่งที่สร้างและสืบทอดไปได้ยากที่สุด เพราะเป็นเรื่องเฉพาะกลุ่ม เฉพาะชนชั้น คนที่จะมีทุนวัฒนธรรมในแบบเดียวกันได้จะต้องมีความสัมพันธ์ในทางใดทางหนึ่ง อาจด้วยการทำงาน หรือการแต่งงาน แต่หากมีการเลียนแบบทุนวัฒนธรรม สังคมภายนอกก็จะรับรู้และแยกคนที่เลียนแบบเป็นคนอีกกลุ่มอีกชนชั้นทันที ดังที่มีการแยกผู้คิดในสังคมไทยว่า ผู้คิดเก่า-ผู้คิดใหม่ ในขณะที่ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของการรับประกันและวัตถุประสงค์สร้างได้ง่ายกว่า หากมีทุนเศรษฐกิจ แต่การสร้างเพื่อให้ได้มา และเป็นທີ່ประจักษ์แก่สังคมว่าตนหรือตระกูลของตนเป็นชนชั้นนำ จำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการสร้าง ซึ่งบางครั้งอาจต้องใช้เวลาราวสองหรือสามรุ่นอายุ

4.1.3 กระบวนการสร้างทุนทางสังคม

การมีเครือข่ายความสัมพันธ์กับบุคคลต่างๆ สำหรับชนชั้นนำแต่ละกลุ่มอาจนำมาซึ่งการเอื้อประโยชน์ในแบบอย่างที่แตกต่างกัน คือ อาจนำมาซึ่งการเรียนรู้และการเลียนแบบการปฏิบัติ การวางตัว กิริยามารยา การพูด การใช้ภาษา ฯลฯ ซึ่งเป็นทุนที่อยู่ในรูปของ*ฮาบิตุส* อาจนำมาซึ่งการร่วมมือกันทางธุรกิจ ซึ่งจะนำมาซึ่งการเพิ่มทุนเศรษฐกิจ อาจนำมาซึ่งการเข้าไปมีตำแหน่งในสนามอื่น เช่น การแต่งงานระหว่างขุนนางหรือข้าราชการกับลูกหลานราชสกุล และอาจนำมาซึ่งทุนสัญลักษณ์และการมีตำแหน่งในพื้นที่สังคม เช่น การเผยแพร่ความคิด ความรู้ ดังปรากฏชัดในกลุ่มปัญญาชน

การนำเสนอการสร้างทุนทางสังคมของชนชั้นนำกลุ่มต่างๆ ในส่วนนี้ จึงจะนำเสนอผ่านวิธีการที่ชนชั้นนำใช้ โดยส่วนใหญ่ถูกสร้างผ่านสถานศึกษา การประกอบธุรกิจร่วมกัน การแต่งงาน และการเผยแพร่ความคิดความรู้

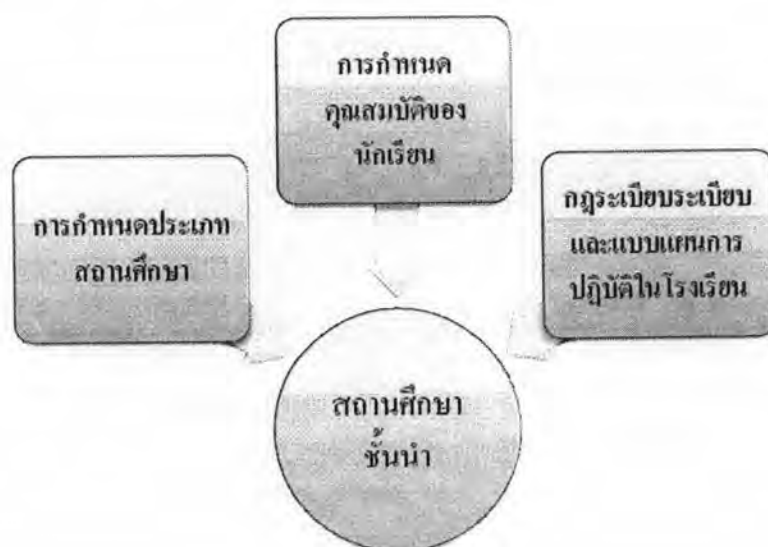
1) *สถาบันการศึกษา* สถานศึกษาชั้นนำที่มุ่งสร้างและผลิตซ้ำชนชั้นนำ ถือเป็นแหล่งเครือข่ายทางสังคมที่ดีที่สุดที่สามารถสร้างได้ตั้งแต่วัยเด็กผ่านโรงเรียน มหาวิทยาลัย และเมื่อเติบโตใหญ่ขึ้นผ่านสถาบันการศึกษาชั้นสูง (สถาบันการศึกษาชั้นสูงในประเทศฝรั่งเศสหรือในประเทศอื่นๆ มุ่งสร้างชนชั้นนำจากการเป็นผู้ที่พร้อมด้วยความรู้ ต่างกับวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรในประเทศไทยที่จัดตั้งขึ้นโดยมีเป้าหมายเฉพาะเพื่อประโยชน์ของกลุ่มข้าราชการทหารและพลเรือนในเรื่องเครือข่ายทางสังคม) ในเบื้องต้นสถาบันการศึกษาแต่ละแห่งจะกำหนดตำแหน่งของโรงเรียนในสนามด้วยการกำหนดประเภทของสถานศึกษา จากนั้นจึงกำหนดคุณสมบัติของนักเรียน ซึ่งเท่ากับเป็นการกำหนดคุณลักษณะของบิดามารดาและครอบครัว หมายความว่า นักเรียนทั้งหลายในโรงเรียนได้ถูกคัดสรรแล้วว่ามีความเหมาะสมที่จะได้รู้จักกัน นักเรียนที่มีทุนใกล้เคียงกันก็จะอยู่ในโรงเรียนเดียวกัน เพื่อนที่มีจึงเป็นคนที่อยู่หรือครอบครัวอยู่ในตำแหน่งสังคมใกล้เคียงกัน ไม่ปรากฏนักเรียนที่มีความแตกต่างกันมาก

"... Dulwich College ซึ่งเป็นทั้งโรงเรียนประจำและไปมา นักเรียนประจำถือว่าเด็กไปมาคนละชั้นกับตัว คือ ชั้นต่ำ ถึงกับถูกห้ามไม่ให้ไปพูดคุยกับเขาด้วย" (ม.จ.ภิศเดช รัชนี, 2545: 75)

และจากนั้นจึงทำหน้าที่สร้างทุนทางสังคมให้กับนักเรียนผ่านข้อกำหนดหรือข้อปฏิบัติ เพื่อให้ให้นักเรียนได้รู้จักกันและกัน อันจะเป็นผลดีทั้งต่อตัวนักเรียนเองและโรงเรียนในอนาคต เช่นที่ ม.จ.ภิศเดช รัชนี กล่าวถึงความสำคัญของการกินข้าวหอว่า

"...ถึงแม้เราจะสอบได้ได้ แต่กินข้าวที่หอ (hall) ไม่ครบเก้าเทอม เทอมละเท่านั้นเท่านั้นแล้ว ก็จะไม่ได้รับปริญญาจนกระทั่งกินข้าวให้ครบ การที่เขาทำเช่นนี้ ไม่ใช่เพราะนโยบายขายอาหาร แต่เขาคิดว่าการอยู่หอวิทยาลัย ไม่ใช่แค่เพียงเอาวิชาเข้าตัวอย่างเดียว ต้องเรียนรอบรู้เรื่องการอยู่ในสังคม รู้จักคบค้าสมาคมกับคนอื่น..." (ม.จ.ภิศเดช รัชนี, 2545: 110)

ทุนทางสังคมไม่ได้หมายความว่าเพียงแต่เครือข่าย แต่หมายความรวมทั้งการมีปฏิสัมพันธ์กับตำแหน่งต่างๆ ความโดดเด่นที่ถูกสร้างจากสถานศึกษา จากความสามารถทางการศึกษาจะช่วยให้บุคคลเรียนรู้ที่จะสร้างความโดดเด่น การอยู่ในตำแหน่งของความโดดเด่น และการสร้างบุคลิกภาพของความโดดเด่นไปพร้อมๆ กัน เช่น ที่โรงเรียนราชินีนักเรียนที่ศึกษาเล่าเรียนอยู่ในระดับดีเยี่ยม คือสอบได้ที่หนึ่งตลอด จะได้นั่งเรียน “โต๊ะทอง” เช่น หม่อมเจ้าหญิงสมรศรีโสภา เทวกุล ทรงเป็นนักเรียนที่เรียนได้ดีเยี่ยม สอบได้ที่หนึ่งตลอด จึงทรงได้นั่งเรียน โต๊ะทอง ซึ่งเป็นโต๊ะประจำตำแหน่งที่หนึ่งเสมอมา

ภาพ 4.4 แบบแผนการกำหนดตำแหน่งของสถานศึกษาในสนาม

สถาบันการศึกษาอีกประเภทหนึ่งที่มีส่วนอย่างมากในการสร้างชุมชนความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการระดับสูงที่จะเข้าไปทำหน้าที่เป็นหนึ่งในโลกการบริหารประเทศ คือ *วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร* ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงที่มีบทบาทอย่างมากในการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ ในช่วงแรกเริ่มเป็นสถาบันที่กลุ่มคนที่เป็นข้าราชการระดับสูงจากที่ต่างๆ ได้เข้ามาเรียนร่วมกัน ได้สร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กันเองระหว่างกรม กอง กระทรวงต่างๆ ปัจจุบันการสร้างความสัมพันธ์ได้ขยายกว้างออกไปยังภาคธุรกิจเอกชน ภาคการเมือง และประชาชนทั่วไป ทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายและมีปฏิสัมพันธ์กันในวงกว้างมากยิ่งขึ้น แต่คำว่าวงกว้างในที่นี้ก็ยังคงเป็นวงแคบที่จำกัดเฉพาะคนกลุ่มเล็กๆ กลุ่มหนึ่งอยู่ดี นอกจากนี้โรงเรียนเตรียมทหาร หรือโรงเรียนนายร้อยฯ เป็นตัวอย่างที่ดีที่แสดงให้เห็นว่า ยุทธศาสตร์การศึกษานำไปสู่การสร้างทุนทางสังคมได้อย่างแท้จริง

การทำหน้าที่ของวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ไม่ต่างจากโรงเรียนชั้นนำ คือ เริ่มจากการกำหนดตำแหน่งของสถาบันในสนาม ด้วยการกำหนดจุดมุ่งหมายของการจัดตั้งสถาบันว่ามีจุดมุ่งหมายเพื่อถ่ายทอดความรู้และฝึกอบรมให้แก่ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ทั้งฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือนเท่านั้น โดยหลักสูตรที่วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรเปิดให้ศึกษามีเป้าหมายเพื่อพัฒนาขีดความสามารถของนักศึกษาในการทำความเข้าใจกระบวนการกำหนดยุทธศาสตร์ชาติ รวมทั้งสถานการณ์เชิงลึกของประเทศในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมจิตวิทยา การทหาร และวิทยาศาสตร์/เทคโนโลยี การพลังงาน สิ่งแวดล้อม ซึ่งเนื้อหาเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่ในการบริหารประเทศของผู้บริหารระดับสูง จากนั้นจะทำการกำหนดคุณสมบัติของนักศึกษาว่าจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจ ที่จะเข้าถึงชั้นความลับทางราชการในระดับ"ลับที่สุด"และไม่เป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ ภายใต้หลักการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและสามารถประสานภารกิจได้อย่างแน่นแฟ้นในโอกาสข้างหน้า แต่ในระยะหลังได้มีการขยายกลุ่มเป้าหมายออกไปยังกลุ่มพนักงาน นักธุรกิจ และบุคคลทั่วไป กล่าวคือ นับตั้งแต่ปี 2532 เป็นต้นมาภาคเอกชนได้เริ่มมีบทบาทในการในภาคเศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศมากขึ้น วปอ.จึงได้เปิดหลักสูตร "การป้องกันราชอาณาจักรภาครัฐร่วมเอกชน" หรือ "ปรอ." เพิ่มเติมเพื่อชักจูงให้ภาคเอกชนเข้าร่วมกับภาครัฐบาลในการรักษาผลประโยชน์ของชาติให้ดีที่สุด ฉะนั้นนับตั้งแต่ปี 2532 เป็นต้นมาสถาบันการศึกษาแห่งนี้จึงได้ดำเนินการการศึกษาหลักสูตร "วปอ." และ "ปรอ." ควบคู่กันมาตลอด ต่อมาในปี 2546 วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรได้เปิดหลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักรภาครัฐ เอกชน และการเมือง (วปม.) ขึ้นเพื่อให้ให้นักการเมืองได้มีส่วนร่วมเข้ารับการศึกษาในลักษณะเดียวกันกับข้าราชการนักธุรกิจและบุคคลทั่วไป

คงได้กล่าวข้างต้นแล้วว่าคุณสมบัติของผู้ที่เข้าเรียนมีลักษณะที่เฉพาะเจาะจง คือมีทั้งคุณสมบัติทั่วไปและคุณสมบัติเฉพาะ *คุณสมบัติทั่วไป*ของทั้งข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ นักธุรกิจ และบุคคลทั่วไป ซึ่งถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีค่าสำคัญเป็นอย่างยิ่งคือ *จะต้องสำเร็จการศึกษา*

ระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า จะต้องเป็นผู้ได้รับความไว้วางใจที่จะเข้าถึงชั้นความลับของทางราชการระดับ 'ลับที่สุด'หรือเป็นบุคคลที่ได้ผ่านการตรวจสอบพฤติกรรมบุคคลจากหน่วยงานรัฐว่าไม่เป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ จะต้องเป็นผู้ได้รับความยินยอมให้เข้ารับการศึกษิตตามสายการบังคับบัญชา จากหัวหน้าส่วนราชการ หรือหน่วยงานระดับอธิบดี หรือเทียบเท่าขึ้นไป หรือผู้บริหารระดับสูงสุดขององค์กรหรือบริษัท และจะต้องมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง สามารถเข้ารับการศึกษิตได้ตลอดหลักสูตร โดยส่วนราชการต้นสังกัดพร้อมที่จะหาบุคคลอื่นปฏิบัติงานแทนในระหว่างเข้ารับการศึกษิต เนื่องจากต้องมีเวลาศึกษาไม่น้อยกว่าร้อยละ 75 ของเวลาการศึกษาที่วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรฯ กำหนดจึงจะได้รับการพิจารณาว่าสำเร็จการศึกษิต

นอกจากคุณสมบัติเบื้องต้นยังมีคุณสมบัติเฉพาะอีกกล่าวคือ คุณสมบัติสำหรับข้าราชการสำหรับนายทหารหรือนายตำรวจ จะต้องเป็นผู้ที่รับเงินเดือนอัตราตั้งแต่ชั้นพันเอก(พิเศษ) นาวาเอก(พิเศษ) นาวาอากาศเอก(พิเศษ) หรือ พันตำรวจเอก (พิเศษ) ขึ้นไป สำหรับข้าราชการพลเรือนข้าราชการกรุงเทพมหานคร พนักงานเทศบาล ข้าราชการรัฐสภาสามัญ จะต้องเป็นผู้ที่รับเงินเดือนตั้งแต่ระดับ 9 ขึ้นไป สำหรับข้าราชการตุลาการจะต้องเป็นผู้ที่รับเงินเดือนตั้งแต่ระดับ 3 ขึ้นไป สำหรับข้าราชการอัยการจะต้องเป็นผู้ที่รับเงินเดือนตั้งแต่ ระดับ 5 ขึ้นไป หรือสำหรับพนักงานรัฐวิสาหกิจ พนักงานองค์การของรัฐ พนักงานองค์การมหาชน จะต้องเป็นผู้ที่ดำรงตำแหน่งและรับเงินเดือนเทียบเท่าข้าราชการพลเรือนดังที่กล่าวไปข้างต้น โดยข้าราชการจะต้องมีอายุระหว่าง 48-53 ปี

คุณสมบัติเฉพาะสำหรับนักธุรกิจ คือจะต้องเป็นนักธุรกิจหรือพนักงานองค์การธุรกิจ มีสัญชาติไทย ประกอบธุรกิจที่ประสบความสำเร็จ และมีสถานภาพมั่นคง มีจรรยาบรรณในการประกอบกิจการ ไม่เคยประพฤดิเสียหายทางด้านธุรกิจ ด้านสังคม กฎหมาย และมีกิจกรรมร่วมมือกับภาครัฐในการเสริมสร้างความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ และมีอายุระหว่าง 45 -53 ปี สำหรับนักธุรกิจนอกจากหลักฐานการศึกษาแล้วจะต้องมีเอกสารรับรองตำแหน่งหน้าที่จากสถานประกอบการทางธุรกิจที่ตนเองทำงานอยู่ในปัจจุบัน หนังสือรับรองการจดทะเบียนหุ้นส่วนหรือสถานประกอบการนั้นๆ หนังสือบริคณห์สนธิ และเอกสารเกี่ยวกับธุรกิจที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน อย่างไรก็ตามสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ นักศึกษาที่ได้รับคัดเลือกจากภาคธุรกิจ ล้วนแล้วแต่เป็นผู้ที่ผ่านการพิจารณาแล้วว่ามีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจของประเทศ และการที่นักธุรกิจผู้นั้นได้เข้ารับการศึกษิตจะเป็นประโยชน์ให้มีความเข้าใจและสามารถประสานประโยชน์กับฝ่ายรัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และคุณสมบัติเฉพาะสำหรับบุคคลทั่วไป คือ เป็นผู้ที่ยังคงอยู่ในส่วนราชการ หน่วยงาน องค์กร หรือบริษัทที่ไม่ได้รับการจัดสรรที่นั่งศึกษาจาก สภา วปอ. และเป็นผู้ที่มีประสพการณ์ในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงแห่งชาติ ในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมจิตวิทยา การทหาร วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี การพลังงานและสิ่งแวดล้อม หรือเป็นบุคคลที่ทำประโยชน์ให้แก่สังคม และเป็นที่ยอมรับของสังคม และมีอายุระหว่าง 45 -53 ปี

อย่างไรก็ตาม ในการพิจารณาคุณสมบัติผู้เข้ารับการศึกษอาบรมไม่ว่าจะเป็นข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ นักธุรกิจ หรือบุคคลทั่วไป วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรโดยสภา วปอ. โดยมี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นประธานพิจารณา จะเน้นเฉพาะผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องและต้อง นำความรู้ไปใช้ประโยชน์จริงๆ เท่านั้น มิได้เปิดโอกาสให้แก่บุคคลทั่วไป เนื่องจากมีหลายเรื่องที่เป็นความลับของทางราชการ ซึ่งไม่มีความจำเป็นสำหรับบุคคลคนทั่วไป หลังจากพิจารณาแล้วสภา วปอ. จะนำรายชื่อบุคคลซึ่งได้ถูกพิจารณาแล้วว่ามีวุฒิภาวะทั้งทางด้านอายุ ตำแหน่งงาน และ ประสบการณ์ เสนอคณะรัฐมนตรีเพื่ออนุมัติ

ด้วยเงื่อนไขของการรับนักศึกษาเข้ามวกับกับการกำหนดว่าในแต่ละปีการศึกษาหรือแต่ละรุ่น จะมีตัวแทนจากหน่วยงานราชการหรือรัฐวิสาหกิจเพียงหน่วยงานละ 1 คนเท่านั้นที่จะเป็นตัวแทน เข้ารับการศึกษอาบรม ทำให้วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรกลายเป็นแหล่งรวมของบุคคลที่ได้รับการ เลือกสรรมาแล้วจากแต่ละหน่วยงาน บรรดานักศึกษาที่ถูกคัดเลือกมาก็จะมีโอกาสได้รู้จักกัน ข้ามหน่วยงานซึ่งจะเป็นการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์หรือทุนทางสังคมในแต่ละรุ่นได้เป็นอย่างดี เครือข่ายความสัมพันธ์ที่ว่านี้ออกจากจะเป็นประโยชน์ในทางราชการ ยังเป็นประโยชน์ในอนาคต โดยเฉพาะทางการเมืองอีกด้วย (โปรดดูรายชื่อตัวอย่างหน่วยงานต้นสังกัดของนักศึกษาวปอ.รุ่น 50 อันนำไปสู่การสร้างชุมชนช่วยความสัมพันธ์ระหว่างกันในอนาคตในภาคผนวก 2)

ภาพ 4.5 แบบแผนการกำหนดตำแหน่งของวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

เป้าหมายหนึ่งของการศึกษอาบรมในวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร คือ การสร้างทุนทางสังคม หรือเครือข่ายความสัมพันธ์ โดยปกติในแต่ละรุ่นเป้าหมายนี้ก็จะประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี เพราะในเบื้องต้นวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรก็ได้ทำหน้าที่ในการสร้างเครือข่ายในหมู่ข้าราชการทหารและข้าราชการพลเรือน แต่เมื่อมีหลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักรภาครัฐร่วม

เอกชน (ปรอ.) กลุ่มข้าราชการก็ได้เพิ่มเครือข่ายความสัมพันธ์กับกลุ่มนักธุรกิจ และกลุ่มบุคคลทั่วไปที่ได้รับการคัดเลือกแล้ว และในทางการเมืองเครือข่ายความสัมพันธ์ในหมู่ผู้เข้าเรียนก็เป็นสิ่งที่ถือได้ว่าบรรลุเป้าหมายของวปอ. ไม่ว่าจะ เป็นเครือข่ายภายในรุ่น หรือเครือข่ายข้ามรุ่น

สำหรับเครือข่ายของนักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรที่เข้าศึกษาในปีเดียวกัน แต่ต่างหลักสูตรก็ยังสามารถสร้างความสัมพันธ์เป็นเครือข่ายได้ เช่น การสร้างเครือข่ายของนักศึกษาที่เข้าศึกษาปี 2541 คือ หลักสูตรวปอ.รุ่น 41 และ ปรอ. รุ่น 11 หรือเรียกกันอย่างไม่เป็นทางการว่า วปอ. 4111 โดยพบว่าเป็นเครือข่ายที่มีความเชื่อมโยงกับการเมืองในช่วงเวลาต่อมา รายชื่อ วปอ.4111 ที่มีความเชื่อมโยงกับการเมือง ได้แก่ นายสุชน ชาลีเครือ พล.อ.ศิริชัย วัฒนศิริ พล. อ.เรืองโรจน์ มหาศรานนท์ ดร.บวรศักดิ์ อุวรรณโณ พล.ต.ท.จงรัก จุฑานนท์ อีกหนึ่งเครือข่าย คือการสร้างเครือข่ายของนักศึกษาที่เข้าศึกษาปี 2544 คือ หลักสูตร วปอ.รุ่น 44 และ ปรอ. รุ่น 14 หรือเรียกกันอย่างไม่เป็นทางการว่า วปอ.4414 เป็นรุ่นที่มีความสัมพันธ์นักศึกษามีบทบาทอย่างมากทั้งในระบบราชการ ธุรกิจ สังคม และการเมืองโดยเฉพาะรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ได้แก่ นายศิริโรจน์ สวัสดิ์พานิชย์ อธิบดีอธิบดีกรมสรรพากร มีบทบาทสำคัญ ในการหักล้างข้อกล่าวหาการเลี้ยงภรรยาของครอบครัวชินวัตรให้กับกลุ่มเทมาเส็กประเทศสิงคโปร์ พายัพ ชินวัตร น้องชาย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ลอยเลื่อน บุญนาค อธิบดีรองเลขาธิการนายกรัฐมนตรี สมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร บุญคณี ปลั่งศิริ ประธานคณะกรรมการ บริษัท ชิน คอร์ปอเรชั่น น.พ.เสถียร ภูประเสริฐ กรรมการบริหาร บริษัท โรงพยาบาลพระรามเก้า ของครอบครัวชินวัตร ป मुख อัจฉริยะฉาย ประธานเครือ "กะตะ กรุ๊ป-ภูเก็ต" พรสิทธิ์ ศรีอรทัยกุล ผู้ส่งออกเครื่องเพชรรายใหญ่ อนุรักษ อินทรภูวศักดิ์ ผู้จำหน่ายรถยนต์"โรลส์รอยซ์" "ปอร์เช่" "เบนทลีย์" และ "จากรัวร์" แต่เพียงผู้เดียวในเมืองไทย จิตต์สันติ ธนะโสภณ ผู้ว่าการรถไฟแห่งประเทศไทย อติสร เกียรติโชควิวัฒน์ รองผู้ว่าการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค เจตน์ ธนวัฒน์ ผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น สุทธิ มากบุญ ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น

สำหรับเครือข่ายข้ามรุ่นที่จะนำมาเป็นตัวอย่าง คือ รุ่นที่มีความเชื่อมโยงกับ วปอ.4414 ได้แก่ วปอ.38 และ ปรอ.8 วปอ.39 และปรอ.9 หรือที่เรียกว่า วปอ.3808 และ วปอ.39.9 รายชื่อ วปอ. 38 ได้แก่ นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ นายวิสุทธิ์ ศรีสุพรรณ นายวิสุทธิ์ มนตรีวัต รายชื่อ ปรอ. 8 ได้แก่ นายประยุทธ์ มหากิจศิริ ดร.ทนง พิทยะ นายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ นายวิเศษ จูภิบาล นายกา รุณ กิตติสถาพร นายชรรค์ ประจวบเหมาะ รายชื่อวปอ. 39 ได้แก่ พล.อ.อ.คงศักดิ์ วันทนา ดร. วิษณุ เครืองาม นายจักรมณฑ์ ผาสุกวนิช และ รายชื่อ ปรอ. 9 ได้แก่ นายบรรณพจน์ คามาพงศ์ นายกรพจน์ อัศวินวิจิตร นายประภัสร จงสงวน นายอุทิศ ธรรมวาทีน นางจุฑามาศ ศิริวรรณ นาย บัญญัติ จันทร์เสนะ" พล.ต.ท.อชิรวิทย์ สุพรรณเภสัช

กลุ่มพ่อค่านักธุรกิจ แม่ทุนเศรษฐกิจจะเป็นปัจจัยหลักในการสร้างความร่ำรวย ความมั่งคั่งจนสามารถก้าวสู่การเป็นชนชั้นนำทางเศรษฐกิจได้ แต่การมีเครือข่ายความสัมพันธ์โดยเฉพาะกับข้าราชการ นักการเมือง ไม่เพียงแต่จะมีผลในการสร้างความมั่งคั่งให้เพิ่มขึ้น แต่ยังเป็นการกรุณาให้กับการเข้าไปมีตำแหน่งในสนามทางการเมืองด้วย นักธุรกิจชั้นนำที่ได้เข้าศึกษาอบรมในหลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักรภาครัฐร่วมเอกชน (ปรอ.) ที่วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร มีอยู่ด้วยกันหลายคน ใน ปรอ. รุ่นที่ 1 มีนักธุรกิจชั้นนำเช่น ดร.ชุมพล พรประภา นายธนินท์ เจียรวนนท์ นายแพทย์ ปราเสริฐ ปราสาททองโอสถ นางเมธวดี นวพันธ์ นายสุชุม นวพันธ์ นายสุทธิเกียรติ จิราธิวัฒน์ นายอัจฉรินทร์ สารสาส ปรอ. รุ่นที่ 2 เช่น นายประทีป เลี้ยวไพรัตน์ นายปิยะบุตร ชลวิจารณ์ นายวรวิทย์ หวังหลี่ นายวิเชียร เตชะไพบูลย์ นายวิรุฬ เตชะไพบูลย์ ปรอ. รุ่นที่ 3 เช่น นายประวิทย์ มาลีนนท์ นายสนั่น อังอุบลกุล เป็นต้น

และไม่ว่าผลลัพธ์ที่ได้จะออกมาดีหรือไม่ดี การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กันในหมู่ผู้เรียนในรุ่นเดียวกัน หรือในหลักสูตรเดียวกัน ก็ถือว่าวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรประสบความสำเร็จ โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่ได้สิ้นสุดเมื่อจบการศึกษาอบรม แต่ยังคงดำรงต่อเนื่องเพราะในแต่ละรุ่นมักจะมีการประชุม การพบปะ การสังสรรค์ กันอยู่อย่างสม่ำเสมอ เช่น สมาชิกวปรอ. 4414 จะผลัดเปลี่ยนกันเป็นเจ้าภาพในการจัดกิจกรรมกระชับสัมพันธ์ เช่น การจัดการทัศนจรที่จังหวัดภูเก็ต สมาชิกจะเดินทางโดยสายของบินไทยแอร์ เอเชีย ของกลุ่มชินฯ โดยมีปมูช อัจฉริยะฉาย ประธานกะตะกรู๊ป ภูเก็ต เป็นเจ้าภาพทั้งด้านสถานที่พักและการออกรอบกอล์ฟ เป็นต้น หากมองในแง่ของทุนทางสังคม ก็ถือได้ว่าเป็นวิธีการในการรักษาทุนทางสังคมให้ดำรงอยู่ รวมทั้งยังอาจมีแนวโน้มที่จะเพิ่มและขยายขอบเขตของเครือข่ายได้ในอนาคต

กล่าวสำหรับนักเรียนทุนรัฐบาลไทยผู้มีคุณสมบัติทางการศึกษาอันโดดเด่น อันเป็นเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้สามารถก้าวขึ้นไปสู่ตำแหน่งในราชการระดับสูงได้ดังยกมาเป็นตัวอย่างนี้ เป็นหนึ่งในกลุ่มคนที่มีโอกาสได้รับการศึกษาอบรมจากวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร นั่นหมายความว่าการศึกษาจากสถานศึกษาชั้นนำจากต่างประเทศ จะเป็นเงื่อนไขที่ทำให้บุคคลได้รับการสนับสนุนก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งบริหารในระดับสูงได้ง่ายกว่า การได้ชื่อว่าเป็นนักเรียนทุนรัฐบาลซึ่งจบการศึกษาจากต่างประเทศ จากสถานศึกษาชั้นนำของโลก และยังคงทำหน้าที่ส่งเสริมให้บุคคลคนนั้นได้รับการพิจารณาและสนับสนุนจากหัวหน้าหน่วยงาน ให้มีโอกาสดำเนินการอบรมจากสถาบันการศึกษาชั้นสูงสุดของประเทศ จำนวนนักเรียนทุนดีเด่นตั้งแต่ปี 2537 ถึงปี 2550 จำนวนทั้งสิ้น 66 คน (โปรดดูรายชื่อของนักเรียนทุนดีเด่นที่ได้เข้ารับการศึกษอบรมจากวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ในภาคผนวก 3) ในจำนวนนี้ได้เข้ารับการศึกษอบรมจากวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรจำนวน 31 คน ดังปรากฏรายละเอียดดังตาราง ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนที่มากพอสมควร ที่กว่าครึ่งของนักเรียนทุนรัฐบาลดีเด่นได้เข้าเรียนในสถานศึกษาระดับสูงสุดของประเทศ สิ่งนี้เป็น

การยื่นยันอีกทางหนึ่งว่าการศึกษามีความสำคัญอย่างมากต่อการที่บุคคลจะได้รับการสนับสนุนจาก หัวหน้าหน่วยงานให้ได้รับโอกาสเข้ารับการศึกษาระดับสูงสุด สำหรับนักเรียนทุนรัฐบาลดีเด่นที่ไม่ได้เข้ารับการอบรมในวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร หากพิจารณาจากสายการทำงานพบว่า เกือบทั้งหมดทำงานอยู่ในสายนักวิชาการซึ่งมิได้มีความสนใจที่จะเข้าไปศึกษาอบรมในวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร มิใช่ข้าราชการพลเรือนที่ทำงานอยู่ในกระทรวง ทบวง กรม ซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในข่ายของหน่วยงานที่มีจะมีสัดส่วนของตัวเองแทนที่จะได้เข้ารับการศึกษอบรมอยู่แล้ว

ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นสถานศึกษาในระดับใดก็ตาม สถาบันศึกษาที่ได้กำหนดตำแหน่งของตนเองแล้วก็จะทำหน้าที่การสร้างและผลิตชั้นนักเรียนนักศึกษาที่มาจากครอบครัวที่อยู่ในตำแหน่งที่เทียบเคียงได้กับสถานศึกษานั้น โดยจะทำหน้าที่ทั้งทางตรง ทางอ้อม ทั้งทุนวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนสัญลักษณ์

2) การประกอบธุรกิจร่วมกัน การร่วมมือกันทางธุรกิจระหว่างนักธุรกิจด้วยกันเอง ดังเช่นที่ปรากฏในปัจจุบันที่มีการร่วมมือกันทางธุรกิจระหว่างนักธุรกิจด้วยกันเอง นอกจากจะเพื่อเพิ่มทุนเศรษฐกิจแล้ว ยังเป็นการเพิ่มตำแหน่งของตนเองในสนามทางธุรกิจนั้น ซึ่งจะเป็นการเพิ่มทุนทางสังคมไปด้วยพร้อมๆ กัน นอกจากนี้ยังปรากฏการร่วมมือทางธุรกิจระหว่างนักธุรกิจกับชนชั้นนำกลุ่มอื่นๆ เพื่อเพิ่มทุนเศรษฐกิจ แต่ทุนสัญลักษณ์และทุนทางสังคมก็จะได้มาพร้อมๆ กันด้วย ตัวอย่างเช่น กลุ่มชนชั้นนำก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 มีการร่วมทุนทางธุรกิจระหว่างเจ้านายเชื้อพระวงศ์ ขุนนาง และพ่อค้าชาวจีนด้วยกันเอง วิธีการนี้ไม่เพียงแต่จะนำไปสู่การสร้างทุนเศรษฐกิจของพ่อค้าชาวจีนเท่านั้น แต่ยังนำไปสู่การสร้างทุนทางสังคม คือ การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนชั้นนำในสังคม ทั้งเจ้านายเชื้อพระวงศ์ ขุนนาง ข้าราชการ และพ่อค้าชาวจีนกลุ่มและตระกูลอื่นๆ สำหรับพ่อค้าชาวจีนบางคน การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์นำไปสู่ผลประโยชน์ทางธุรกิจ การมีตำแหน่งทางการเมืองและการมีทุนสัญลักษณ์

ในสมัยรัชกาลที่ห้า จีนเถียนก็ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยาโชฎีกาพรหมเศรษฐี (เจ้าพระยากรมท่าซ้าย) เป็นมหาอำมาตย์ผู้ใหญ่พานทอง กรมท่าซ้ายเป็นกรมที่มีความสำคัญ มีอำนาจ และมีบทบาทมาก ตั้งแต่เก็บภาษีอากร คิดต่อค้าขายกับเมืองทางตะวันออก ดูแลศาล ชำระความเงินหรือศาลคดีจีน รวมทั้งควบคุมดูแลชาวจีน ในสังคมไทยผู้ที่จะขึ้นมาดำรงตำแหน่งนี้จะต้องมีคุณสมบัติหลายอย่างรวมอยู่ในตัวอีกทั้งมีบารมีเพียงพอที่จะทำให้คนจีนส่วนใหญ่ยอมรับการเป็นผู้นำและเมื่อทางราชการถึงเห็นถึงคุณสมบัติของความเป็นผู้นำที่ดำรงอยู่ในรูปของฮาบิตุส และแสดงออกผ่านการปฏิบัติและทุนทางสังคมที่อากรตั้งได้สร้างขึ้น ระบบราชการก็เปลี่ยนรูปทุนทางสังคมที่เป็นนามธรรมที่รับรู้กันและยอมรับกันในกลุ่มคนจีนให้เป็นรูปธรรมมากขึ้นด้วยการแต่งตั้งให้จีนเถียนมีตำแหน่งทางราชการ มีอำนาจ และมีบรรดาศักดิ์ ตำแหน่งและบรรดาศักดิ์แม้จะไม่ได้สืบทอดต่อไปยังลูกหลาน แต่ก็เหมือนประวัติดิศาสตร์ของตระกูล และเป็น

ประวัติศาสตร์หน้าหนึ่งของประเทศที่จะถูกสังคมรับรู้ พร้อมกันนั้นก็ยังทำหน้าที่เป็น *ไบเบิ้ลทางที่* สำคัญให้กับลูกหลานของตระกูลให้ก้าวขึ้นมาขึ้น โดยเฉพาะอยู่ในตำแหน่งเคียงกันกับที่ต้นตระกูล เคยอยู่ ได้อย่างไม่ยากเย็นนัก ตระกูลโชติกเสถียรจึงเป็นตัวอย่างของตระกูลที่ประสบความสำเร็จ ด้านการค้า ที่สามารถสร้างการยอมรับในหมู่คนจีนในประเทศไทยให้เป็นผู้นำ และการเป็นขุนนางในระบบราชการด้วยการถวายตัวเข้าไปรับใช้ใกล้ชิดสถาบันกษัตริย์และพระราชวงศ์ และในรุ่น ลูกพระยาโชฎีกะราชเศรษฐีได้ถวายบุตรชายทุกคนให้เป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ 5 โดยทุกคนได้ก้าว เข้าสู่ระบบราชการและเจริญก้าวหน้าจนได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นขุนนางผู้ใหญ่ในระบบ ราชการไทย ซึ่งทำให้ความเป็นคนจีนค่อยๆ ถูกกลืนจนกลายเป็นคนไทยในระบบในที่สุด

การเข้าไปมีความสัมพันธ์ในระบบราชการในทางใดทางหนึ่ง ยังเป็นอีกหนึ่งวิธีการในการ การสร้างทุนทางสังคม ดังที่ปรากฏในพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวถึงพระยาเทเวศวงศ์วิวัฒน์เรื่องการเรียกรับราชการจัดสร้างและดูแลการสาธารณสุขไปคความว่า

“...ในการประชุมเทศบาลปีนี้ ...ให้มีการเลือกพ่อค้าเป็นที่ปรึกษา และเก็บเงินค่ารักษาดน ค่าตามไฟ...” (هج. ร. 5 เรื่องพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงพระยาเทเวศวงศ์วิวัฒน์ ลงวันที่ 10 สิงหาคม ร.ศ. 118 อ้างใน สายชล สัตยานุรักษ์, อ้างแล้ว: 292)

“... คุณสมบัติของนายของอ๊วง ศรีบุญเรือง เป็นผู้มีความซื่อตรงและ โอบอ้อมอารี มีมิตรสหายผู้ชอบพอกว้างขวาง นับตั้งแต่เป็นผู้ซึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเมตตากรุณา แลเจ้านายก็โปรดปรานแทบทุก พระองค์ แม้ในบุคคลชั้นที่เป็นข้าราชการ...” (สบ. 2.47/115 เอกสารส่วน พระองค์ กรมดำรงฯ อภิรัฐมนตรี งานปลงศพ ปีมะโรง พ.ศ. 2471 เรื่องคำนำ หนังสือแจกงานศพ นายเชียวของอ๊วง ศรีบุญเรือง อ้างใน สายชล สัตยานุรักษ์, อ้างแล้ว: 301)

ในช่วงของพัฒนาการทุนนิยมในประเทศไทยช่วงแรก กลุ่มธุรกิจการเงินธนาคาร คือ กลุ่มธุรกิจที่จำเป็นต้องมีเครือข่ายความสัมพันธ์ขนาดใหญ่กับกลุ่มนักธุรกิจด้วยกันเองรวมถึง กลุ่มนักการเมืองหรือผู้มีอำนาจทางการเมือง เพราะโดยธรรมชาติของธุรกิจนี้จำเป็นต้อง เกี่ยวข้องผู้ประกอบการธุรกิจทั้งในส่วนของการหาเงินฝากและการให้กู้เงินสำหรับผู้ต้องการลงทุน และปรากฏว่าในช่วงปี 2490-2516 พ่อค่านักธุรกิจมักมีการเชิญนายทหาร นักการเมือง หรือผู้มี อำนาจทางการเมืองในขณะนั้นเข้าดำรงตำแหน่งกรรมการบริหาร การให้เป็นหนึ่งในผู้ถือหุ้น ตัวอย่างนักธุรกิจชั้นนำที่ผู้ก่อตั้งธนาคารและมีเครือข่ายความสัมพันธ์ขนาดใหญ่ เช่น นายชิน โสภณพนิช หนึ่งในผู้ร่วมก่อตั้งธนาคารกรุงเทพ นายสุระจันทร์ศรีชวลา ผู้ก่อตั้งธนาคารแหลม

ทอง นายบัญชา ลำช้า ผู้ก่อตั้งธนาคารกสิกรไทย นายชวน รัตนรักษ์ ผู้ก่อตั้งธนาคารกรุงศรีอยุธยา นายต้นชีวเม้ง ผู้ก่อตั้งธนาคารหวังหลี ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นธนาคารนครธน แต่ปัจจุบันคือ ธนาคาร สแตนดาร์ดชาร์เตอร์ดอร์นนครธน นายอุเทน เตชะไพบูลย์ ผู้ก่อตั้งธนาคารศรีนคร

นอกจากธุรกิจธนาคารที่จะต้องเกี่ยวข้องกับกลุ่มการเมืองแล้ว ธุรกิจสุรา เครื่องดื่ม แอลกอฮอล์ สื่อสาร โทรคมนาคม การขนส่งคมนาคม อสังหาริมทรัพย์ และธุรกิจที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับ การรับสัมปทานจากรัฐ เหล่านี้ล้วนต้องเกี่ยวข้องและจำเป็นต้องมีสายสัมพันธ์กับกลุ่มการเมือง ทั้งสิ้น ดังตัวอย่างตระกูลธุรกิจที่มีเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มธุรกิจด้วยกันเอง และ ความสัมพันธ์กับกลุ่มการเมืองในตาราง 4.9

ตาราง 4.9 ประเภทธุรกิจและเครือข่ายความสัมพันธ์ของตระกูลต่างๆ

ตระกูล	กิจการ ธุรกิจปัจจุบัน	เครือข่ายธุรกิจ การเมือง และสังคม (อดีต-ปัจจุบัน)
รัตนรักษ์	ธนาคาร ปูนซีเมนต์ สถานีโทรทัศน์ อสังหาริมทรัพย์	จารุเสถียร วรรณสุด รุจิรวงศ์ พนมยงค์ เก่งระคมยง กิจจาทร ดันเจริญ บัวสุวรรณ ศรีชวาลา จันทร์ศรีชวาลา ธนะรัชต์ กาญจนพาศน์ มหาดำรงกุล วงศ์สงวน เจียรนวนนท์ ตั้งนบจิต ลิมทรง มหาสันธนะ จิราธิวัฒน์ เทียนประภาส สิริวัฒนภักดี
วีระเมธีกุล	อสังหาริมทรัพย์ และธนาคาร ในไทย และจีน	บุญนาทรัพย์ เลี้ยวไพรัตน์ วิริยะประไพกิจ บัญชาศึก โนมิตจินดา อังคสุวรรณ จารุมณี นาวิเสถียร จินดาประดิษฐ์ อัศวานนท์ ศรีไพศาล ศรีเฟื่องฟู พานิชชิวะ ลำช้า จักกะพาก อาณารักษ์ คุณละลัมพะ กาญจนนาคพันธ์ โสภณพนิช ลำช้า เจียรนวนนท์ สารสิน
โสภณพนิช	ธนาคาร การเงิน คลังสินค้า ประกันภัย โรงพยาบาล	เจียรนวนนท์ จักกะพาก ณ สงขลา ราชสกุลพิงบุญ ลีลาณูช ศรียานนท์ จรรยาศักดิ์ มหาคุณ สุพรรณานนท์ วิสุทธิผล ชารวณิชกุล วิเศษภักดี กาญจนวัฒน์ โรจนเสถียร สิริโยชิน กฤษณามระ มลิณฑสูตร ศิวาธร อติเรกสาร ศรียานนท์ อภัยวงศ์ จารุเสถียร วิญญรัตน์ ศรีเฟื่องฟู
ลิปตพัลลภ	รับเหมาก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่	ซุณหะวัน กำลั้งเอก บุญมี มฤคพิทักษ์ พรรคชาติพัฒนา

ตระกูล	กิจการ ธุรกิจปัจจุบัน	เครือข่ายธุรกิจ การเมือง และสังคม (อดีต-ปัจจุบัน)
วัธนเวคิน	สุรา น้ำตาล รับเหมาก่อสร้าง ธนาคาร ประกันชีวิต อสังหาริมทรัพย์ โรงแรม นิคมอุตสาหกรรม	อังอุบลกุล เนื่องจางังค์ สุภารังษี ว่องกุศลกิจ สีวะระ จารุเสถียร บั้วสุวรรณ เทพ กาญจนา อังสนันท์ กลุ่มข้าราชการ กลุ่มทหาร
วิไลลักษณ์	งานรับสัญญาควบคุมคิวเทียม สื่อสาร โทรคมนาคม โทรศัพท์พื้นฐาน- เคลื่อนที่ สัมปทานข้อมูลผ่านคิวเทียม ชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ อสังหาริมทรัพย์	ชินวัตร วงศ์สวัสดิ์ พรรคไทยรักไทยในอดีต อุทัยสง
สิริวัฒนภักดี	สุรา เบียร์ ประกันภัย ประกันชีวิต ศูนย์การค้า อสังหาริมทรัพย์ คลังสินค้า โรงแรม อาคารสำนักงาน	กาญจนลักษณ์ มหาคุณ เหล่าจินดา กรีชัยเชียร บุญยะปานะ สารสิน นิรมานเหมินทร์ เอื้อชู เกียรติ ชันชื้อ เตชะไพบูลย์ ชีวะศิริ อู่วิทยา ศรีกาญจนา บุญยรัญญ์ บุญนาค กาญจนพาสณ์ มหาดำรงกุล รัตนรัญญ์ สีตลา ยัน สุนทรระกุล สีลาอ่อน ภัทรประสิทธิ์ อมาศยากุล อัครพัฒนากุล ครจนเสถียร ไชยวรรณ กิ่งชัชวาลย์ ชีวะศิริ
อู่วิทยา	เครื่องคั้นชูกำลัง(ในและต่างประเทศ) น้ำเกลือแร่ - ยา สุรา ปุ๋ย สนามกอล์ฟ อสังหาริมทรัพย์	ขจรประศาสน์ รัตกุล อัยฎาธร สิริวัฒนภักดี กยวิวัฒน์กิจ
กาญจนจาริ	เครื่องใช้ไฟฟ้า ถ่านไฟฉาย-แบตเตอรี่ คอมพิวเตอร์ อสังหาริมทรัพย์ ประกันภัย การเงิน	นวพันธ์ พิศาลบุตร พรพิบูลย์ ชล วิจารณ์ จักกะพาก จารุเสถียร พรรค ประชาธิปไตย เทวกุล
กาญจนพาสณ์	นาฬิกา อสังหาริมทรัพย์ ก่อสร้าง ขนส่งมวลชน	มหาดำรงกุล วงศ์สงวน รัตนรัญญ์ โรจน เสถียร จารุเสถียร กิตติขจร พรรค ประชาธิปไตย
เตชะไพบูลย์	ธนาคาร ศูนย์การค้า นิคมอุตสาหกรรม	เอื้อวัฒนสกุล(เอื้อจื่อเหล็ก) ขุนเศรษฐภักดี เศรษฐ ภักดี ศรีเฟื่องฟุ้ง พานิชชีวะ ดันชนะ ชันชื้อ มหาคุณ ลำชา เหล่าจินดา พิศาลบุตร อติเรกสาร อมรวินัน เอื้อชูเกียรติ สิริวัฒนภักดี พระยาพัฒนา กร (โปษยานนท์) พระยาโทณวนิก (อดีตรมต.คลัง) พระยาจินดารักษ์ (อดีตรมว.มท-สวัสดิ์-ชูโต) พิบูล สงคราม พระยาโทณวนิก ชุมพะวัน แสนยากกร วีรวินโยธิน พร้อมพันธุ์ สะสมทรัพย์

ตระกูล	กิจการ ธุรกิจปัจจุบัน	เครือข่ายธุรกิจ การเมือง และสังคม (อดีต-ปัจจุบัน)
พรประภา	ผลิตจำหน่าย และตัวแทนจำหน่ายรถยนต์ อสังหาริมทรัพย์ เครื่องยนต์ การเกษตร โรงเรียนคนตรี	เชี่ยวสกุล ชูณหะวัณ อติเรกสาร ศรียานนท์ มหาคูณ ณะรัชต์ ชลวิจารณ์ ประจวบ เหมาะ ณรงค์เดช
ภิรมย์ภักดี	เบียร์ ตัวแทนจำหน่ายรถยนต์ต่างประเทศ ผลิตขวด ก่อตั้งถังพลาสติก ฝาจีบ ต่อเรือยอร์ช โรงไฟฟ้า ให้เช่าเครื่องบินเล็ก ท่องเที่ยว อสังหาริมทรัพย์ ธุรกิจการบิน โทรคมนาคม	เศรษฐบุตร สมบัติศิริ พิศาลบุตร โปษยะจินดา โสภณนคร พระยาพหลฯ เจ้านาย เช่น สมเด็จพระเจ้า ฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์
ศรีวิกรม์	อสังหาริมทรัพย์ โรงแรม โรงเรียน มหาวิทยาลัย ซูเปอร์มาร์เก็ต พรหมกระเบื้อง เครื่องสุขภัณฑ์	สิงคะเนติ จาคิตกวนิช โปษยานนท์ เจริญรัชต์ภาคย์ อภัยวงศ์ วุฑฒินันท์ วงศ์วรรณ จิราธิวัฒน์ มหาดำรงกุล นวพันธ์
เบญจรงค์กุล	โทรคมนาคม	ดีโรจน์วงศ์ โสภณพนิช ปรีย์มาโนช ยงใจยุทธ พรรคกิจสังคม ประชาธิปัตย์ และความหวังใหม่
ภัทรประสิทธิ์	โรงแรม สนามกอล์ฟ	พรรคชาติไทย พรรคประชาธิปัตย์ พรรครวมใจไทย- ชาติพัฒนา พรรคมหาชน อัมพูน กิตติพิรา ภรณ์ เตชะไพบูลย์ ขจรประศาสน์ มหาคูณ เหล่าจินดา ลำซำ สิริวัฒน์ภักดี เอื้อชูเกียรติ อัสวโกติน ลิปตพัลลภ รัตกุล บรรทัดฐาน
ชินวัตร	ผ้าไหม สื่อสารโทรคมนาคม สัญญาณดาวเทียมดาวเทียม สโมสรรักษา มหาวิทยาลัย สายการบิน บริการเงินด่วน	ชูณหะวัณ อติเรกสาร เจียรนวนนท์ จิงรุ่งเรือง กิจ ลิปตพัลลภ คุณปลื้ม จารุสมบัติ เทียน ทอง มาสินนท์ ชิดชอบ เทพสุทิน มหากิจศิริ โภธารามิก สิริวัฒน์ภักดี ปลั่งศิริ

นอกจากในทางธุรกิจ การสร้างความสัมพันธ์ทางการเมืองในปัจจุบันระหว่างนักธุรกิจกับนักการเมืองเป็นไปทั้งทางตรงและทางอ้อม คือ ทั้งการเข้าไปเป็นรัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ที่ปรึกษารัฐมนตรี ฯลฯ หรืออาจด้วยการเป็นนายทุนให้กับพรรคการเมืองทั้งทางตรงหรือทางอ้อม ความสัมพันธ์นี้ก็ได้เอื้อประโยชน์ให้กับทั้งนักธุรกิจและนักการเมืองเป็นอย่างมาก

3) การแต่งงาน เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ประสบความสำเร็จอย่างมากในการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น วิธีการนี้มักถูกใช้กับบุคคลที่มีอยู่ในกลุ่มเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน หรืออาจเป็นบุคคลที่มีความโดดเด่นจากแต่ละกลุ่มก็ได้ ตัวอย่างสำหรับกลุ่มกษัตริย์เจ้านายเชื้อพระวงศ์ปรากฏมาตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ว่า รัชกาลที่หนึ่งทรงมีความสัมพันธ์กับสตรีที่มาจากตระกูลขุนนาง ตระกูลชนชั้นปกครอง ตระกูลนักรบ ที่มีฐานะและความมั่งคั่งร่ำรวย กล่าวคือพระองค์ทรงเสกสมรสกับธิดาจากสกุลต่างๆ เช่น ธิดาจากสกุลบุญนาคและสกุลเครือญาติบุญนาคจำนวน 7 คน ธิดาจากสกุล ณ พัทลุง 2 คน ธิดาจากสกุล ณ ราชสีมา 1 คน ธิดาจากสกุล ณ นคร 1 คน ธิดาจากสกุลรัตนกุล 1 คน ธิดาจากสกุลอมตกุล 1 คน และธิดาจากราชสกุลลาวเวียงจันทร์ 1 คน สำหรับธิดาของพระยาพัทลุงสองคน คือ เจ้าจอมมารดากลิ่นและเจ้าจอมฉิมนั้นต่างเป็นพี่น้องพ่อแม่เดียวกัน และมีสามีคนเดียวกัน และพระสนมของรัชกาลที่หนึ่งก็มาจากตระกูลขุนนางชั้นนำเช่นกัน เช่น ธิดาของสมุหพระกลาโหม ธิดาของสมุหนายก ธิดาของเจ้าเมืองภาคใต้ ธิดาของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช เป็นต้น (ปิยนารถ บุญนาค และมารยาท กิจสุวรรณ. 2526: 214-215)

สำหรับขุนนาง ทูตทางสังคมที่ตระกูลบุญนาคสร้างเอาไว้มีอยู่หลายรูปแบบหลายช่วงชั้น กล่าวคือ พระยารรคมหาเสนา(บุญนาค) ต้นตระกูลบุญนาค เป็นเพื่อนในวัยเด็กและเป็นผู้รับใช้ใกล้ชิดกับรัชกาลที่หนึ่งมาตั้งแต่เมื่อครั้งที่ยังเป็นสามัญชน เมื่อรัชกาลที่หนึ่งปราบดาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์ ก็เป็นข้าราชการที่มีความจงรักภักดี สำหรับความสัมพันธ์ทางเครือญาติ เจ้าพระยารรคมหาเสนาเป็นน้องเขยของรัชกาลที่หนึ่งเพราะได้สมรสกับเจ้าคุณนวลซึ่งเป็นน้องสาวของพระอักรมเหสีในรัชกาลที่หนึ่ง ดังนี้แล้วพระญาติวงศ์ของของพระอักรมเหสี ในที่นี้คือบุตรและบุตรธิดาเกิดจากเจ้าคุณนวลจึงเป็นราชินิกุลบางซางสายตรงสายหนึ่งในรัชกาลที่สอง สำหรับเจ้าคุณนวลนั้น รัชกาลที่สองทรงยกย่องเป็นอย่างมากเพราะคือผู้อภิบาลพระองค์ตั้งแต่เมื่อครั้งพระองค์ยังทรงพระเยาว์ อีกความสัมพันธ์ที่มีความสำคัญยิ่งคือในฐานะพ่อตาของรัชกาลที่หนึ่ง กล่าวคือ ธิดาของพระอรรมหาเสนาได้ถวายตัวเป็นพระสนมในรัชกาลที่หนึ่ง(ชมรมสายสกุลบุญนาค, 2542: 34-35) ความสัมพันธ์หลายชั้นนี้ทำให้ความเป็นญาติของตระกูลบุญนาคและสถาบันกษัตริย์ขยายวงกว้างออกไป ดังจะเห็นได้จากบทบาททางการเมืองการปกครองของตระกูลบุญนาคที่มีอยู่อย่างมาตั้งแต่รัชกาลที่หนึ่งจนถึงรัชกาลที่ห้า

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง การแต่งงานระหว่างบุตรหลานของเจ้านายเชื้อพระวงศ์ นักธุรกิจ และนักการเมืองชั้นนำในสังคมยังคงถูกใช้เพื่อสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มอื่นๆ จากการศึกษาของเกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม(2524) พบว่า มีการรวมตัวกันทางเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างตระกูลที่มีทุนเศรษฐกิจติดเทียมกัน โดยนักธุรกิจชั้นนำในประเทศก่อนสงครามโลกครั้งที่สองคือตระกูลหวั่งหลีและตระกูลถ้ำซำ สองตระกูลนี้ได้ดำเนินธุรกิจร่วมกันมาก่อนสงครามโลก

⁶ ราชินิกุล คือ พระญาติของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินนับทางฝ่ายสมเด็จพระบรมราชชนนี

ครั้งที่สอง เช่น ธุรกิจธนาคาร ธุรกิจเดินเรือ ธุรกิจนำเข้าและส่งออก การป่าไม้ และสร้างความสัมพันธ์ให้ใกล้ชิดแนบแน่นมากขึ้นด้วยการแต่งงาน คือ นายตันชีวเม้ง หวังหลี แต่งงานกับนางสาวทองพูน ลำซ่า ในรุ่นต่อมามีการแต่งงานระหว่างนางสาวสงวน หวังหลี กับนายจุลินทร์ ลำซ่า หรือ นางสาวทองอยู่ หวังหลี แต่งงานกับนายอึ้งยุกหลง เป็นต้น (สุชาติ พรชัยวิเศษกุล อ่างในพรรณี บัวเล็ก, 2527) ความสัมพันธ์ที่เพิ่มขึ้นทำให้ธุรกิจของทั้งสองครอบครัวมีอิทธิพลทางเศรษฐกิจในสังคมไทยเป็นอย่างมาก ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่สองมีเศรษฐกิจใหม่เกิดขึ้น ตระกูลที่สำคัญคือ ตระกูลเดชะไพบูลย์และตระกูลโสภณพานิช ทั้งสองตระกูลนอกจากจะร่วมมือกันทางธุรกิจแล้ว ยังขยายความสัมพันธ์ต่อไปยังตระกูลเศรษฐกิจด้วยการแต่งงานด้วย

การแต่งงานเพื่อสร้างทุนทางสังคมยังถูกนำไปใช้กับกลุ่มการเมือง กลุ่มสังคม และกลุ่มทหารด้วย เช่น การแต่งงานระหว่างบุตรหลานของครอบครัวกิตติขจร ครอบครัวเพ็ญชาติ และครอบครัวชลวิจารณ์ ระหว่างครอบครัวกิตติขจรกับครอบครัวจารุเสถียรและครอบครัวกาญจนจารี หรือระหว่างครอบครัวปิ่นยารชุนได้แก่พี่น้องของนายอานันท์ ปิ่นยารชุนกับราชตระกูลและตระกูลอื่นๆเรียงตามลำดับคือ ตระกูลพิบูลสงคราม ตระกูลเกษมศรี ตระกูลวัชรากัย ตระกูลทิวสิน ตระกูลวรวรรณ ตระกูลโอสถานนท์ ตระกูลสันตะวา ตระกูลอิสรเสนา ณ อยุธยา ตระกูลชุมพล ตระกูลสนิทวงศ์ ณ อยุธยา และสุดท้ายคือ นายอานันท์ สมรสกับ ม.ร.ว.สดศรี จักรพันธุ์

สำหรับนักธุรกิจชั้นนำปัจจุบันนอกจากจะใช้การแต่งงานสร้างเครือข่ายกับกลุ่มนักธุรกิจและกลุ่มนักการเมือง ยังสร้างเครือข่ายกับกลุ่มชนชั้นนำที่เป็นชนชั้นสูงของสังคมด้วย ตัวอย่างเช่น

นายบัญชา ลำซ่า สมรสกับม.ร.ว.สาอองควรณ สกุลเดิม เทวกุล

น.พ.ชัยยุทธ กรรมสุด กับพ.ญ.ม.ร.ว. พรรณจิตร สกุลเดิม วรวรรณ

นายพจน์ สารสิน กับท่านผู้หญิงสิริ สกุลเดิม โชติกเสถียร

นายสวัสดิ์ โอสถานุเคราะห์ กับนางล้อม สกุลเดิม เขียวประสิทธิ์

นายตันชีวเม้ง (หวังหลี) กับนางฮู้กึ่งเฮง และนางทองพูนสกุลเดิม ลำซ่า

นายเกษม ขาดิกวณิช กับคุณหญิงชัญนิ สกุลเดิม ลำซ่า

ทุนทางสังคมที่นักธุรกิจชาวจีนสร้างกับพระเจ้านายเชื้อพระวงศ์และราชสกุล ไม่ว่าจะผ่านการแต่งงานหรือการรับราชการ ล้วนแล้วแต่เป็นการยกระดับตระกูลนักธุรกิจชาวจีนจากคนจีนอพยพธรรมดาให้ก้าวเข้าใกล้ชนชั้นนำของประเทศซึ่งจัดเป็นชนชั้นสูงอีกด้วย และสิ่งนี้จะกลายเป็นทุนสัญลักษณ์ให้กับตระกูลผ่านประวัติศาสตร์ ผ่านการจดจำของผู้คนในสังคม

สำหรับกลุ่มปัญญาชน ทุนทางสังคมที่เกิดจากการแต่งงานไม่ปรากฏแบบแผนที่ชัดเจน ปัญญาชนบางคนไม่ปรากฏข้อมูลว่ามีการแต่งงาน ปัญญาชนบางคนแม้จะแต่งงานแต่ก็ไม่ปรากฏชื่อคู่สมรส ปัญญาชนบางคนก็แต่งงานกับปัญญาชนด้วยกัน ปัญญาชนบางคนก็แต่งงานกับ

คนที่มืออาชีพครู เช่นหลวงวิจิตรวาทการแต่งงานกับนางสาวประภา รพินทร์ ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็น ประภาพรรณ อาจารย์โรงเรียนเบญจมราชาลัย กุหลาบ สายประดิษฐ์ แต่งงานกับชนิด ปริญาคุณกุล บุตรีของขุนชาญรณกุล จบการศึกษาศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มืออาชีพครู นักแปลและเขียนหนังสือ หรือแม้กระทั่งภรรยาของสุลักษณ์ ศิวรักษ์ ก็มีอาชีพเป็นครูเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ไม่พบหลักฐานที่แน่ชัดว่าการแต่งงานของปัญญาชนจะมีส่วนช่วยในการเพิ่มพูนทุนทางสังคม ให้กับปัญญาชนที่จะนำไปสู่การเป็นปัญญาชนชั้นนำ

4) การเผยแพร่ความคิดความรู้ การสร้างเครือข่ายรูปแบบนี้ค่อนข้างเด่นชัดในกลุ่มปัญญาชน เพราะสิ่งนี้เป็นวิธีการหลักและวิธีการเดียวที่จะทำให้ผู้ที่มีทุนวัฒนธรรมที่เหมาะสมสอดคล้องกับความเป็นปัญญาชนสามารถเป็นปัญญาชนชั้นนำได้ เครือข่ายทางสังคมของปัญญาชนจึงถูกสร้างขึ้นจากการมีความรู้ มีการศึกษาเป็นพื้นฐาน อันนำไปสู่การแสดงออกซึ่งความรู้ในรูปแบบต่างๆ เช่น หนังสือ บทความในวารสาร หนังสือพิมพ์ ฯลฯ หรืออาจเป็นในรูปของการแสดงออกผ่านวิทยุ โทรทัศน์ การประชุมสัมมนา การขึ้นเวทีสาธารณะเพื่อวิพากษ์วิจารณ์ แสดงความคิดเห็นและจุดยืนทางความคิดของตนเอง การปฏิบัติการผ่านแผนงาน โครงการ ฯลฯ เพื่อให้สิ่งที่ปัญญาชนคนนั้นๆ ต้องการนำเสนอประทับอยู่ในการรับรู้ของคนทั่วไป จนกลายเป็นภาพลักษณ์ที่คนจะนึกถึงหากเอ่ยชื่อปัญญาชนคนนั้นๆ เช่น ปัญญาชนเจ้า ปัญญาชนหัวก้าวหน้า ปัญญาชนอนุรักษนิยม เป็นต้น การแสดงออกของปัญญาชนชั้นนำจะต้องถูกนำเสนอออกสู่สายตาประชาชนและเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอ เพื่อรักษาเครือข่ายและตำแหน่งของ ‘ปัญญาชนชั้นนำ’ ในพื้นที่ทางสังคมเอาไว้ ความต่อเนื่องในการแสดงออกซึ่งทุนวัฒนธรรมของปัญญาชนจึงเป็นวิธีการสำคัญในการสร้างทุนทางสังคมและทุนสัญลักษณ์อันจะเป็นการช่วยสร้างและรักษาความเป็นปัญญาชนชั้นนำเอาไว้ ตัวอย่างเช่น

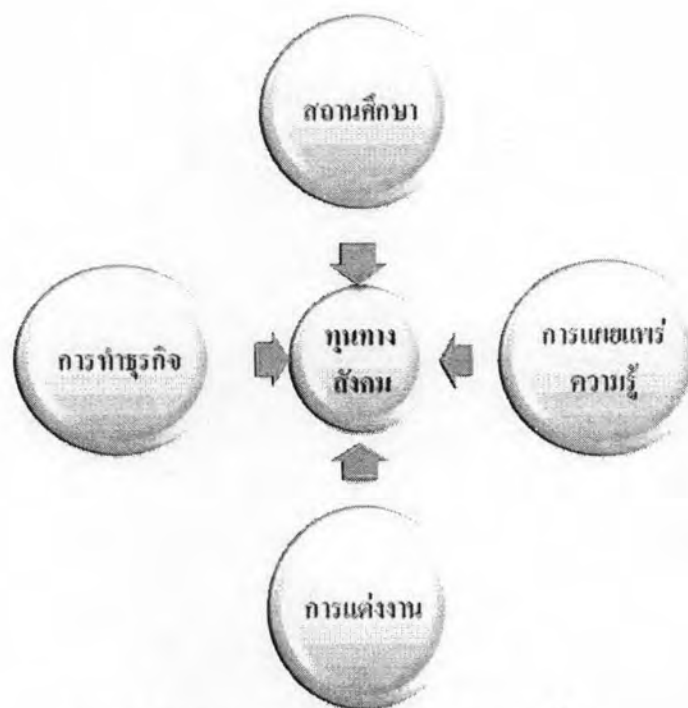
กลุ่มปัญญาชนเจ้า (ชนิดา ชิตบัณชิตย์, 2550) การต่อสู้แย่งชิงพื้นที่สาธารณะระหว่างกลุ่มเจ้ากับรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ด้วยการจัดตั้งโครงการหลวง โครงการส่วนพระองค์ โครงการพระราชดำริ ฯลฯ มีผลสำคัญประการหนึ่งคือได้นำไปสู่การสู่การเกิดขึ้นของปัญญาชนเจ้า เนื่องจากเป็นผู้ที่รับสนองพระราชดำริและเป็นผู้ดูแลจัดการโครงการต่างๆ ตัวอย่างคือ หม่อมราชวงศ์เทพฤทธิ์ เทวกุล ผู้มีบทบาทในการทำฝนหลวง การพัฒนาเทคโนโลยี เช่น รหัสวิดน้ำ การทำฟาร์มในสวนจิตรลดา เป็นผู้มีความสำคัญในฐานะนักวิชาการเกษตร หม่อมเจ้าภิศเดช รัชนี ผู้อำนวยการโครงการหลวง เป็นต้น ปัญญาชนอีกกลุ่มหนึ่งที่เกิดขึ้นมาพร้อมกันด้วย คือ ปัญญาชนเทคโนโลยี ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับโครงการต่างๆ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เช่น ดร. สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา และเลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากโครงการพระราชดำริ (กปร.) อธิบดีกรมชลประทานซึ่งมีบทบาทมากในเรื่องการพัฒนาแหล่งน้ำ เนื่องจากกิจกรรมในโครงการพระราชดำริมักเป็นเรื่องการเกษตร สิ่งแวดล้อม

สาธารณะสุข ส่งเสริมอาชีพ พัฒนาแหล่งน้ำ อันส่งผลให้เมื่ออธิบดีกรมชลประทานเกษียณมักได้รับการแต่งตั้งเป็นองคมนตรี รวมไปถึงองคมนตรีและนายกรัฐมนตรีบางคนที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นองคมนตรี เช่น ฯพณฯเปรม ติณสูลานนท์ เป็นต้น

ปัญญาชนกลุ่มนี้จะมีทุนวัฒนธรรมอันได้แก่ *ฮาบิตุส* การศึกษา และทุนสัญลักษณ์ คือ คำนำหน้าชื่อและนามสกุล การเชื่อมต่อโดยตรงกับพระมหากษัตริย์ และการมีตำแหน่งในโครงการที่ริเริ่มโดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นพื้นฐานสำคัญ โดยทุนทางสังคมนอกจากเกิดจากการทำงานที่จะต้องประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ รัฐบาล องค์กรท้องถิ่น ฯลฯ ยังเกิดจากการมีบทบาทในโครงการ การเผยแพร่อุดมการณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว การดำเนินหน้าที่เชื่อมต่อกับหน่วยงานต่างๆ การเผยแพร่พระราชกรณียกิจผ่านสื่อและการศึกษา และการได้รับเชิญให้บรรยายเกี่ยวกับโครงการพระราชดำริ ให้กับหน่วยงานราชการ สถานศึกษา และหน่วยงานเอกชน การออกหนังสือ การเขียนบทความ ฯลฯ การแสดงความคิดเห็นด้วยวิธีการต่างๆ ไม่ใช่เพียงแต่การให้ความรู้ในเชิงทฤษฎีเท่านั้น แต่ยังมีลักษณะของการวิพากษ์วิจารณ์สังคม และการพัฒนาโดยภาครัฐอยู่เสมอ ซึ่งมีผลทำให้ภาพลักษณ์ของความเป็นปัญญาชนดูประทับเอาไว้

ปัญญาชนพระ การเผยแพร่ธรรมะโดยมีจุดมุ่งหมายให้ธรรมะได้เข้าไปอยู่เป็นส่วนหนึ่งในวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ด้วยการแสดงธรรมเทศนา การเขียนหนังสือ การตั้งสถานปฏิบัติธรรม ก็เป็นอีกกลุ่มวิธีการหนึ่งที่ใช้ในการสร้างทุนทางสังคม นอกจากนี้แล้ววิถีในการครองตนในสมณะเพศซึ่งจัดเป็นทุนวัฒนธรรมอย่างหนึ่งก็เป็นหนึ่งในวิธีการสร้างทุนทางสังคมเช่นเดียวกัน เพราะ ‘ความเป็นพระ’ ในสังคมไทยเป็นสถานะที่ได้รับการเคารพยกย่องเป็นพื้นฐาน การมีผลงานตีพิมพ์ การแสดงเทศนาจึงเป็นการสร้างเครือข่ายในชั้นหนึ่ง แต่การตั้งสถานปฏิบัติธรรมให้คนทั่วไปได้เข้าไปปฏิบัติ ได้เข้าถึงความคิดความรู้ด้วยตนเองด้วยการปฏิบัติ จึงถือเป็นวิธีการสำคัญในการสร้างทุนทางสังคมให้มีความต่อเนื่อง เพราะการปฏิบัติธรรมด้วยความเข้าใจได้ค่อยๆ ซึมซาบเข้าไปอยู่ในวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

เมื่อเปรียบเทียบปัญญาชนสองกลุ่มแรกกับ**ปัญญาชนสามัญชน** ที่มีแนวทางในการสร้างทุนทางสังคมไม่ต่างกันมากนัก คือ การแสดงออกซึ่งความรู้ ความคิดเห็น การวิพากษ์วิจารณ์ผ่านงานเขียน การแสดงความเห็นผ่านสื่อ หรือบางครั้งในยามที่บ้านเมืองมีวิกฤตก็เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในขบวนการ ฯลฯ แต่ดูเหมือนว่าปัญญาชนเจ้าและปัญญาชนพระจะมีความได้เปรียบมากกว่า เพราะสิ่งที่ปัญญาชนเจ้าและปัญญาชนพระนำเสนอออกสู่สังคมมีความต่อเนื่องมากกว่า อีกทั้งสถานะภาพในโครงสร้างสังคมไทยก็มีความได้เปรียบมากกว่า ความพยายามในการสร้างความต่อเนื่องเพื่อสร้างและรักษาทุนทางสังคมของปัญญาชนสามัญชนจึงจะต้องมีมากกว่า อาจด้วยความพยายามในการสร้างความต่อเนื่องของผลงาน ด้วยการสร้างโคเคนในบุคลิกลักษณะและมุมมองความคิด รวมทั้งการสร้างความร่วมมือกับกลุ่มปัญญาชนด้วยกันในแง่มุมต่างๆ เพื่อให้ทุนทางสังคมที่มีเป็นทุนที่มีคุณภาพ

ภาพ 4.6 วิธีการสร้างทุนทางสังคมของชนชั้นนำ

สรุป การสร้างทุนทางสังคมของชนชั้นถูกกำหนดขึ้นอย่างตั้งใจและไม่ตั้งใจตามช่วงจังหวะของชีวิต เริ่มจากครอบครัวในลักษณะกลุ่มเครือญาติ สถาบันการศึกษาผ่านบทบาทของโรงเรียน และกลุ่มเพื่อนฝูงที่มีทุนในปริมาณที่เท่าเทียมกันตามการคัดสรรของสถานศึกษา และการแต่งงานที่บุคคลจะเลือกคู่ครองให้สอดคล้องกับตำแหน่งของตนเองในสังคมและตามจริตของตนตามที่ได้รับ การขัดเกลา การเรียนรู้จากครอบครัวและสังคมที่แวดล้อมอยู่ การแต่งงานของกลุ่มชนชั้นนำจึงเป็น การแต่งงานระหว่างชนชั้นนำด้วยกันเอง โดยอาจเป็นกลุ่มเดียวกันหรือต่างกลุ่มทั้งนี้เพื่อรักษา ตำแหน่งในพื้นที่ทางสังคมและความเป็นชนชั้นนำให้จำกัดอยู่ในกลุ่มของตนเอง อย่างไรก็ตามทุน ทางสังคมที่เกิดจากการทำงานในอาชีพ ก็เป็นหนึ่งในการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างคน กลุ่มเดียวกัน ชนชั้นเดียวกัน หรือต่างกันก็ได้ เพราะความสัมพันธ์ที่ได้มาอาจมีลักษณะที่ส่งเสริม ความโดดเด่นผ่านการรับรู้ ผ่านหนังสือ บทความ หรือทุนในรูปแบบอื่นๆ ดังเช่นที่ปัญญาชน มี เครือข่ายทั้งจากกลุ่มปัญญาชนด้วยกันเอง และเครือข่ายจากผู้ที่บริโภคผลงาน ที่จะเป็นแรงหนุนให้ ปัญญาชนคนนั้นสร้างผลงานออกมามากขึ้น ซึ่งจะเป็นเงื่อนไขผลักดันให้สถานะหรือตำแหน่งใน พื้นที่ทางสังคมถูกยกเป็นชนชั้นนำได้

4.1.4 กระบวนการสร้างทุนสัญลักษณ์

ทุนสัญลักษณ์ไม่อาจได้มาด้วยตัวเอง แต่จะได้อาจมาจากการมีทุนชนิดอื่นๆ กระบวนการสร้างทุนสัญลักษณ์จึงได้มาจากกระบวนการสร้างทุนเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนวัฒนธรรม ฉะนั้น ทุนสัญลักษณ์จึงปรากฏในหลากหลายรูปแบบ ได้แก่

1) *การมีตำแหน่งในสนามหรือพื้นที่ทางสังคม* จากชาติกำเนิด เจ้านายเชื้อพระวงศ์และลูกหลานราชสกุลเป็นตัวอย่างที่ดี เนื่องจากคำนำหน้าชื่อและนามสกุล เป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกว่าสืบเชื้อสายมาจากพระมหากษัตริย์ นอกจากนี้บุคคลผู้ที่บรรพบุรุษเป็นที่รู้จักโดยทั่วไปของคนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นบุตรของนักธุรกิจชั้นนำ ข้าราชการระดับสูง นักการเมือง หรือปัญญาชน ในเบื้องต้นก็จะมีตำแหน่งอยู่ในพื้นที่เดียวกัน นอกจากนี้การมีตำแหน่งอันเกิดจากการทำงานในอาชีพ ความรู้ความสามารถที่โดดเด่นก็สามารถนำไปสู่การมีตำแหน่งในมูลนิธิ องค์กร หน่วยงาน บริษัท รัฐวิสาหกิจ รัฐสภา วุฒิสภา คณะรัฐมนตรี พรรคการเมือง ฯลฯ ได้เช่นกัน ตัวอย่างเช่นนักธุรกิจ นอกจากจะมีตำแหน่งในอาชีพ ยังอาจมีตำแหน่งในสนามอื่น เช่น การเป็นประธานสมาคมกีฬาหรือลูกหลานราชสกุล ยังมีตำแหน่งเป็นประธาน โครงการหรือมูลนิธิส่วนตัวพระองค์ เป็นต้น

2) *ที่มาของนามสกุล* เป็นอีกหนึ่งทุนสัญลักษณ์ที่สามารถแสดงถึงความเก่าแก่ของตระกูล คุณงามความดีของบรรพบุรุษของตระกูล ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำตระกูลกับผู้ตั้งนามสกุล เมื่อที่มาของนามสกุลมีความเกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ หรือเจ้านาย ตระกูลนั้นๆ ถูกยกฐานะสู่แวดวงสังคมชั้นสูง ดังที่ถูกเรียกขานกันในปัจจุบันว่าตระกูลผู้ดีเก่า ตัวอย่างนามสกุลของเชื้อพระวงศ์ เช่น ฉัตรกุล ณ อยุธยา พึ่งบุญ ณ อยุธยา มนตรีกุล ณ อยุธยา เทพหัสดิน ณ อยุธยา กุญชร ณ อยุธยา ชุมสาย ณ อยุธยา เกษมสันต์ ณ อยุธยา สุประดิษฐ์ ณ อยุธยา อาภากร ณ อยุธยา ฯลฯ หรือนามสกุลของพ่อค้านักธุรกิจชาวจีนที่โดยมากมักตั้งเองโดยอาจแปลความจากแซ่ เช่น แซ่เบ๊ หมายถึงมีม้า ก็มักตั้งนามสกุลที่ขึ้นต้นด้วยคำว่าฮั้ว ที่หมายความถึงม้าเช่นเดียวกัน หรือแซ่ลี่ หลี หรือลิ้ม ก็มักตั้งนามสกุลที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า ลี ลี หรือลิ้ม เป็นต้น แต่ก็จะมีบางตระกูลที่ไม่ได้ตั้งนามสกุลเอง แต่เป็นนามสกุลพระราชทาน เช่น ตระกูลกรรมบุตร ตระกูลกาญจนจარი ตระกูลจาดิกวนิช ตระกูลสารสิน ตระกูลโอสถานุเคราะห์ หรือตระกูลศรีวิกรม์ ที่ในเบื้องต้นได้รับพระราชทานนามสกุลว่าศรีวิกรมชาติย์ ต่อมาได้ตัดทอนลงเหลือศรีวิกรม์ หรือบางตระกูลที่นามสกุลมีที่มาจากบรรดาศักดิ์บรรพบุรุษ เช่น ตระกูลภิรมย์ภักดี ตระกูลสารสิน ตระกูลศรีวิกรม์ หรือบางตระกูลที่มีอำนาจทางการเมืองเป็นคนตั้งให้ เช่น ตระกูลบูลกุล ที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้ตั้งนามสกุลให้ เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงทุนทางสังคมที่ชาวจีนคนหรือตระกูลนั้นๆ มีกับพระมหากษัตริย์ เชื้อพระวงศ์ ระบบราชการ นักการเมือง ดังจะกล่าวถึงทุนทางสังคมอย่างละเอียดต่อไป

3) *การศึกษา* การได้รับการศึกษาจากสถานศึกษาชั้นนำ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัย โรงเรียนอัสสัมชัญ โรงเรียนเซนต์ยอแซฟ โรงเรียนมัธยม

แฮร์โรว์สกูล โรงเรียนมัธยมอีดัน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ มหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด มหาวิทยาลัยบอสตัน มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด จะเป็นสัญลักษณ์ที่ติดตัวผู้ที่จบการศึกษาเช่นเดียวกับคำนำหน้าชื่อ นามสกุล ที่ติดตัวมาแต่กำเนิด โดยสัญลักษณ์ด้านการศึกษา มักจะแสดงสัญลักษณ์ของความมั่งคั่งไปพร้อมๆ กันด้วย

4) วัตถุ วัตถุเป็นสัญลักษณ์ที่ถูกสร้างการรับรู้และจดจำได้ดีที่สุดอย่างหนึ่ง การได้มาซึ่งวัตถุ อาจได้มาจากการเปลี่ยนทุนเศรษฐกิจเป็นวัตถุ เช่นที่พ่อค้าชาวจีนมักสร้างสะพาน โรงเรียน ศาลเจ้า ฯลฯ หรืออาจได้มาจากการเป็นมรดกตกทอด เช่น วังที่มีสถาปัตยกรรมแบบตะวันตกของเจ้านายเชื้อพระวงศ์และขุนนาง หรือมาจากความรู้ความสามารถ เช่น การเขียนหนังสือ บทความ ฯลฯ เหล่านี้ได้สร้างการรับรู้และความจำได้ จนกลายเป็นสัญลักษณ์ของผู้สร้างและของตระกูลในภายหลังได้

กล่าวสำหรับชาวจีน ความมั่งคั่งของพ่อค่านักธุรกิจถูกแสดงออกอีกทางหนึ่งผ่านการกระทำประโยชน์เพื่อสังคม การทำสาธารณกุศลทั้งเพื่อคนเชื้อสายจีนด้วยกันเองและเพื่อคนในสังคมไทยโดยรวม ในงานของสายชล สัตยานุรักษ์ (2546) ได้กล่าวว่า ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช กรมพระยาพิชัยดาบหัก ทรงพยายามสร้างอัตลักษณ์จีนโดยเน้นความสามัคคีต่อราชการและเน้นส่วนดีของชาวจีน เช่นการที่ทรงเรียไ้เงินจากชาวจีนเพื่อใช้ในกิจการที่รัฐไม่มีงบประมาณ เช่น การปรับปรุงวังหน้าเพื่อเป็นพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งส่งผลต่ออัตลักษณ์จีนให้กลายเป็นกลุ่มคนที่คอยช่วยเหลือผู้อื่น หรือในพระนิพนธ์จดหมายเหตุรายวันเพื่อพิมพ์เผยแพร่ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ความตอนหนึ่งว่า “...พวกกรมการจีนและจีนผู้ดีในเมืองฉะเชิงเทรา ได้ออกเงินช่วยราชการรวมเป็นเงิน 70 ชั่ง...” (สมเด็จพระนารายณ์มหาราช, ร.ศ. 119 อ้างในสายชล สัตยานุรักษ์, 2546: 298) สำหรับกลุ่มนักธุรกิจที่เป็นตัวอย่างในการศึกษาส่วนนี้ ก็มีการทำคุณประโยชน์ด้วยวิธีการต่างๆ แต่โดยส่วนใหญ่แล้วมักจะเป็นการจัดตั้งองค์กร กองทุน มูลนิธิ การให้ทุน รวมถึงการริเริ่มก่อตั้งสถาบันการศึกษา ที่มีอยู่ในรูปวัตถุ (โปรดดูตาราง 4.5) เหล่านี้คือส่วนหนึ่งของคุณประโยชน์ที่นักธุรกิจชั้นนำได้สร้างเอาไว้ นอกจากนี้ที่กล่าวมานี้ ปัจจุบันเรายังเห็นนักธุรกิจและกิจการของนักธุรกิจบริจาคม้า ห่ม เครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆ เมื่อประเทศและประชาชนต้องประสบภัยต่างๆ การกระทำนี้มีข้อสังเกตคือ ในแง่หนึ่งอาจมองได้ว่าเป็นผลสืบเนื่องจากการสร้างอัตลักษณ์จีนของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เป็นภาพลักษณ์ของผู้ใจบุญอีกแห่งหนึ่งอาจมองได้ว่าเป็นเรื่องของการทำเพื่อสังคมของกลุ่มบุคคลที่มีทุนเศรษฐกิจมาก หรือในอีกแง่หนึ่งอาจมองได้ว่าเป็นเรื่องของการสร้างทุนทางสังคมไปพร้อมๆ กับการสร้างทุนสัญลักษณ์ให้เกิดขึ้นซึ่งเป็นผลดีทั้งผู้ให้และผู้รับ สิ่งที่น่าสนใจคือ การสร้างคุณประโยชน์ของพ่อค่านักธุรกิจชาวจีน สามารถนำไปสู่การได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ดังจะได้กล่าวต่อไป

การได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ได้แบ่งออกเป็นหลายชั้น โดยปกติแล้วผู้ที่ได้รับเครื่องราชฯ คือ ผู้ที่ประกอบคุณงามความดีในราชการ ซึ่งมักจะเป็นข้าราชการ และเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับคือ ชั้นมงกุฎไทยและชั้นช้างเผือก แต่สำหรับการได้รับ

เครื่องราชฯ ของนักธุรกิจรวมไปถึงภรรยา ซึ่งถือเป็นหนึ่งในทุนสัญลักษณ์ที่บ่งบอกในคุณความงามความดีที่กระทำต่อสาธารณประโยชน์อันเกิดจากความมั่งคั่ง ก็จะได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นดิเรกคุณาภรณ์ แต่สำหรับข้าราชการหรือบุคคลทั่วไปที่ทำงานรับใช้สถาบันกษัตริย์หรือพระราชวงศ์ หรือหรือนักธุรกิจที่ใ้ความมั่งคั่งจำนวนมากสร้างคุณประโยชน์ต่อเนื่อง ก็จะได้รับเครื่องราชฯ ชั้นจุลจอมเกล้า ในส่วนนี้ แม้เครื่องราชฯ จะเป็นทุนสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงคุณงามความดี แต่ชั้นของเครื่องราชฯ ก็ทำหน้าที่แบ่งชั้นของคนที่ได้รับ โดยไม่มีปัจจัยเรื่องทุนเศรษฐกิจเข้ามาร่วมแบ่งชั้นด้วย

การได้รับรางวัลและการได้รับปริญญาเกิตติมศักดิ์ เช่น พ่อค่านักธุรกิจผู้สามารถสร้าง ความมั่งคั่ง เป็นเจ้าของกิจการที่ประสบความสำเร็จ ได้รับการยอมรับและการยกย่องในความมานะอุตสาหะ ความสามารถ และความมั่งคั่งทั้งจากหน่วยงาน องค์กรภายในและนอกประเทศมักจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามมา ไม่ว่าจะเป็นการได้รับรางวัล โล่ เกียรติบัตร หรือแม้แต่การจัดอันดับความมั่งคั่ง สำหรับการได้รับปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากสถาบันการศึกษาทั้งในและต่างประเทศ เกิดจากการทำหน้าที่ในตำแหน่งอาชีพอย่างวิริยะอุตสาหะ และโดดเด่นเป็นเวลานาน โดยกลุ่มนักธุรกิจมักได้รับปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์สาขาบริหารธุรกิจ หรือสาขาเศรษฐศาสตร์ ในขณะที่ข้าราชการก็ได้รับในสาขาที่ตนเองทำงานเกี่ยวข้องอยู่ เช่น นายพิชัย รัตตกุล นักการเมือง ได้รับปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์สาขารัฐศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง และมหาวิทยาลัยเคนซิงตัน แคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น (โปรดดูรายละเอียดการได้รับเครื่องราชฯ และรางวัลต่างๆ ของนักธุรกิจได้ในภาคผนวก 4)

การได้รับพระราชทานตราตั้ง เช่น การได้รับพระราชทานตราครุฑของนักธุรกิจ โดยมีเงื่อนไขเบื้องต้นว่าได้ทำการติดต่อกับกรมกองต่างๆ ในพระราชสำนักมาก่อน มีฐานะการเงินดี เป็นที่เชื่อถือของมหาชนมานานพอสมควร ประกอบการค้าโดยสุจริต ตั้งอยู่ในศีลธรรมและไม่เคยมีความผิดฐานทุจริตเป็นปฏิปักษ์ต่อความรู้สึกร่วมกัน

การได้มาซึ่งทุนสัญลักษณ์บางครั้งอาจได้มาอย่างตรงไปตรงมา เช่นการเปลี่ยนทุนเศรษฐกิจเป็นวัตถุ แต่พบได้น้อยกว่าการต้องเปลี่ยนทุนที่มีอยู่หลายๆ ชนิด และหลายๆ ครั้ง โดยต้องใช้เวลาในการสะสมค่อนข้างนาน เช่น บรรดาศักดิ์จากการมีตำแหน่งในราชการ ได้มาจากการที่ครอบครัวลงทุนกับบุตรหลานของตนเองด้วยการใช้ทุนเศรษฐกิจเปลี่ยนเป็นทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของสถาบันหรือการศึกษา และเมื่อบุคคลจบการศึกษาเข้าสู่การทำงานด้วยการรับราชการจากนั้นจึงค่อยๆ ไต่เต้าไปสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้น กระบวนการในส่วนนี้นอกจากต้องใช้ทุนที่อยู่ในตัวบุคคลแล้ว ยังต้องใช้ทุนทางสังคมประกอบด้วย อันได้แก่ เพื่อนฝูง เจ้านาย หรือแม้แต่การแต่งงานเพื่อให้การก้าวไปสู่การมีตำแหน่งเป็นไปได้ง่ายและสะดวกขึ้น

สรุป การสร้างทุนสัญลักษณ์ของชนชั้นนำแต่ละกลุ่ม มักเริ่มจากทุนที่ตนเองมีอย่าง โดดเด่นและสร้างทุนสัญลักษณ์อื่นๆเพิ่มเติม คือ กลุ่มเจ้านายราชสกุลจะมีทุนสัญลักษณ์อันเนื่องมาจากทุนวัฒนธรรมที่คิดตัวเป็นทุนที่เด่นชัดที่สุดคือค่านามาน้ำชื่อ นามสกุล รวมถึงคุณงามความดีของบรรพบุรุษได้อยู่ในการจดจำของคนในสังคม ดังนั้นกลุ่มชนชั้นนำอื่นไม่สามารถแปลงทุนชนิดใดๆ เพื่อให้ได้มา ภายหลังจากการศึกษาจากสถานศึกษาที่มีชื่อเสียง อาจทำงานรับใช้พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ในตำแหน่งต่างๆ เช่น ประธาน โครงการส่วนพระองค์ นางสนองพระโอษฐ์ ซึ่งจะทำให้ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ฝ่ายใน เป็นต้น กลุ่มข้าราชการ บางคนอาจมีทุนที่คิดตัวมาแต่กำเนิดเช่น บิดาหรือบรรพบุรุษเป็นขุนนางเป็นข้าราชการชั้นนำ ก็จะมีนามสกุลที่เป็นที่รู้จักของสังคมเป็นสัญลักษณ์พื้นฐาน จากนั้นก็จะมีสัญลักษณ์ทุนในรูปสถาบันที่เป็นเงื่อนไขไปสู่การมีตำแหน่งในอาชีพการงาน เช่น ปลัดกระทรวง อธิบดีกรม ผู้บัญชาการทหารบก ฯลฯ สัญลักษณ์เหล่านี้สามารถนำมาซึ่งเครื่องราชอิสริยาภรณ์ การมีตำแหน่งในหน่วยงานองค์กรอื่น รางวัล และปริญญาคุณวุฒิตดกิตติมศักดิ์ สำหรับกลุ่มพ่อค้าชาวจีน เช่นเดียวกับสองกลุ่มแรก คือ เริ่มต้นจากการมีนามสกุลคิดตัวมาแต่กำเนิด จากการศึกษาในสถานศึกษาที่มีชื่อเสียง และเมื่อทำงานในอาชีพเป็นนักธุรกิจที่มีความสามารถมีทุนทรัพย์มาก ก็สามารถนำไปสู่การได้รับการยกย่อง การได้รับรางวัล ปริญญาคุณวุฒิตดกิตติมศักดิ์ การทำคุณประโยชน์ต่อสังคมในรูปของวัตถุ ซึ่งจะนำไปสู่การได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ได้ กลุ่มนักการเมือง นอกเหนือจากนามสกุลและสถานศึกษา การทำหน้าที่ในฐานะนักการเมืองที่ทำประโยชน์ต่อประเทศชาติจนได้รับการระลึกถึงอยู่เสมอในคุณความดี โครงการหรือนโยบายที่ถูกเสนอเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมและเห็นผลในทางปฏิบัติก็จะเป็นสัญลักษณ์ที่ดีที่สุดที่นักการเมืองพึงสร้างให้เกิดขึ้นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาวะวิกฤตจะเป็นเงื่อนไขส่งเสริมได้เป็นอย่างดี สำหรับปัญญาชนก็เช่นเดียวกันกับชนชั้นนำทุกกลุ่ม หากแต่บทบาทที่เด่นชัดในการวิพากษ์วิจารณ์ และแสดงความคิดเห็นด้วยการมีบุคลิกของคนเองที่ต่างจากคนอื่นเป็นทุนสัญลักษณ์ที่ส่งเสริมความเป็นชนชั้นนำได้เป็นอย่างดี

4.2 การผลิตซ้ำทุนของชนชั้นนำ

แนวทางหรือวิธีการของชนชั้นนำที่ใช้เพื่อเพิ่มทุน รักษาและสืบทอดทุนเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนวัฒนธรรม และทุนสัญลักษณ์ เรียกว่ายุทธศาสตร์การผลิตซ้ำ ประกอบด้วย 7 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์การควบคุมจำนวนบุตร ยุทธศาสตร์การสืบทอดมรดก ยุทธศาสตร์ทางการศึกษา ยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์การลงทุนทางสังคม ยุทธศาสตร์การสมรส และยุทธศาสตร์การดำรงสถานะทางสังคม การผลิตซ้ำผ่านยุทธศาสตร์ต่างๆ จำเป็นต้องอาศัยเวลาและทุนหลายๆ ชนิดประกอบกัน ขณะเดียวกันการผลิตซ้ำทุนชนิดเดียวกันก็อาจใช้หลายๆ ยุทธศาสตร์เพื่อการสืบทอดทุนก็เป็นได้

4.2.1 ทฤษฎีธุรกิจกับยุทธศาสตร์การผลิตซ้ำ

ทฤษฎีธุรกิจเป็นทฤษฎีที่มีรูปแบบที่ชัดเจนที่สุดรูปแบบหนึ่ง เช่น เงินสด เงินในบัญชีธนาคาร ที่ดิน สิ่งปลูกสร้าง กิจการการค้า การร่วมลงทุนเป็นหุ้นส่วน การถือหุ้นบริษัทต่างๆ ผ่านการซื้อขายในตลาดหลักทรัพย์ มรดกที่จะได้รับจากบรรพบุรุษ ฯลฯ ยุทธศาสตร์ที่ใช้เพื่อผลิตซ้ำคือ ยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์การแต่งงาน ยุทธศาสตร์การลงทุนทางสังคม ยุทธศาสตร์การดำรงสถานะทางสังคม ยุทธศาสตร์การสืบมรดก และยุทธศาสตร์การควบคุมจำนวนบุตร

สำหรับตระกูลขุนนางจีน พ่อค้าจีน และเจ้าสัวในอดีตที่สร้างฐานะทางเศรษฐกิจจนมีกิจการการค้าและความมั่งคั่ง มักใช้การร่วมมือกันทางธุรกิจเป็นหนทางที่นำไปสู่การเพิ่มพูนทุนเศรษฐกิจ รวมทั้งทุนทางสังคมอันจะนำไปสู่การเพิ่มพูนทุนเศรษฐกิจอีกครั้งหนึ่ง ระหว่างคนที่มีชนชั้นและสถานภาพทางสังคมที่ใกล้เคียงกัน สูงกว่า หรือต่างกัน เพื่อขยายเครือข่ายความสัมพันธ์ เช่น กลุ่มผู้มีอำนาจทางราชการหรือการเมืองคงปรากฏเมื่อครั้งที่ยังใช้ระบบเจ้าภายีนายอากร ที่เจ้านายและขุนนางผู้มีอำนาจทางการเมืองและเจ้าภายีนายอากรต่างเอื้อประโยชน์กันภายใต้ระบบศักดินาและระบบอุปถัมภ์

การร่วมมือทางธุรกิจ อาจนำไปสู่การเพิ่มพูนทุนเศรษฐกิจ หรือนำไปสู่การผูกขาดในกิจการหนึ่งๆ ภายใต้ความร่วมมือระหว่างนักธุรกิจชั้นนำที่มีความมั่งคั่งอยู่แล้วและต้องการเพิ่มและผลิตซ้ำทุนที่ตนเองมีให้มากยิ่งขึ้นก็ได้ ในอดีตมีการสร้างความร่วมมือในธุรกิจ โรงสีและค้าข้าวระหว่างตระกูลหวังหลี่ ถ่าซ่า และบูลสุข โดยสามตระกูลนี้ผูกพันกันด้วยธุรกิจและความเป็นเครือญาติหรือธุรกิจธนาคารพาณิชย์ที่ผูกขาดอยู่ในตระกูลถ่าซ่า หวังหลี่ เตชะไพบุลย์ ศรีเฟื่องฟูง รัตนรักษ์ และตระกูลเพ็ญชาติ ธุรกิจเกี่ยวกับสินค้าและบริการเพื่อการบริโภคที่รู้จักกันดีคือ บริษัทสหพัฒน์ พิบูล จำกัด เป็นธุรกิจของครอบครัวโชควัฒนาและครอบครัวคารกานนท์ บริษัทเจริญโภคภัณฑ์ เป็นธุรกิจของครอบครัวเจียรนนท์ กลุ่มธุรกิจค้ำน้ำตาลของกลุ่มไทยรุ่งเรืองอุตสาหกรรม ที่ผู้ถือหุ้นสำคัญ คือ ครอบครัวอัยยุทธและครอบครัววรรณประเสริฐ ครอบครัวมงคลเจริญและครอบครัวสินธวณรงค์ ฉะนั้นในส่วนนี้ การรักษาและเพิ่มพูนทุนเศรษฐกิจวิธีหรือคือ การสร้างการผูกขาดในสินค้าและบริการ

การผูกพันตระกูลต่างๆหรือก็คือการสร้างทุนทางสังคมในทางธุรกิจไม่ว่าจะด้วยเหตุผลทางธุรกิจ การเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน หรือแม้แต่การสำนึกในบุญคุณของคนรุ่นก่อนก็สามารถนำไปสู่การเพิ่มพูนและสืบทอดทุนเศรษฐกิจได้ ดังกรณีของตระกูลพิศาลบุตรที่มาสู่ขอละมุนบุตรีของเจ้าสัวผู้ซึ่งมีเศรษฐกิจมาสู่ขอกันมาก แต่คุณนายล้อม เหมาะชะงาติ ตกกลงยกให้ตระกูลพิศาลบุตร เพราะเห็นว่าตระกูลพิศาลบุตรมีคุณสมบัติ และเวลานั้นการค้าของตระกูลพิศาลบุตรก็เริ่มทรุด การแต่งงานจึงเป็นทั้งการตอบแทนบุญคุณและค้ำจุนตระกูลพิศาลบุตรไปในเวลาเดียวกัน (พรณี บัวเล็ก, 2545: 43) คือผูกพันสองตระกูลด้วยการแต่งงานและธุรกิจไปพร้อมๆ กัน ทั้งนี้อาจเริ่มด้วยการแต่งงานหรือการมีความสัมพันธ์ในทางธุรกิจด้วยกันก่อนก็ได้ แต่ไม่ว่าจะเริ่มต้นด้วยเหตุผลใด

ผลลัพธ์ที่ได้คือการนำไปสู่การเกาะกลุ่มและการผูกขาดทางเศรษฐกิจให้อยู่ในมือของคนไม่กี่ตระกูล เช่นเดียวกัน

การสร้างความร่วมมือกับกลุ่มการเมืองก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งในการเสริมสร้างและรักษาทุนเศรษฐกิจเอาไว้ ไม่ว่าจะเป็นการเชิญผู้มีอำนาจทางการเมืองในเวลานั้นเข้ามาเป็นหุ้นส่วนหรือเป็นกรรมการ การสนับสนุนพรรคการเมือง ดังที่ธนาคารกรุงเทพได้สนับสนุนพรรคกิจสังคมที่มีนายบุญชู โรจนเสถียร (ผู้ช่วยผู้จัดการใหญ่ธนาคารกรุงเทพ) เป็นรองหัวหน้าพรรค และพรรคชาตินิยมที่มีนายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ (รองประธานกรรมการธนาคารกรุงเทพ) เป็นหัวหน้าพรรค (สุนัย จุลพงศธร, 2543: 226-230) หรือด้วยการเป็นนายทุนพรรค ผู้บริจาคเงินให้พรรค หรือแม้แต่การเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมือง การสร้างเครือข่ายไปยังพื้นที่ทางการเมือง อาจทำให้เหล่านี้คือวิธีการเพื่อให้รักษาและเพิ่มพูนทุนเศรษฐกิจ นักธุรกิจที่เป็นนักการเมือง เป็นเพื่อน หรือเป็นญาติกับนักการเมือง มักจะได้รับการเอื้อประโยชน์จากนักการเมืองในรูปแบบต่างๆ เช่น การได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์กับธุรกิจก่อนคนทั่วไป การได้รับสัมปทานโครงการขนาดใหญ่ของรัฐ การที่นักการเมืองออกกฎหมายที่เอื้อประโยชน์กับธุรกิจ ฯลฯ ไม่ว่าจะรูปแบบความร่วมมือทางธุรกิจกับกลุ่มต่างๆ จะเป็นไปได้ในทางตรง ทางอ้อม ถูกต้อง หรือไม่ถูกต้อง วิธีการที่ใช้ก็ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งในยุทธศาสตร์การผลิตซ้ำทางเศรษฐกิจ

นอกจากยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจและยุทธศาสตร์การแต่งงาน กลุ่มพ่อค้ายาทุนจีน นักธุรกิจจีน ซึ่งมีทุนเศรษฐกิจเด่นชัดที่สุด ยังใช้ยุทธศาสตร์การลงทุนทางสังคมและยุทธศาสตร์การดำรงสถานะทางสังคมในการขยายเพิ่มพูนอันจะนำไปสู่การสืบทอดทุนเศรษฐกิจ ดังปรากฏในอดีตที่พ่อค้ายาทุนจีนใช้ ทุนเศรษฐกิจที่ตนเองมีเป็นเสมือนใบเบิกทางก้าวเข้าไปมีความสัมพันธ์กับขุนนาง ระบบราชการ และพระมหากษัตริย์ อันนำไปสู่การเพิ่มพูนทุนเศรษฐกิจของตนเองด้วยการผูกขาดการจัดเก็บภาษีและได้เป็นเจ้าของกิจการอาหาร ยุทธศาสตร์การลงทุนทางสังคมและการดำรงสถานะทางสังคมมีผลทำให้มีทุนเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น รวมทั้งมีทุนทางสังคมเพิ่มขึ้น

ทุนเศรษฐกิจที่ต้นตระกูลได้สร้างไว้และส่งต่อให้กับบุตรหลาน จำเป็นต้องถูกดำเนินการภายใต้อีกหนึ่งยุทธศาสตร์สำคัญคือ ยุทธศาสตร์การสืบทอด ตัวอย่างคือ ตระกูลโสภณพานิช นับตั้งแต่รุ่นที่หนึ่งคือ นายชิน โสภณพานิชที่เป็นหนึ่งในผู้ก่อตั้งธนาคารกรุงเทพ ซึ่งต่อมาได้ก้าวเป็นเจ้าของอย่างเต็มตัว ได้ค่อยๆ สร้างและส่งสมทุนเศรษฐกิจผ่านกิจการหลักคือ ธนาคาร จนกระทั่งถึงทายาทผู้สืบทอดรุ่นที่สองและรุ่นที่สาม ก็ยังสามารถสืบทอดและผลิตซ้ำทุนเศรษฐกิจที่มีอย่างมหาศาลได้ด้วยการขยายสาขา การพัฒนาปรับปรุงให้ทันสมัย หรือแม้แต่การขยายไปยังกิจการการค้าอื่น ภายใต้การดูแลของบุตรชายและบุคคลอื่นๆ ในตระกูล ไม่ว่าจะป็นนายโชติ โสภณพานิช นายชาติศิริ โสภณพานิช ในขณะที่บุตรสาวจะไม่ได้ดูแลในกิจการหลักของตระกูล เพราะเมื่อบุตรสาวแต่งงานก็หมายถึงการแต่งงานไปอยู่ในตระกูลอื่นๆ การให้บุตรชายดูแลกิจการการค้าจึงเป็นสิ่งที่จะสร้างความมั่นใจให้ได้มากกว่าว่า ทุนเศรษฐกิจที่ผู้นำตระกูลรุ่นแรกๆ ได้สร้างและได้สืบทอด

มาจะได้รับการสืบทอดต่อไปโดยจะไม่ตกไปอยู่ในความครอบครองหรือร่วมครอบครองกับบุคคลอื่น วิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 ได้ส่งผลกระทบต่อมากต่อกิจการที่เป็นธุรกิจครอบครัวทั้งหมดในประเทศไทย เพราะบางกิจการก็ต้องล้มหายไป บางกิจการก็ต้องขายกิจการให้กับต่างประเทศ หรือบางกิจการก็ต้องปรับโครงสร้างด้วยการให้ต่างชาติเข้ามาถือหุ้น แต่เหตุการณ์นี้ก็ถือเป็นหนึ่งบททดสอบและเป็นสัญญาณให้กับกิจการที่สามารถรักษากิจการของครอบครัวเอาไว้ได้ว่า ลูกหลานของครอบครัวมีภารกิจสำคัญที่จะต้องรักษากิจการ โดยเฉพาะธุรกิจหลักของครอบครัวเอาไว้ให้ได้ ธนาคารกรุงศรีอยุธยาคือตัวอย่างความพยายามของตระกูลรัตนรักษ์ที่พยายามรักษานาการนี้ซึ่งเป็นการเริ่มแรกของตระกูลเอาไว้ แม้จะต้องล้มเลิกธุรกิจอื่นๆ ที่สร้างขึ้นมากในภายหลังก็ตาม

การสืบทอดและรักษาทุนเศรษฐกิจอันหมายถึงความรวมถึงตำแหน่งของตระกูลในโครงสร้างสังคมเอาไว้ได้ จึงจำเป็นต้องอาศัย*ยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจ* เป็น*ยุทธศาสตร์หลัก* โดยมี*ยุทธศาสตร์การสืบมรดกและยุทธศาสตร์การแต่งงาน* เป็น*ยุทธศาสตร์สนับสนุน* และเพื่อเพิ่มทุนเศรษฐกิจและทุนวัฒนธรรมอันเป็นทุนหนึ่งที่กำหนดตำแหน่งของตระกูลและบุคคลในตระกูล การสร้าง*ยุทธศาสตร์การลงทุนทางสังคมและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาก็เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เช่นกัน* ดังจะได้กล่าวต่อไปในส่วนของทุนวัฒนธรรมกับ*ยุทธศาสตร์การผลิตซ้ำ*

4.2.2 ทุนวัฒนธรรมกับยุทธศาสตร์การผลิตซ้ำ

ทุนวัฒนธรรมคือสิ่งที่จะบ่งบอกได้ว่าบุคคลคนนั้นถูกอบรมเลี้ยงดู กล่อมเกลา และซึมซับสิ่งที่เขาเรียนรู้ได้อย่างไรและมากน้อยเพียงไร พร้อมกันนั้นสะท้อนกลับไปยังบทบาทและแนวคิดหลักของสถาบันที่กล่อมเกลาเขา มา อันมีผลให้เขามีคุณสมบัติประกอบกันดังเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทุนวัฒนธรรมมีทั้งที่อยู่ในรูปวัตถุและไม่ใช่วัตถุ การสร้างและการสืบทอดทุนวัฒนธรรมจึงประกอบไปด้วยหลาย*ยุทธศาสตร์*ตามแต่ประเภทของทุน

1) *ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในตัวบุคคล ในรูปของฮามิตุส* แสดงออกผ่านการปฏิบัติ ถูกผลิตซ้ำผ่านสองสถาบันหลัก คือ ครอบครัวและสถานศึกษา โดย*ยุทธศาสตร์การดำรงสถานะทางสังคม* *ยุทธศาสตร์การลงทุนทางสังคม* *ยุทธศาสตร์การสืบมรดก* และ*ยุทธศาสตร์การควบคุมจำนวนบุตร* ความคิด ทักษะคิด การแสดงออก บุคลิกภาพ มารยาท ทำที่ต่อสิ่งต่างๆ ฯลฯ ของบุคคลล้วนแล้วแต่ถูกสร้างผ่านบุคคลและโครงสร้างทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ สำหรับชนชั้นนำที่มีบทบาทในสังคมและการเมืองไม่ว่าจะเป็นสมเด็จพระบรมมหาศรีสุริยวงศ์ชนชั้นนำในอดีต นายอานันท์ ปันยารชุน และนายสุลักษณ์ ศิวรักษ์ชนชั้นนำในปัจจุบัน ต่างยอมรับว่า บิดาและครอบครัวมีอิทธิพลอย่างมากต่อการเป็นชนชั้นนำ อิทธิพลจากบิดาและครอบครัวผ่านตำแหน่งอาชีพการงาน ผ่านการแสดงออกในชีวิตประจำวัน ในแง่หนึ่งคือการสร้างทุนให้กับบุตรหลาน แต่ในอีกแง่หนึ่งคือการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดความคิด ทักษะคิด และการแสดงออกจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง การเรียนรู้ผ่านการพำรสอนโดยตรงและการรับรู้ได้เองของบุตรหลานในครอบครัว แสดงให้เห็นว่าครอบครัวได้

ใช้ยุทธศาสตร์การดำรงสถานะทางสังคมทั้งอย่างตรงไปตรงมา และบ่อยครั้งก็ใช้ยุทธศาสตร์นี้อย่างแยบยล อย่างไรก็ตาม ยุทธศาสตร์การดำรงสถานะทางสังคมอาจถูกใช้ผ่านยุทธศาสตร์การสืบมรดก และยุทธศาสตร์การควบคุมจำนวนบุตร และโดยปกติสองยุทธศาสตร์นี้จะถูกใช้คู่กันเพราะชนชั้นนำไม่ว่าจะเป็นเจ้านายเชื้อพระวงศ์ ขุนนาง หรือพ่อค้าชาวจีน ต่างมีค่านิยมที่จะให้บุตรชาย โดยเฉพาะบุตรชายคนโตเป็นผู้ดำเนินการสืบตระกูลรุ่นต่อไป เช่น การที่สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ได้เรียนรู้ว่าครอบครัวของท่านไม่ใช่ครอบครัวขุนนางทั่วไป แต่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพระราชวงศ์ ท่านจะต้องเป็นผู้นำครอบครัวต่อจากบิดา จะต้องเป็นที่พึ่งของพี่น้องและเครือญาติในวงศ์ตระกูล ความสำนึกและการตระหนักในภาระหน้าที่ได้สืบทอดบุคลิกและทัศนคติในการเป็นผู้นำครอบครัวต่อจากบิดา

ชนชั้นนำโดยเฉพาะเจ้านายเชื้อพระวงศ์และขุนนางในอดีตนิยมการมีภรรยาหลายคน ซึ่งทำให้มีลูกหลายคนตามไปด้วย ดังนั้นการวางแผนการมีบุตรเพื่อรักษาความเป็นชนชั้นนำของตระกูลไม่ให้แตกแขนงแตกสาขาออกไปมาก จึงไม่ได้ถูกใช้ การไม่ได้ใช้ยุทธศาสตร์การควบคุมจำนวนบุตร ของตระกูลขุนนางตั้งแต่ในอดีต อาจเป็นประโยชน์ในอดีตที่ตำแหน่งทางการเมืองการปกครองที่สำคัญอยู่ในกลุ่มของขุนนางตระกูลขุนนาง แต่ในปัจจุบันลูกหลานตระกูลขุนนางมีจำนวนมากหลายสาขาหลายสาขา การรักษาความเป็นตระกูลชนชั้นนำจึงเป็นไม่สามารถทำได้ จะมีก็เพียงบางคนเท่านั้นที่รักษาความเป็นชนชั้นนำของตระกูลเอาไว้ได้ แต่ก็เป็นทายาทที่จำกัดอยู่ในบางสายเท่านั้น

การอบรมบ่มเพาะความเป็นชนชั้นนำ การตระหนักในความเป็นชนชั้นนำ รวมทั้งรสนิยมและแบบแผนการดำเนินชีวิต ยังถูกสืบทอดผ่านยุทธศาสตร์การศึกษา เช่น โรงเรียนชั้นนำในต่างประเทศจะฝึกให้นักเรียนคุ้นเคยกับการมีกิจกรรมยามว่างแบบชนชั้นนำ เช่น การกีฬา ถ้าขรุบับรด ขี่ม้า ผ่านวิชาเรียน คุ้นเคยกับการเป็นผู้นำผ่านการจัดตั้งสโมสร ชมรม หรือสมาคม เช่น สโมสร พรรถการเมือง ซึ่งทั้งหมดเหล่านี้ก็ล้วนแต่ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้วิถีชีวิตและรสนิยมของชนชั้นนำผ่านวิชาเรียน และเพื่อนๆ ที่มาจกครอบครัวชนชั้นนำเหมือนกัน นั่นเพราะสถานศึกษาชั้นนำเหล่านั้นกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเข้าเรียนแทบทั้งสิ้น ในต่างประเทศบางสถานศึกษาพิจารณาจากอาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจ และตำแหน่งทางสังคมของบิดามารดา และเมื่อมีคนในตระกูลจบออกไป สถานศึกษานั้นจะจะให้สิทธิหรือโควตากับบุตรหลานของศิษย์เก่า เนื่องเพราะสถาบันศึกษานั้นแน่ใจว่าเขาได้คัดเลือกบุคคลที่เป็นชนชั้นนำจากแต่ละที่แต่ละแห่งเข้าไปศึกษาอบรมบ่มเพาะความเป็นชนชั้นนำ เมื่อนักเรียนของเขาได้กลายเป็นชนชั้นนำและต้องการสืบทอดความเป็นชนชั้นนำให้กับบุตรของตนต่อไป สถานศึกษานั้นก็ยินดีที่จะทำหน้าที่ในการอบรมบ่มเพาะและรักษาความเป็นชนชั้นนำให้จำกัดอยู่ในกลุ่มคนจำนวนหนึ่งต่อไป ผ่านการให้โควตาผ่านการกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเข้าเรียนดังได้กล่าวไปข้างต้นแล้ว ดังนั้นสถานศึกษาจึงทำหน้าที่ในการผลิตซ้ำชนชั้นนำผ่านยุทธศาสตร์การดำรงสถานะทางสังคม โดยบิดามารดาจะต้องนำทุนเศรษฐกิจมาแปลงเป็นยุทธศาสตร์การลงทุนทางสังคมเพื่อให้บุตรหลานของตนได้รับทุนที่อยู่ในรูป

สถาบัน ซึ่งคือ การได้ชื่อว่างบการศึกษาจบสถานศึกษาใด หรือการได้ชื่อว่างบการศึกษาจากสถานศึกษาเดียวกับบิดาและคุณปู่

2) *ทุนที่ถูกทำให้อยู่ในรูปของสถาบัน* ในที่นี้หมายถึงวุฒิการศึกษาและสถาบันการศึกษาที่ทำการรับรอง ยุทธศาสตร์ที่ถูกใช้คือ ยุทธศาสตร์การศึกษา ยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์ยุทธศาสตร์การลงทุนทางสังคม ยุทธศาสตร์การดำรงสถานะทางสังคม และยุทธศาสตร์การสืบมรดก

การได้รับการประกันการศึกษาจากสถาบันการศึกษาที่มีชื่อ เข้าถึงได้ยาก และเป็นที่ยอมรับกันในคนและสังคมทั่วไปว่าเป็นสถาบันการศึกษาชั้นเยี่ยมยอด เป็นสิ่งสำคัญที่จะบ่งบอกถึงคุณสมบัติของผู้ที่ได้รับการประกันได้เป็นอย่างดี เพราะการจะได้รับการประกันแบบเดียวกันนี้จากสถาบันการศึกษาแห่งนี้ทำได้ยากมาก เพราะการจำกัดจำนวนนักเรียน การกำหนดคุณสมบัติผู้เข้าซึ่งหมายถึงการกำหนดคุณสมบัติผู้ปกครอง กำหนดปริมาณทุนเศรษฐกิจและทุนสัญลักษณ์ เช่น สถานภาพ ตำแหน่งของผู้ปกครอง การกำหนดทุนวัฒนธรรมที่เป็นการศึกษาที่จะสามารถบ่งชี้ได้ว่า บิดามารดาของนักเรียนจบการศึกษาจากที่ใด เป็นศิษย์เก่าหรือไม่ ระดับการศึกษาสูงสุดคืออะไร จึงกลายเป็นสิ่งที่จะต้องถูกโรงเรียนพิจารณาเพื่อเป็นการประกันความมั่นใจให้กับโรงเรียนถึงคุณสมบัติของนักเรียน ขณะเดียวกันก็เป็นการรับประกันความมั่นใจให้กับศิษย์เก่า และบิดามารดาของนักเรียนคนอื่นๆ ว่าโรงเรียนได้พยายามอย่างเต็มที่ในการรักษาตำแหน่งของโรงเรียนให้อยู่ในพื้นที่ทางสังคมที่สูงดังเช่นที่เคยเป็นมา และยังเป็นการรักษาการทำหน้าที่ในการสืบทอดความเป็นชนชั้นนำให้กับนักเรียนจากรุ่นสู่รุ่น ฉะนั้นยุทธศาสตร์เพื่อให้ได้มาซึ่งทุนประเภทนี้คือ ยุทธศาสตร์ทางการศึกษา

การผลิตซ้ำด้วยยุทธศาสตร์นี้จะถูกใช้ได้จำเป็นต้องมีทุนเศรษฐกิจอยู่ในปริมาณที่มากพอ กลุ่มคนที่จะใช้ยุทธศาสตร์นี้ได้ คือ เจ้านาย เชื้อพระวงศ์ ลูกหลานราชสกุล เพราะหลังจากที่พระโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงศึกษาจากโรงเรียนหลวงที่ตั้งขึ้นมาเฉพาะแล้ว ก็ทรงส่งพระโอรสทุกพระองค์ไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ

สถานศึกษาในต่างประเทศที่มีคุณภาพและได้รับการยอมรับว่าเป็นสถานศึกษาของชนชั้นนำล้วนแล้วแต่อยู่ในยุโรป คือประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมนี แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าสถานศึกษาทุกแห่งในประเทศเหล่านี้จะมีชื่อเสียงเท่าเทียมกัน สถานศึกษาระดับมัธยมที่มีชื่อเสียง และได้ชื่อว่าเป็นสถานศึกษาของบุตรหลานของชนชั้นนำของโลกเรียกว่า Public School เช่น Eton, Harrow, Rugby เป็นต้น มหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงคือ มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด และมหาวิทยาลัยปารีส สำหรับมหาวิทยาลัยในประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีชื่อเสียง เช่น มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด มหาวิทยาลัยเยล มหาวิทยาลัยพรินซ์ตัน ตั้งขึ้นภายหลังจากบรรดาศิษย์เก่าของมหาวิทยาลัยชั้นนำในประเทศอังกฤษ และสำหรับการศึกษาวิชาทหาร คือ ประเทศเยอรมัน

เดนมาร์ก และโซเวียต สถานศึกษาชั้นนำเหล่านี้มีประวัติความเป็นมายาวนาน มีลูกหลานของ กษัตริย์และบุคคลชั้นนำจากประเทศต่างๆ มาเข้าศึกษาจำนวนมาก และผลิตบุคคลที่มีชื่อเสียงใน ด้านต่างๆ ออกไปมากเช่นกัน สถานศึกษาชั้นนำเหล่านี้ให้ความสำคัญกับกีฬาและกิจกรรมต่างๆ เห็นได้จากการมีพื้นที่สำหรับกีฬาชนิดต่างๆ เช่น สนามเล่นฟุตบอล สนามเล่นสควอช สระว่ายน้ำ สถานที่สำหรับฝึกพายเรือ สนามฝึกแบดมินตัน สนามฝึกเทนนิส สนามฝึกคริกเกต สำนักหรือกลุ่ม ผู้ฝึกมวยจีน และสนามกีฬาของบางมหาวิทยาลัยยังได้มาตรฐานโอลิมปิกด้วย รวมทั้งบาง มหาวิทยาลัยยังมีประเพณีการแข่งขันระหว่างกันด้วย เช่นการแข่งขันเรือระหว่างมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ และมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด

แม้ว่าการได้มาซึ่งทุนวัฒนธรรมประเภทนี้จะใช้เพียงยุทธศาสตร์การศึกษา แต่การได้มา เพื่อให้ลูกหลานของตนเองได้ครอบครองทุนนี้อันจะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเป็นทุนอื่นๆ ไม่ว่าจะ เป็นทุนเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนสัญลักษณ์ บิดามารดาจะต้องใช้ทุนอื่นๆ โดยเฉพาะทุน เศรษฐกิจเพื่อแลกมาก่อนข้างมาก อีกทั้งทุนวัฒนธรรมประเภทนี้ต้องใช้เวลายาวนานในการสะสม ทำให้ผู้ที่มีทุนเศรษฐกิจมาก ไม่ต้องเสียเวลาไปในการประกอบอาชีพสามารถใช้เวลาในการศึกษา เพื่อให้ได้มาซึ่งการรับประกันการศึกษาที่แตกต่างและโดดเด่นกว่าคนอื่น

ในประเทศไทย การที่เจ้านายเชื้อพระวงศ์ได้เป็นคนกลุ่มแรกที่มีทุนวัฒนธรรมนี้มากกว่า และดีกว่ากลุ่มอื่น ทำให้มีความต้องการทำจะสืบทอดทุนนี้ไปยังบุตรหลานของตน จึงปรากฏว่า เจ้านายเชื้อพระวงศ์มักส่งบุตรชายของตนในฐานะผู้สืบทอดราชสกุลไปศึกษาต่อใน โรงเรียนและ มหาวิทยาลัยเดียวกันกับที่บิดา หรือปู่ได้เรียนและทำหน้าที่ในการสืบทอดทุนวัฒนธรรมนี้มาแล้ว

สำหรับพ่อค้ายกธุรกิจจีนผู้มีทุนเศรษฐกิจจำนวนมาก แม้จะมีความพยายามสร้างและสืบทอดทุนนี้ให้กับบุตรหลานด้วยการส่งบุตรหลานเข้าเรียนใน โรงเรียนชั้นนำ การส่งไปศึกษาต่อยัง โรงเรียนและมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง แต่ก็มีความแตกต่างกับกลุ่มเจ้านายเชื้อพระวงศ์อยู่บ้าง กล่าวคือ ความต่อเนื่องในการสืบทอดทุนด้านการศึกษาของพ่อค้ายกธุรกิจจีนโดยรวมยังไม่ชัดเจน เท่า อย่างมากก็เป็นการสืบทอดเพียงสองรุ่นเท่านั้น

ดังนั้น สถานศึกษาชั้นนำไม่ว่าจะในประเทศหรือต่างประเทศ เป็น โรงเรียนหรือวัง จึงมี ภาระที่หนักหน่วงในการส่งสารบางอย่างเพื่อที่จะแสดงออกถึงสิ่งที่ผู้ปกครอง ชนชั้น และ สถานศึกษาเองคาดหวัง อาจโดยชัดเจนหรือโดยนัยไปสู่เด็กนักเรียน อันอยู่อาจในรูปวัตถุ วิถีชีวิต ธรรมเนียม ฯลฯ ด้วยการผลิตชั้นนำนักเรียนให้กลายเป็นตัวแทนของบุคคลที่มาจากตระกูลชั้นนำ เมื่อใดก็ตามที่ชนชั้นนำตระหนักในความเป็นชนชั้นนำของตัวเอง และประชาชนทั่วไปตระหนักถึงความ เหนือกว่าของชนชั้นนำ ก็หมายความว่า ภารกิจของสถานศึกษาในส่วนนี้ประสบความสำเร็จ

สำหรับสถาบันการศึกษาชั้นสูงสุดของไทยคือ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร(วปอ.)ได้ กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเข้ารับการศึกษาว่าจะต้องเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่จากฝ่ายพลเรือนและ ฝ่ายทหาร เพื่อมาเรียนรู้เรื่อง “ผลประโยชน์ของชาติ” โดยผู้ที่เข้ารับการศึกษาคงต้องมีคุณสมบัติ

สำคัญคือ จะต้องสามารถรักษาความลับเอาไว้ได้และจะต้องไม่เป็นภัยต่อความมั่นคง ผู้ที่มาเข้าเรียน จึงล้วนแต่คนที่กำลังจะก้าวขึ้นไปเป็นผู้บริหารระดับสูงหรือสูงสุดของกรมของกระทรวง ซึ่งจะกลายเป็นชนชั้นนำในกลุ่มข้าราชการ ปัจจุบันคุณสมบัติของผู้เข้าศึกษาได้เปิดกว้างให้ภาคเอกชน สามารถเข้ามาร่วมเรียนด้วยได้ ทั้งนี้มีเป้าหมายว่าต้องการให้ภาคเอกชนเข้ามาร่วมกันรักษาผลประโยชน์ของชาติกับภาครัฐ ดังนั้นจึงปรากฏว่า ผู้ที่เข้ารับการศึกษานอกระบบทั้งจากภาครัฐและเอกชนจึงถูกประทับรับรองในการมีทุนวัฒนธรรม และทุนทางสังคมเนื่องจากนักศึกษาในแต่ละรุ่น มักมีการสร้างความสัมพันธ์เป็นเครือข่ายเพื่อการทำงานในอนาคต

ตัวอย่างการผลิตซ้ำชนชั้นนำของวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร เช่น การสืบทอดตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกในกลุ่มนายทหารที่ได้รับการอบรมจากวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรนั้นเห็นได้ค่อนข้างชัดเจน โดยเฉพาะนับตั้งแต่พลเอกอิสระพงศ์ หนุนภักดี เรื่อยลงมาจนกระทั่งพลเอกอนุพงษ์ เผ่าจินดา เป็นการสืบทอดตำแหน่งในกลุ่มผู้ได้เข้ารับการอบรมอย่างไม่ขาดตอน ตารางแสดงการดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกตั้งแต่ปีที่วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรก่อตั้งจนกระทั่งปัจจุบัน

ตาราง 4.9 รายชื่อผู้บัญชาการทหารบกที่ได้รับการอบรมจากวปอ.

รายชื่อผู้บัญชาการทหารบก / ช่วงเวลาที่ดำรงตำแหน่ง	วปอ.รุ่นที่
จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ - 23 มิถุนายน 2497 - 8 ธันวาคม 2506	-
จอมพล ถนอม กิตติขจร - 11 ธันวาคม 2506 - 1 ตุลาคม 2507	1
จอมพล ประภาส จารุเสถียร - 1 ตุลาคม 2507 - 1 ตุลาคม 2516	-
พลเอก กฤษณ์ สีวะรา - 1 ตุลาคม 2516 - 30 กันยายน 2518	-
พลเอก บุญชัย บำรุงพงศ์ - 1 ตุลาคม 2518 - 30 กันยายน 2519	3
พลเอก เสริม ณ นคร - 1 ตุลาคม 2519 - 30 กันยายน 2521	4
พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ - 1 ตุลาคม 2521 - 25 สิงหาคม 2524	9
พลเอก ประยุทธ์ จารุมณี - 26 สิงหาคม 2524 - 30 กันยายน 2425	13
พลเอก อาทิตย์ กำลังเอก - 1 ตุลาคม 2525 - 27 พฤษภาคม 2529	22
พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ - 27 พฤษภาคม 2529 - 28 มีนาคม 2533	-
พลเอก สุจินดา คราประยูร - 29 มีนาคม 2533 - 6 เมษายน 2535	-
พลเอก อิสระพงศ์ หนุนภักดี - 7 เมษายน 2535 - 31 กรกฎาคม 2535	29
พลเอก วิมล วงศ์วานิช - 1 สิงหาคม 2535 - 30 กันยายน 2538	30

รายชื่อผู้บัญชาการทหารบก / ช่วงเวลาที่ดำรงตำแหน่ง	วปอ.รุ่นที่
พลเอก ประมวชต์ ผลาสินธุ์ - 1 ตุลาคม 2538 - 30 กันยายน 2539	31
พลเอก เขมฐา ฐานะจาโร - 1 ตุลาคม 2539 - 30 กันยายน 2541	ปรอ.6
พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ - 1 ตุลาคม 2541 ถึง 30 กันยายน 2545	36
พลเอก สมศักดิ์ อัคระนันท์ - 1 ตุลาคม 2545 ถึง 30 กันยายน 2546	ปรอ.10
พลเอก ชัยสิทธิ์ ชินวัตร - 1 ตุลาคม 2546 ถึง 30 กันยายน 2547	40
พลเอก ประวิตร วงษ์สุวรรณ - 1 ตุลาคม 2547 ถึง 30 กันยายน 2548	40
พลเอก สนธิ บุญยรัตกลิน - 1 ตุลาคม 2548 ถึง 30 กันยายน 2550	42
พลเอก อนุพงษ์ เผ่าจินดา - 1 ตุลาคม 2550 ถึง ปัจจุบัน	46

สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ จากนักศึกษาจากรุ่นแรกเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน พบว่า มีนักศึกษาที่มีนามสกุลเดียวอยู่มาก นั่นอาจหมายความว่า สังคมไทยได้ทำหน้าที่ผลิตข้าราชการชั้นนำให้ดำรงอยู่ในกลุ่มคนเพียงกลุ่มหนึ่ง ทั้งชนชั้นนำที่เป็นข้าราชการ ชนชั้นนำที่เป็นนักธุรกิจ และชนชั้นนำที่เป็นนักการเมือง

การไปศึกษาต่อยังต่างประเทศเป็นหนึ่งในวิธีการสร้างชนชั้นนำโดยภาครัฐ และปัจจุบันแนวทางการผลิตข้าราชการชั้นนำโดยภาครัฐก็ยังคงดำเนินต่อไปผ่านการให้ทุนกับนักเรียนทุนรุ่นใหม่ฯ เมื่อพิจารณาจากตัวอย่างนักเรียนทุนรัฐบาลดีเด่นกับนักเรียนทุนรุ่นปัจจุบัน (ข้อมูลนักเรียนทุนรัฐบาลไทย 2541-2559) ในฐานะผู้ถูกผลิตซ้ำและถูกคาดหวังว่าจะก้าวสู่การเป็นผู้นำโดยเฉพาะในระบบราชการและหรือในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องเฉพาะทางในอนาคต ในเบื้องต้นอาจพิจารณาคาดการณ์จากระดับการศึกษา สถานศึกษา และประเทศที่นักเรียนทุนได้ไปศึกษา เพราะการได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ การสามารถใช้ภาษาอังกฤษหรือภาษาอื่นที่เป็นภาษาที่เป็นสากลได้ดี การจบการศึกษาจากสถาบันที่ได้รับการยอมรับในระดับโลก หรือการที่มีชนชั้นนำไทยที่ประกอบคุณงามความดีจบการศึกษาจากสถาบันการศึกษานั้นๆ เหล่านี้ย่อมเป็นทั้งทุนวัฒนธรรมและทุนสัญลักษณ์ที่จะส่งผลในตัวนักเรียนทุนคนนั้นๆ ให้กลายเป็นพื้นฐานรวมทั้งเป็นภูมิหลังที่ดีที่จะทำให้พวกเขามีความเชื่อมั่นในการกระทำการต่างๆ และการได้รับการสนับสนุนจากสังคมรอบข้างนั้นเพราะการศึกษาจากสถาบันที่ได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการในระดับโลกจะเป็นทุนที่มีความสำคัญยิ่งสำหรับนักเรียนทุนที่อาจไม่มีทุนชนิดอื่นหรือมีไม่มากนัก ให้สามารถสะสมทุนชนิดอื่นๆ จนสามารถก้าวไปสู่การเป็นชนชั้นนำได้ในอนาคต

จากข้อมูลนักเรียนทุนรัฐบาลไทย 10 ปีซ้อนหลังพ.ศ. 2541-2550 พบว่า นักเรียนทุนจำนวนทั้งสิ้น 5592 คน เป็นนักเรียนทุนระดับปริญญาเอกจำนวน 3284 คน ระดับปริญญาโทจำนวน 1386

คน ระดับปริญญาตรีจำนวน 922 คน ประเทศที่นักเรียนทุนรัฐบาลไทยเลือกไปศึกษาต่อเป็นจำนวนมากมีอยู่ 9 ประเทศ คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ ประเทศออสเตรเลีย ประเทศญี่ปุ่น ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมัน ประเทศจีน ประเทศเนเธอร์แลนด์ และประเทศแคนาดา เรียงตามลำดับ (โปรดดูรายละเอียดในภาคผนวก 5) สถาบันการศึกษาที่นักเรียนทุนรัฐบาลไทยส่วนใหญ่เข้าศึกษาต่อ (โปรดดูรายละเอียดในภาคผนวก 6) โดยเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ ประเทศออสเตรเลีย ล้วนเป็นมหาวิทยาลัยดีเด่นติดอันดับโลก จากการจัดอันดับ 200 มหาวิทยาลัยดีเด่นของโลกประจำปี 2007 นั้นหมายความว่า ในบรรดานักเรียนทุนรัฐบาล จะมีนักเรียนทุนจำนวนหนึ่งจะมีทั้งทุนวัฒนธรรมและทุนสัญลักษณอันเกิดจากการผ่านการศึกษาอบรมจากสถานศึกษาชั้นนำระดับโลก อันเป็นเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ให้นักเรียนทุนผู้นั้นมีข้อได้เปรียบที่สามารถก้าวขึ้นไปสู่การเป็นผู้นำในหน่วยงาน ในระบบราชการ รวมทั้งในทางการเมืองในอนาคตด้วย

3) ทุนที่ถูกทำให้อยู่ในรูปของวัตถุ คือ หนังสือ บทความ วรรณกรรม สิ่งประดิษฐ์ สิ่งก่อสร้าง ฯลฯ เช่นงานเขียน หนังสือ สิ่งก่อสร้างหรือปลูกสร้าง ยุทธศาสตร์ที่ถูกใช้คือ ยุทธศาสตร์การดำรงสถานะทางสังคม ยุทธศาสตร์การศึกษา และยุทธศาสตร์การสืบมรดก

การเป็นเจ้าของและสืบทอดทุนวัฒนธรรมประเภทนี้มีความสำคัญต่อชนชั้นนำเพราะวัตถุเป็นสิ่งที่แสดงให้คนชนชั้นเดียวกันและชนชั้นอื่นรับรู้ได้ในสถานะของตระกูลใน โครงสร้างสังคม ได้ชัดเจนที่สุด โดยเฉพาะสิ่งของที่มีขนาดใหญ่ เช่น วัง ที่พระมหากษัตริย์ทรงพระราชทานให้กับพระโอรส หรือเจ้านายที่เป็นต้นราชสกุลเป็นผู้สร้างโดยมีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่สวยงาม โดดเด่น และวังนั้นได้สืบทอดเป็นมรดกให้กับลูกหลานในราชสกุลที่เป็นชายสืบกันรุ่นต่อรุ่น สิ่งที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อรักษาตำแหน่งแห่งความเป็นชนชั้นนำ ชนชั้นสูงในสังคม ไม่ใช่แค่วัง แต่ยังหมายความรวมถึงประวัติศาสตร์ของวังกับสังคมไทย ประวัติและคุณงามความดีของเจ้านายภายในราชสกุล คุณค่าเชิงศิลปะและสถาปัตยกรรมต่อสังคมไทย และวัตถุต่างๆ ภายในวัง เช่น หนังสืองานขาม รูปภาพ ของตกแต่ง ของสะสม เป็นต้น

อย่างไรก็ตามจะพบว่า ปัจจุบันมีวังจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้เป็นมรดกสืบทอดในราชสกุลอีกต่อไป อาจถูกทุบทิ้ง อาจกลายเป็นสถานที่ราชการ อาจกลายเป็นส่วนหนึ่งในทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ แต่ไม่ว่าอย่างไร ‘วัง’ ก็ยังคงทำหน้าที่รักษาสถานะและตำแหน่งของลูกหลานราชสกุลเอาไว้ในตำแหน่งที่สูง เพราะวังแต่ละแห่งมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาต่างกัน มีความสำคัญกับประเทศในรูปแบบที่ต่างกันฉะนั้น การรักษาประวัติศาสตร์ และรักษาวังให้ดำรงอยู่ในสังคมไทยจึงถือเป็นภารกิจสำคัญอันหนึ่งของลูกหลานราชสกุลนั้นๆ เพื่อจะดำรงรักษาสถานะและตำแหน่งของการครอบงำสังคมเอาไว้ดังที่เคยเป็นมา

วัดที่เป็นสิ่งก่อสร้างในลักษณะเดียวกันกับวัง คือ วัด(ประจำตระกูล) เพราะได้แสดงให้เห็นถึงทุนวัฒนธรรม และทุนเศรษฐกิจของตระกูล รวมถึงเป็นสัญลักษณ์ที่ทำให้ผู้คนระลึกถึง จดจำได้ และกำหนดตำแหน่งของตระกูลนั้นในสังคมให้อยู่สูงกว่าที่เป็นอยู่จริง เพราะวัดเป็นเครื่องหมายแสดงถึงความเป็นคนพุทธ และความเป็นคนใจบุญที่ทำให้คนในตระกูลถูกยกย่องมากกว่าคนทั่วไป ซึ่งสิ่งนี้คือสิ่งที่สืบทอดต่อมายังลูกหลานโดยแทบไม่จำเป็นต้องอาศัยยุทธศาสตร์ใดๆ ในการสืบทอดทุนประเภทนี้ เพราะทุนนี้ได้เข้าไปอยู่ในการรับรู้และได้สร้างการยอมรับให้หมู่ผู้คนทั่วไปเรียบร้อยแล้ว

การจำได้ ระลึกได้อยู่เสมอของผู้คนในปัจจุบันถือเป็นอีกหนึ่งความสำเร็จของการสืบทอดด้วยยุทธศาสตร์การดำรงสถานะที่ไม่ต้องใช้การลงทุนด้วยทุนใดๆ อีก และยังเป็นการยกสถานะของบุคคลผู้เป็นอนุสรณ์และบุตรหลานผู้สืบทอดให้อยู่สูงขึ้นไปอีก ในฐานะผู้ควรแก่การกราบไหว้ในคุณความดีและบุตรหลานของผู้ทำความดีและคุณประโยชน์ต่อชาติบ้านเมือง

สำหรับงานเขียนซึ่งแสดงถึงทุนวัฒนธรรมของปัญญาชน มีรูปแบบวิธีการในการสืบทอดต่างออกไป ไม่จำเพาะแต่การเป็นเจ้าของดินฉบับ ซึ่งปัจจุบันอาจอยู่ในรูปของการมีลิขสิทธิ์ในฐานะมรดกสืบทอดเท่านั้น เพราะงานเขียนของปัญญาชนถูกเผยแพร่ออกไปสู่สาธารณะอย่างกว้างขวาง สังคม กลุ่มผู้อ่าน หรือรางวัลที่รับประกันจนหนังสืออาจกลายเป็นหนังสือที่มีคุณค่าแก่การอ่านหรือกลายเป็นแบบเรียนในโรงเรียน จึงเป็นอีกหนึ่งตัวแสดงที่ทำหน้าที่สืบทอดทุนประเภทนี้ และรักษาสถานะทางสังคมของปัญญาชนคนนั้นเอาไว้

ดังนั้นสำหรับการสืบทอดทุนวัฒนธรรมไม่ว่าจะในรูปแบบใด ก็มียุทธศาสตร์ที่และวิธีการที่ต่างออกไป แต่จะมีครอบครัวและสถานศึกษาเป็นกลไกหลักในการผลิตซ้ำทุนชนิดนี้ โดยทุนที่อยู่ในตัวบุคคล ถูกผลิตซ้ำผ่านครอบครัวโดยต้องใช้เวลายาวนานตั้งแต่วัยเด็กเรื่อยมา และผ่านโรงเรียนด้วยยุทธศาสตร์การศึกษา โดยครอบครัวจำเป็นต้องมีทุนเศรษฐกิจจำนวนมากพอที่จะส่งบุตรหลานเข้าเรียนในสถานศึกษาที่บิดามารดารู้และแน่ใจว่า สถานศึกษานั้นๆ จะสามารถสร้างทุนวัฒนธรรมในแบบเดียวกับที่ครอบครัวหรือตระกูลดำรงอยู่ในโครงสร้างสังคมได้และยุทธศาสตร์นี้ก็ใช้เวลานานเช่นกัน สำหรับทุนวัฒนธรรมที่เป็นการรับประกันทางการศึกษา โดยปกติบุตรหลานมักจะสืบทอดทุนวัฒนธรรมนี้เช่นเดียวกับที่บิดาเคยได้รับ เช่นถ้าบิดาจบการศึกษาจากออกซ์ฟอร์ด บุตรก็ควรจบจากออกซ์ฟอร์ด หรือไม่เช่นนั้นก็ต้องเป็นมหาวิทยาลัยในระดับเดียวกันเช่นเคมบริดจ์ หรือหากเป็นมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา เช่น มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด สำหรับชนชั้นนำการลงทุนด้วยทุนเศรษฐกิจและเวลาที่มากมาด้วยยุทธศาสตร์การศึกษานี้ ถือว่าคุ้มค่าเพราะการศึกษาที่ต้องลงทุนโดยใช้การแลกเปลี่ยนเป็นจำนวนมากกว่าคนทั่วไป สิ่งที่ได้รับกลับมาก็จะมากกว่าคนอื่นๆ เช่นเดียวกัน สำหรับหนังสือ บทความ ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการแสดงออกซึ่งทุนวัฒนธรรมของปัญญาชน การสืบทอดมักไม่ค่อยปรากฏยุทธศาสตร์ที่เด่นชัดนัก จะมีก็เพียงแต่ตัวปัญญาชนคน

นั่นเองที่จะต้องหมั่นแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์สิ่งต่างๆ ผ่านสื่อและสิ่งพิมพ์ชนิดต่างๆ เพื่อให้ทุนวัฒนธรรมที่ตนเองมีและเริ่มสร้างไว้ในความคิดจิตใจของคนทั่วไป ไม่จางหายไป แม้จะกล่าวเป็นจำนวนไม่ได้ว่าปัญญาชนจะต้องเขียนงานจำนวนเท่าไร เสนอผลงานด้วยวิธีไหน แต่งานที่ปัญญาชนเสนอจะต้องมีจำนวนมากพอ และมีวิธีการนำเสนอที่โดดเด่นมากพอที่จะทำให้ความคิดเห็นของเขาสร้างความคล้อยตามให้เกิดขึ้นกับผู้คนทั่วไป อันจะนำไปสู่ความเข้าใจ ความเห็นด้วย และความจดจำได้ในที่สุด และหากปัญญาชนต้องการสืบทอดความเป็นปัญญาชนให้เกิดขึ้นกับบุตรของตน การศึกษาและบุคลิกภาพที่กล้าคิด กล้าวิพากษ์ แหวกฝาคำความคิดที่ครอบงำสังคมอยู่เป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องสร้างและสืบทอดให้กับบุตรหลาน ในขณะที่สิ่งปลูกสร้างโดยตัวของมันเองเป็นถาวรวัตถุที่สร้างการจดจำได้ให้เกิดขึ้นกับผู้คนได้อยู่แล้ว การดำรงรักษาตำแหน่งในโครงสร้างสังคมของบุตรหลานผู้สืบทอดในด้านอื่นๆ เช่น ด้วยยุทธศาสตร์การศึกษา ยุทธศาสตร์การแต่งงาน ยุทธศาสตร์สืบทอด เพื่อรักษาความโดดเด่นของตระกูลเช่น ในด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ในพื้นที่สังคมจึงเป็นสิ่งที่ถูกทำให้ง่ายขึ้นและง่ายขึ้นกว่าคนหรือตระกูลอื่นที่บรรพบุรุษไม่ได้สร้างคุณงามความดีจนเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปเมื่อเปรียบเทียบกับกัน

4.2.3 ทุนทางสังคมกับยุทธศาสตร์การผลิตซ้ำ

ความสัมพันธ์ เครือข่ายความสัมพันธ์ ในกลุ่มชนชั้นนำด้วยกันเอง และระหว่างกลุ่มชนชั้นนำ ถูกสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นผ่านยุทธศาสตร์ทางการศึกษา ยุทธศาสตร์การแต่งงาน และยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจ กล่าวสำหรับยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจ การทำธุรกิจการค้าและการสร้างความร่วมมือทางธุรกิจเป็นทั้งการสร้างทุนและสืบทอดทุนเศรษฐกิจและทุนทางสังคมไปพร้อมๆ กัน เพราะคนที่ร่วมมือกันทางธุรกิจถือเป็นคนชนชั้นเดียวกันที่มีทุนชนิดต่างๆ ในปริมาณที่เท่าหรือใกล้เคียงกัน ถึงแม้ในบางครั้งจะเป็นคนละกลุ่มกัน เช่นความร่วมมือกันระหว่างพ่อค้าคนจีนกับเจ้านายเชื้อพระวงศ์ในอดีต หรือลูกหลานราชสกุลนักรบหรือธุรกิจ หรือนักธุรกิจกับนักการเมืองท้องถิ่น โดยปกติแล้วกิจการการค้าที่บรรพบุรุษสืบทอดมายังบุตรหลาน ไม่ได้สืบทอดมาแค่ทุนเศรษฐกิจ และยังสืบทอดความสัมพันธ์กับกลุ่มการค้า กลุ่มผู้ร่วมลงทุน จากรุ่นสู่รุ่นอีกด้วย ดังจะปรากฏว่าพันธมิตรทางธุรกิจของนักธุรกิจชั้นนำก็ยังคงเป็นคนกลุ่มเดิมที่เคยร่วมทุนกันมาแล้วในอดีต

นอกจากการทำธุรกิจการค้า การศึกษาในสถานศึกษาชั้นนำก็มีบทบาทสำคัญในการผลิตซ้ำชนชั้นนำ โดยยุทธศาสตร์การศึกษาเป็นที่บรรจบรวมกันระหว่างโรงเรียนและครอบครัว กล่าวคือแต่ละโรงเรียนที่ถูกตั้งขึ้นมาต่างมีเป้าหมาย วิธีการจัดการเรียนการสอน การคัดคุณสมบัติของนักเรียน การวางตำแหน่งของโรงเรียนกับโรงเรียนอื่นๆ และกับโครงสร้างสังคมไม่เหมือนกัน เช่นเดียวกับครอบครัวที่มีทุนทั้งชนิดและปริมาณที่ไม่เท่ากัน โดยเฉพาะทุนเศรษฐกิจ และการที่ผู้ชนในสังคมมีทุนเศรษฐกิจไม่เท่ากันก็นำไปสู่ความสามารถในการส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียน และความสามารถในการส่งเสียให้ได้เรียนในระดับการศึกษาสูงสุดที่ไม่เท่ากัน ดังนั้นเราจึงพบว่า

ตำแหน่งของสถานศึกษาในสังคมที่ครอบครัวได้เลือกให้บุตรหลานได้เข้าเรียนจึงอยู่ในระดับหรือตำแหน่งที่ใกล้เคียงกันกับตำแหน่งของครอบครัวหรือตระกูลของตนในโครงสร้างสังคม

เพื่อดำรงรักษาไว้ซึ่งสถานะของความเป็นชนชั้นนำในสังคม โรงเรียนและครอบครัวต่างช่วยกันกำหนดให้โรงเรียนในฐานะสถาบันที่ให้ความรู้ อบรมสั่งสอน ทำหน้าที่สร้างและสืบทอดวิถีชีวิต รสนิยม และความเป็นชนชั้นนำซึ่งคือทุนวัฒนธรรมแบบหนึ่ง และทำการรับประกันการทำหน้าที่นั้นด้วยการรับรองคุณวุฒิทางการศึกษาผ่านตราประทับและชื่อของโรงเรียน โดยครอบครัวที่มีทุนเศรษฐกิจและมีทุนวัฒนธรรมนี้อยู่ก่อน เช่น บิดาหรือปู่สำเร็จการศึกษาจากสถาบันการศึกษานั้นมาก่อนก็จะส่งบุตรหลานของตน รวมทั้งบอกต่อคนที่มีทุนใกล้เคียงกันให้ส่งบุตรหลานเข้ามาผ่านกระบวนการผลิตซ้ำจากโรงเรียนนั้นๆ

โรงเรียนและมหาวิทยาลัยชั้นนำของโลกได้สืบทอดทุนวัฒนธรรมให้กับนักเรียนและนักศึกษาผู้ถูกคัดสรรแล้วทั้งจากครอบครัวและระบบการคัดเลือกและสอบเข้าว่า ล้วนแล้วแต่เป็นบุตรหลานของบุคคลผู้มีทุนเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนวัฒนธรรมในระดับที่จะช่วยส่งเสริมการความเป็นบุคคลชั้นนำให้ดำรงอยู่ต่อไป หรือหากบุคคลใดที่ยังก้าวไม่ถึงการเป็นบุคคลชั้นนำการได้เข้าสู่สถานศึกษาชั้นนำก็จะประทับตราการเป็นสมาชิกที่ทำให้การก้าวไปสู่การเป็นชนชั้นนำง่ายขึ้น เพราะคนที่มาเรียนนั้นก็ล้วนแล้วแต่เป็นคนชนชั้นเดียวกันแทบทั้งสิ้น โดยเฉพาะสถานศึกษาชั้นนำที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน และเคยเป็นสถานศึกษาที่ผลิตบุคคลชั้นนำระดับผู้นำของประเทศต่างๆ ก็จะรักษาความเป็นสถานศึกษาชั้นนำของชนชั้นนำไว้ได้

ทุนทางสังคม ไม่ได้หมายความว่าแค่เพียงการมีเครือข่ายความสัมพันธ์กันเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการทำให้นักเรียนได้เรียนรู้ตำแหน่งของตนในสังคม ระยะห่างกับคนอื่น ๆ โดยเฉพาะคนที่อยู่ชนชั้นต่างกัน เพื่อให้นักเรียนสามารถรักษาความเป็นชนชั้นนำเอาไว้ได้ด้วยการเรียนรู้ถึงความ *เป็นพวกเรา-ความเป็นอื่น*

ดังนั้น ยุทธศาสตร์ทางการศึกษาที่ครอบครัวใช้เพื่อรักษาตำแหน่งในพื้นที่สังคมเอาไว้จะนำไปสู่การสืบทอดทุนทางสังคมได้มากน้อยเพียงไร ก็ต้องขึ้นอยู่กับทุนเศรษฐกิจที่ครอบครัวมีเป็นหลัก โดยมีทุนวัฒนธรรมเป็นปัจจัยเสริม

สำหรับการศึกษาชั้นสูงที่ไม่ใช่โรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ได้แก่ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร(วปอ.) เป็นตัวอย่างที่ดีของการที่กลุ่มคนที่เป็นข้าราชการระดับสูงจากที่ต่างๆ และได้เข้ามาเรียนร่วมกัน ได้สร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กันเองระหว่างกรม กอง กระทรวงต่างๆ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างความสัมพันธ์ปัจจุบันได้ขยายกว้างออกไปยังภาคธุรกิจเอกชน ทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายและมีปฏิสัมพันธ์กันในวงกว้างมากยิ่งขึ้น แต่คำว่าวงกว้างในที่นี้ก็ยังคงเป็นวงแคบที่จำกัดเฉพาะคนกลุ่มเล็กๆ กลุ่มหนึ่งอยู่ดี นอกจากนี้โรงเรียนเตรียมทหาร หรือโรงเรียนนายร้อยฯ เป็นตัวอย่างที่ดีที่แสดงให้เห็นว่า ยุทธศาสตร์การศึกษานำไปสู่การสร้างทุนทางสังคมได้อย่างแท้จริง

และสำหรับยุทธศาสตร์การแต่งงาน ที่จัดเป็นยุทธศาสตร์หลักที่ใช้ในการรักษาและสืบทอดความสัมพันธ์ทางสังคมให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น และยังนำไปสู่การสืบทอดทุนเศรษฐกิจดั้งเดิมที่มีภายิตสำนวนไทยกล่าวถึงการแต่งงานในกลุ่มผู้มีทุนเศรษฐกิจจำนวนมากว่า “เงินต่อเงิน” หรือ “เรือล่มในหนองทองจะไปไหน” แต่ในอีกแง่หนึ่งก็เป็นการรักษาตำแหน่งในโครงสร้างสังคมเอาไว้ด้วย ให้จำกัดอยู่ในกลุ่มตระกูลหรือครอบครัวเดิมที่เคยเป็นกลุ่มครอบงำสังคม

การแต่งงานทำให้ความสัมพันธ์ ผลประโยชน์ การพึ่งพากันและกันระหว่างตระกูลแน่นแฟ้นขึ้น อันจะนำไปสู่การมีเครือญาติที่ขยายวงกว้างออกไป การนับญาติในสังคมไทยไม่จำกัดแค่ญาติของฝ่ายชายแต่ญาติทางฝ่ายหญิงก็มีความสำคัญเท่าเทียมกัน ในฐานะที่การแต่งงานเป็นยุทธวิธีหนึ่งในการดำรงรักษาความเป็นชนชั้น และรักษาไว้ซึ่งความสัมพันธ์ในคนกลุ่มหนึ่ง การแต่งงานกับคนที่มิใช่สายเลือดเดียวกันหรือใกล้เคียงกันเป็นสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้กับคนที่มิใช่สถานภาพสูงทัดเทียมกัน เพราะมีความเชื่อบางประการที่ว่า การแต่งงานกับคนที่มีความสัมพันธ์ทางสายเลือดเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน ถือเป็นการรักษาความบริสุทธิ์ของสายเลือดเอาไว้ หรือก็คือการรักษาสถานะและจำนวนชนชั้นนำเอาไว้นั่นเอง

ตัวอย่างการใช้ยุทธศาสตร์การแต่งงานเพื่อสืบทอดทุนทางสังคม ปรากฏมาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น คือ ในสมัยรัชกาลที่สอง พระองค์ทรงมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับสกุลต่างๆ ผ่านทางพระมหาดีและพระสนมที่ทรงเสกสมรส โดยพระองค์ทรงเสกสมรสกับสตรีที่เป็นพระญาติโดยสายโลหิตทางฝ่ายพระราชบิดายู่ก่อนแล้ว 2 พระองค์ กับพระญาติทางฝ่ายพระราชมารดา คือ สกุลบางช้าง 4 พระองค์ หมายความว่า รัชกาลที่ 2 ทรงเสกสมรสกับพระญาติที่มีความใกล้ชิดกับพระองค์ เช่น ทรงเสกสมรสกับเจ้าฟ้าบุญรอด ซึ่งเป็นพระราชธิดาของพระปิตุจฉาของพระองค์ หรือกับเจ้าฟ้ากุณฑลซึ่งเป็นพระขนิษฐาร่วมบิดาต่างมารดา หรือบางคนเป็นสตรีที่มาจากสกุลขุนนางชั้นสูง เป็นราชินิกุล ราชินิกุล คือต่างก็เป็นญาติกับรัชกาลที่ 2 หรือบางคนก็เป็นสตรีมีเชื้อสายเจ้าประเทศราชหรือสกุลพ่อค้าผู้มั่งคั่ง (ปิยนาค บุนนาค และมารยาท กิจสุวรรณ. 2526: 214-215)

ฉะนั้นในยุคของการก่อร่างสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่หนึ่งทรงสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับตระกูลต่างๆ ด้วยการแต่งงานเพื่อสร้างความจงรักภักดีด้วยความสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติ และรัชกาลที่สองทรงสืบทอดทุนทางสังคมภายในกลุ่มเดียวกัน ด้วยการอภิเษกสมรสกับกลุ่มเครือญาติในราชวงศ์

นอกจากกษัตริย์ยังปรากฏการสืบทอดทุนสังคมระหว่างเจ้านายด้วยกันเองเพื่อรักษาไว้ซึ่งสถานะของตนเองและบุตรหลานในอนาคต เช่น ราชสกุลกฤดากร (กิตติพงษ์ วิโรจน์ธรรมมากูร, 2542) พระโอรสพระธิดาในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรฤทธิพระราชโอรสในรัชกาลที่สี่ กับหม่อม 3 คน ทรงใช้การเสกสมรสในการสร้างและรักษาทุนทางสังคมเอาไว้เช่นเดียวกับ

พระมหากษัตริย์ คือ มีทั้งการเสกสมรสกับเจ้านายในราชสกุลอื่น การเสกสมรสกับเจ้าจากสกุลวงศ์อื่น การเสกสมรสกับบุตรหลานของขุนนางคนสำคัญ หรือการเสกสมรสกับคนในราชสกุลเดียวกัน กล่าวคือ

- พลเอก พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบวรเดช เขกสมรสกับ เจ้าหญิงทิพวัน ณ เชียงใหม่ เจ้าหญิงบัวนวล ณ เชียงใหม่ และหม่อมเจ้าผจงจิตร กฤดากร
- หม่อมเจ้าเสวยศิริ กฤดากร เขกสมรสกับ หม่อมสนิท หม่อมผอบ หม่อมเจ้าสุริยประภา รพีพัฒน์
- หม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร เขกสมรสกับ เจ้าหญิงศรีพรหมา ณ น่าน
- หม่อมเจ้าอมรทัต กฤดากร เขกสมรสกับ หม่อมพร้อยสุพิน บุนนาค
- หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร เขกสมรสกับหม่อมเจ้าสุริยประภา รพีพัฒน์
- หม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร เขกสมรสกับ หม่อมเจ้ารัสสาทิศ สวัสดิวัตน์
- หม่อมเจ้าชิตชนก กฤดากร เขกสมรสกับ หม่อมเจ้าฤดีวรวรรณ วรวรรณ และ หม่อมหลวงต่อ ชุมสาย
- หม่อมเจ้าหญิงวรวงศ์วิไล กฤดากร เขกสมรสกับ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเพ็ญพัฒนพงศ์ กรมหมื่นพิไชยมหินทโรดม ทรงเป็นต้นราชสกุลเพ็ญพัฒน์
- หม่อมเจ้าหญิงลีลาศหังษ์ กฤดากรเขกสมรสกับ หม่อมเจ้าปรีดิเทพย์พงษ์ เทวกุล
- หม่อมเจ้าเสริมสวาสดี กฤดากร เขกสมรสกับ หม่อมหลวงแส สนิทวงศ์
- หม่อมเจ้าดิศกฤทธิ กฤดากร เขกสมรสกับ หม่อมราชวงศ์จันทรรัตน์ เทวกุล

ฉะนั้นสำหรับกษัตริย์และเจ้านายเชื้อพระวงศ์ การกำหนดกลุ่มคนที่จะแต่งงานด้วย เป็นทั้งการรักษาตำแหน่งของความเป็นชนชั้นสูงเอาไว้ และการกำหนดกลุ่มคนที่จะสร้างสัมพันธ์อันนำไปสู่ยุทธศาสตร์การมีลูกหลานในอนาคตเอาไว้ได้

ตระกูลขุนนาง โดยเฉพาะตระกูลบุนนาคยังคงผลิตข้าทูลทงต่างด้วยการแต่งงานกับเครือญาติในสกุลเดียวกันเหมือนกับสถาบันกษัตริย์และเจ้านาย เพื่อให้ตระกูลมีความแน่นแฟ้นมากขึ้น และสามารถรักษาความเป็นตระกูลขุนนางที่สำคัญมาได้หลายชั่วอายุคน ตัวอย่างคือ คุณหญิงปริก และคุณหญิงสายหยุดสมรสกับเจ้าพระยาภาณุวงศ์ (ทั้วม บุนนาค) พี่ชายต่างมารดาแต่ร่วมบิดาเดียวกันคือ สมเด็จเจ้าพระยามหาประยูรวงศ์ หรืออีกกรณีหนึ่งคือ คุณหญิงเป้า ธิดาของสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค) ผู้เป็นน้องชายบิดามารดาเดียวกันกับสมเด็จเจ้าพระยามหาประยูรวงศ์) สมรสกับพระยามนตรีสุริยวงศ์ บุตรชายของสมเด็จเจ้าพระยามหาประยูรวงศ์ (ปิยนาด บุนนาค, 2520: 13-16 และอ่านเพิ่มเติมในปิยนาด บุนนาคและ มารยาท กิจสุวรรณ, 2526: 322-326) และการแต่งงานกับสกุลอื่น เช่น บุตรีสองคนของสมเด็จเจ้าพระยามหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) คือ คุณหญิงเปี่ยมกับพระยาสุรเสนา (สวัสดิ์ ชูโต) และท่านผู้หญิงเผือกกับเจ้าพระยาศิริธรรม (น้อย

เมือง ฦ นคร ต้นสกุลโกมารกุล ฦ นคร) ซึ่งทำให้ตระกูลขุนนางเข้าไปมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับตระกูลชูโต ตระกูล ฦ นคร และตระกูลโกมารกุล ฦ นคร สำหรับตระกูลขุนนางยุทธศาสตร์การแต่งงานจึงเป็นไปทั้งเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์กับคนที่อยู่ในชนชั้นเดียวกันและสูงกว่า และเพื่อรักษาความสัมพันธ์ทางสายเลือดไว้ให้แน่นแฟ้นมากขึ้น เนื่องจากชายในตระกูลขุนนางมักมีภรรยาหลายคน เช่น เจ้าพระยามหาเสนา (ขุนนาง) มีภรรยา 9 คน สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ ขุนนาง) มีภรรยา 24 คน สมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต ขุนนาง) มีภรรยา 14 คน (ปิยนาด ขุนนางและ มารยาท กิจสุวรรณ, 2526: 326) ให้มีลูกหลานมากและความเป็นญาติภายในตระกูลขยายวงกว้างออกไป การแต่งงานจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่ถูกใช้เพื่อทำให้เชื้อสายของตระกูลขุนนางมีบริสุทธิ์และลูกหลานตระกูลขุนนางสายต่างๆ ยังคงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดเอาไว้ได้

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง การสืบทอดความสัมพันธ์ทางสังคมด้วยการแต่งงานระหว่างกลุ่มหรือตระกูลชั้นนำด้วยกันเอง ยังคงเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการส่งเสริมและเสริมสร้างความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

ยุทธศาสตร์การแต่งงาน จะนำไปสู่การสร้าง รักษา และขยายทุนทางสังคมได้ ต้องเริ่มพิจารณาจากความคิดความเชื่อเกี่ยวกับการแต่งงานและการให้ความสำคัญกับการแต่งงานของครอบครัวเพราะสิ่งนี้อาจนำไปสู่การแต่งงานระหว่างพี่น้องหรือระหว่างญาติได้ ต่อมาต้องพิจารณา “ทุน” ที่มีว่ามีมากน้อยเพียงไร จากนั้นต้องพิจารณาว่าเงื่อนไขหรือภาระกิจที่ได้รับจากครอบครัวและหรือตำแหน่งที่อยู่ในโครงสร้างสังคมเปิดโอกาสหรือช่องทางให้กับการเลือกคู่ครองมากน้อยเพียงใด และสุดท้ายซึ่งมีความสำคัญที่สุดประการหนึ่งคือ คุณสมบัติของคู่ครองและครอบครัว ดังที่มีการกล่าวไว้ว่า การแต่งงานไม่ใช่แค่คนสองคนแต่งงานกันแต่คือการที่สองครอบครัวได้เข้ามาเกี่ยวข้องกัน ฉะนั้นคุณสมบัติของคนที่จะเป็นคู่สมรสจึงต้องไม่ต่างกันมากนัก

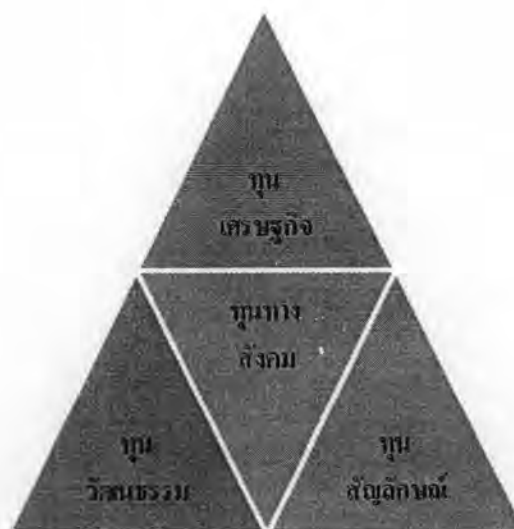
สำหรับทุนสัญลักษณ์เป็นทุนที่ได้มาจากทุนประเภทอื่น การเพิ่มพูน สืบทอด และผลิตซ้ำทุนสัญลักษณ์จึงจำเป็นต้องใช้ยุทธศาสตร์เดียวกันกับที่ใช้ในการผลิตซ้ำทุนที่เป็นที่มาของได้ทุนสัญลักษณ์นั้นๆ มา เช่น หากนาย ก. เป็นนายกสมาคมโรงเรียนเอกชนชายแห่งหนึ่ง และนาย ก. ต้องการให้บุตรชายดำรงตำแหน่งนี้ เพราะเห็นว่าการดำรงตำแหน่งนี้มีส่วนช่วยอย่างมากในการขยายทุนทางสังคมและเพิ่มพูนสัญลักษณ์ให้กับตนเอง นาย ก. ก็จะต้องส่งบุตรชายของตนเข้าเรียนในโรงเรียนนี้ และหลังจากนั้นจะต้องให้บุตรชายหมั้นมีส่วนร่วมทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การบริจาคเงินให้กับโรงเรียน การสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของนักเรียนและโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม โอกาสในการก้าวสู่ตำแหน่งนี้ของบุตรนาย ก. ก็มีมากกว่าคนอื่นๆ เพราะนาย ก. เคย

ดำรงตำแหน่งนี้มาก่อน และหากในช่วงดำรงตำแหน่ง นาย ก. ทำคุณประโยชน์ให้กับโรงเรียนมาก จนเป็นที่รับรู้โดยทั่วไป บุตรนาย ก. ก็จะมีโอกาสมากขึ้น

สรุป

การก้าวขึ้นมาเป็นชนชั้นนำ การสร้างและสั่งสมทุนประเภทต่างๆ ให้มีชนิดและปริมาณที่มากและเพียงพอด้วยยุทธศาสตร์ต่างๆ เป็นสิ่งจำเป็น ไม่ว่าจะเป็ชนชั้นนำในอดีตหรือชนชั้นนำในปัจจุบัน เพราะชนิดและปริมาณของทุนแต่ละชนิดบวกกับการรับรู้และการถูกรอปรงำด้วยการกำหนดปริมาณและลักษณะของทุนแต่ละชนิดโดยชนชั้นสูงและชนชั้นนำของประเทศ ในรูปของการให้คุณค่าในสิ่งต่างๆ ของสังคม จะเป็สิ่งที่กำหนดตำแหน่งและพื้นที่ของบุคคลในสังคม เมื่อบุคคลสามารถก้าวขึ้นไปมีตำแหน่งในพื้นที่สังคมได้ ยุทธศาสตร์การผลิตซ้ำเพื่อรักษาตำแหน่งและบรรดาส่งที่ได้สร้างไว้ก็จะถูกนำมาใช้

ในการผลิตซ้ำ จะเกิดพลวัตของทุนชนิดต่างๆ และการเปลี่ยนรูปของทุนผ่านยุทธศาสตร์ ตัวอย่างคือ การผลิตซ้ำทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของการศึกษาของชนชั้นนำ ครอบครัวซึ่งมีทุนเศรษฐกิจจำนวนมากได้ใช้ทุนนี้ส่งบุตรหลานเข้าเรียนในสถานศึกษาชั้นนำ เมื่อบุตรหลานได้เข้าเรียนก็จะมีเพื่อนที่อยู่ชนชั้นเดียวกันซึ่งเป็นการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ ได้เรียนรู้ และได้รับการอบรมผ่านหลักสูตรการศึกษาและกิจกรรมอื่นๆ เสริม เมื่อจบการศึกษาก็จะได้รับประกาศนียบัตรหรือปริญญาบัตรซึ่งเป็นการรับรองในการมีทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปสถาบัน จากนั้นก็จะทำงานเพื่อสะสมและเพิ่มพูนทุนเศรษฐกิจของตนเอง และแต่งงานกับคนที่อยู่ในชนชั้นสังคมเดียวกัน และเมื่อมีบุตรก็จะส่งบุตรเข้าเรียนในสถานศึกษาเดียวกับตนเอง และวิธีการผลิตซ้ำก็จะดำเนินเช่นนี้ไปเรื่อยๆ

แผนภาพ 4.7 ความสัมพันธ์ระหว่างทุนชนิดต่างๆ

ยุทธศาสตร์ที่ถูกนำมาใช้เพื่อสร้างและรักษาสถานะของความเป็นชนชั้นนำ แม้จะปรากฏว่ามีบุคคลที่พยายามใช้เพื่อสร้างตนให้กลายเป็นชนชั้นนำ ด้วยความพยายามเข้าถึงทุน สะสมทุน อันแสดงให้เห็นถึงการมีอยู่ของการครอบงำ การยอมรับการครอบงำและความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ แต่ถึงแม้ชนชั้นที่ถูกครอบงำจะพยายามสร้างทุนให้เหมือนกับชนชั้นนำมากเพียงใด ก็เป็นไปได้ยากที่จะทำให้ทันกันกับชนชั้นนำที่เกิดขึ้นมาแล้วหลายรุ่น เพราะการผลิตซ้ำไม่ใช่การทำให้เท่าเดิม แต่เป็นการสืบทอดความเป็นชนชั้นนำและประวัติศาสตร์ของตระกูลและของชนชั้นนำที่จะยิ่งมากขึ้นอย่างทีละรุ่นใหม่ๆ จะตามได้ทัน

ดังนั้นแล้ว ชนชั้นนำของสังคมในฐานะกลุ่มครอบงำสังคม ที่เป็นผู้กำหนดและให้คุณค่ากับสิ่งต่างๆ และส่งผ่านการครอบงำนี้ไปยังผู้คนต่างๆ ในสังคม ในรูปของผู้มีคุณสมบัติคุณลักษณะพิเศษแทนที่จะเป็นผู้มีอำนาจ และในรูปของการสร้างความตระหนักและยอมรับในความแตกต่างนั้นอย่างขอมจำนน และเพื่อรักษาตำแหน่งแห่งการเป็นชนชั้นครอบงำ การสืบทอด การผลิตซ้ำ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะยุทธศาสตร์ต่างๆ ที่ชนชั้นนำใช้ ก็เพื่อให้เขาแน่ใจว่ากลุ่มของพวกเขาและลูกหลานของพวกเขาจะยังคงเป็นผู้ครอบงำสังคมต่อไป